

TAMPEREEN YLIOPISTO

Anna Helena Nieminen

PÄIVÄNVALOA MONARKIAN YLLÄ

Ison-Britannian monarkian suosion nousu- ja laskukaudet
vuodesta 1917 nykypäivään.

Pro gradu
Historiatieteen laitos
kevät 2009

Pro gradu –tutkielma

Päivänvalo monarkian yllä. Ison-Britannian monarkian suosion nousu- ja laskukaudet vuodesta 1917 nykypäivään.

NIEMINEN, ANNA HELENA

Humanistinen tiedekunta / Historiatieteen ja filosofian laitos / Historia

Tiivistelmä:

Tutkimukseni kohteena on Ison-Britannian monarkia ja sen suosion nousu- ja laskukaudet vuodesta 1917 nykypäivään. Millaiset kulttuuriset, poliittiset ja yhteiskunnalliset muutokset brittiyhteiskunnassa ovat vaikuttaneet kuningasperheen suosioon? Miten kuningasperhe on itse vaikuttanut omaan julkisuuskuvaansa ja millaisia nämä toimet ovat olleet? Miten brittien suhde ulkomaalaisiin ja ulkomaihin on vaikuttanut kuningasperheeseen?

Tutkimusaineistoni koostuu Ison-Britannian kuninkaallisia ja yhteiskuntaa käsittelevistä kirjoista ja aikakauslehdistä. Tällaisia kirjoja ovat omaelämäkerrat, elämäkerrat ja monet kuninkaallisten elämäntyyliä, vaatteita, rakkauselämää ja hovin toimintaa käsittelevät teokset. Kuninkaallisiin keskittyvien aikakauslehtien pääkirjoitukset ja artikkelit ovat muodostaneet tärkeän osan tutkimuksestani. Erilaiset brittiläistä yhteiskunta- ja populaarihistoriaa tutkivat teokset ovat puolestaan kertoneet toisenlaisesta, kuningashuoneen ulkopuolisesta Britanniaasta.

Tuhatvuotinen kuningashuone on vaikuttava instituutio. Sitä edustavat yksityishenkilöt muodostavat kuningasperheen, jonka jokaista askelta seurataan tarkoin mediassa. Kuninkaallisten yksityiselämä on tämän tutkimuksen aikajanalla muodostanut sekä suurimman kannatuksen ja suosion että pelottavimman uhan monarkian säilymiselle. Kuitenkin näyttäisi siltä, että monarkiaa arvostetaan brittiläisenä instituutiona niin paljon, että tasavaltalaisuus on lähinnä marginaalinen ilmiö.

Vuonna 1936 kuningas Edward VIII luopui kruunustaan voidakseen avioitua eronneen amerikkalaisen, rouva Wallis Simpsonin kanssa. Brittiyhteiskunta ja kuningasperhe järkyttyivät. Tapahtuma oli skandaali. Valtaistuimelle nousi hänen jälkeensä suurta kansansuosiota nauttinut ydinperhe. Kuningas George VI, kuningatar Elizabeth ja heidän kaksi tytärtään tukivat ja auttoivat kansalaisia kestämaan toisen maailmansodan järkytykset.

Edward VIII:n ja hänen veljensä George VI:n välinen vertailu osoitti, että 1930-lukulainen brittiyhteiskunta nousi kruunustaluopumisen yhteydessä tukemaan maaseudun perinteisiä perhearvoja, vastustamaan avioeroa ja ulkomaalaisia. George VI vaimoineen rakasti hiljaista maaseutuelämää. Toisen maailmansodan aikana britit palasivat ainakin unelmissaan idylliselle maaseudulle, pois kaupunkien hälystä ja vaaroista.

Toisen monarkiaa uhanneen avioerokriisin siemenet kylvettiin jo 1980-luvulla. Prinssi Charles oli avioitunut kauniin Diana Spencerin kanssa vuonna 1981. Koko Britannia ihastui prinsessaan ja tämän vaatteisiin. Dianasta tuli kansallinen ikoni. Hän onnistui samalla nostamaan koko monarkian suosion huippulukemiin. Pääministeri Margaret Thatcherin uusoikeistolainen valtakausi tuki monarkiaa ja sen vaalimia kunniallisia, kotimaisia perusarvoja. Eurooppa ja Yhdysvallat koettiin kiusallisiksi tunkeilijoiksi, vaikka britit mielellään näkivät kuninkaallisensa edustamassa – eikä

lomailemassa – ulkomailla.

Monarkian kannatus romahti pohjalukemiin 1990-luvulla, kun kuningasperheen jäsenet yksi toisensa jälkeen joutuivat erilaisten avioeroskandaalien riepotehtaviksi. Kuninkaalliset näyttivät olevan dysfunktionaalinen perheyksikkö, joka tuhlassi valtion varoja. Prinsessa Dianan erittäin julkinen avioeroproosessi 1992-1996 ja kuolema vuonna 1997 järjestyivät monarkian perustuksia.

Valtaannousut työväenpuolueen pääministeri Tony Blair halusi kuitenkin auttaa monarkiaa, koska luki sen arvokkaiden ja säilytettävien britti-instituutioiden joukkoon. Monarkian kustannuksia leikattiin. Kuninkaallisten työtehtäviä ja monarkian institutionaalista arvoa alettiin korostaa mediassa. Samalla huomattiin brittien ja kuningasperheen muuttaneen suhtautumistaan avioeroon; siitä oli tullut yleinen ja hyväksytty ilmiö. Avioeronnut prinssi Charles saattoi avioitua eronneen Camilla Parker-Bowlesin kanssa vuonna 2005 ilman mellakoita ja kruunusta luopumista.

Asiasanat: Iso-Britannia, monarkia, kuninkaalliset, avioero

JOHDANTO.....	1
1. TUTKIMUSKYSYMYKSISTÄ.....	2
1.1. Tutkimuskysymykset.....	2
1.2. Pro gradun aikarajaus ja rakentuminen.....	4
1.3. Lähteet.....	5
2. KUNINGASHUONE JA UUSI ULJAS MAAILMA (1917-1939).....	11
2.1. Brittiyhteiskunta ja kuninkaalliset ensimmäisen maailmansodan jälkeen.....	11
2.2. Walesin prinssi kokee poliittisen herätyksen.....	14
2.3. Kuningas Edward VIII luopuu kruunustaan 1936.....	16
3. TOISEN MAAILMANSODAN AIKAINEN PASTORAALISINFONIA.....	20
3.1. Kuningasperhe sotamoraalin ylläpitäjänä.....	20
3.2. Nostalgia politiikka nykypäivänä.....	23
4. HYVINVOINTIA JA KUNINKAALLISTA LOISTOA (1945-1960).....	24
4.1. Vihaiset nuoret miehet ja kultainen aikakausi.....	24
4.2. Kuningattaren perheonni ja prinsessan romanssi.....	26
5. SVENGAAVA LONTOO JA PERINTEINEN MONARKIA TÖRMÄYSKURSSILLA (1960-1969).....	28
5.1. Kuningatar on kuin näsäviisas koulutyttö.....	28
5.2. Monarkian nuorennusleikkaus epäonnistuu.....	31
6. KESKI-IKÄINEN KUNINGASPERHE JA LEVOTON KANSAKUNTA.....	33
6.1. Windsorin herttuan hautajaiset 1972.....	33
6.2. Kuningatar, työttömyyskorvaukset ja Sex Pistols.....	35
7. PRINSESSA DIANA – MONARKIAN JA HALLITUKSEN YHTEISPROJEKTI (1979-1986).....	37
7.1. Dianan ja Charlesin häät.....	37
7.2. Prinsessa Diana ja Falklandin sota.....	40
7.3. Thatcherismi ja kuninkaalliset.....	43
8. DYNASTIA-DIANA JA SYNTIPUKKI-SARAH – ESIMERKKEJÄ JULKKISKULTTUURIN SUDENKUOPISTA (1986-1990).....	44
8.1. Kansalliset kiiltokuvat.....	44
8.2. Kuninkaallisten maine ja kunnia kyseenalaistetaan.....	46
8.3. Diana, maailman valokuvatuin nainen.....	48
9. MONARKIA VASTATUULESSA (1990-1992).....	50
9.1. Yorkin herttuatar kutsuu toimittajat kotiinsa.....	50
9.2. Euroopan yhentyminen uhkaa monarkiaa.....	52
9.3. Entinen satamatyöläinen vierailee Englannissa.....	54
9.4. Annus Horribilis 1992.....	56
10. MONARKIA AALLONPOHJASSA (1992-2000).....	60
10.1. Kansakunta palaa menneisyyden arvoihin.....	60
10.2. Avioerokeskustelu saa uuden suunnan.....	61
10.3. Työväenpuolueen maanvyöryvoitto.....	64
10.4. Prinsessa Dianan kuolema muuttaa monarkiaa.....	66
11. MONARKIAN INSTITUTIONAALINEN ROOLI KOROSTUU (2000-).....	69
11.1. Kuningataräiti pelastaa monarkian uudestaan.....	69
11.2. Kuningasperheen nykyinen tilanne.....	71
LOPPULUKU.....	75
LÄHDELUETTELO.....	84

JOHDANTO

Brittiläinen historioitsija Walter Bagehot kirjoitti 1800-luvun puolivälissä monarkian arvoituksesta. Hän varoitti ketään päästämästä liiaksi päivänvaloa monarkian ylle, eikä kansaa liian lähelle.¹ Mitä vähemmän ihmiset saisivat tietää kuninkaallisten yksityiselämästä, sitä helpompi monarkiaa olisi kunnioittaa ja arvostaa. Monarkia säilyttäisi salaperäisen hohteensa. Kuninkaalliset olisivat sadunomaisia, kauniita haavekuvia, jotka tekisivät kaiken oikein ja näyttäisivät hyvää esimerkkiä kansalaisille. Kenellekään ei paljastuisi, kuinka paljon ilmaista rahaa hallitus heille ojentaa, kuinka prinssit viihtyvät rakastajattariensa kanssa tai kuinka onnettomia ja yksinäisiä kauniit prinsessat ovat. Kukaan ei saisi tietää, että kuninkaalliset ovat tavallisia ihmisiä, joiden toiminnasta voi löytää jopa alhaisia piirteitä. Kukaan ei keksisi arvostella eurooppalaisissa lomakohteissa muiden ulkomaalaisten kanssa lekottelevia kuningasperheen jäseniä – kun samaan aikaan kansalaiset värjöttelisivät sateisessa, mutta rakkaassa kotimaassaan. Mitä lähempää kansalaiset pääsisivät näkemään kuninkaallisia, sitä helpompi heidän olisi huudahtaa H.C. Andersenin sadusta tutun tytön tavoin: ”*Eihän kuninkaalla ole vaatteita ollenkaan! Hän on alasti!*”

Tämä oivallus on kohtalokas monarkialle. Kun taika on haihtunut, monarkian perusteet alkavat järkkä. Kun päivänvaloa on päässyt monarkian ylle, sen on alettava tehdä todellista suhdetoimintatyötä kunnioituksen ansaitsemiseksi ja säilyttämiseksi. Pro gradu -työni on selvitys Ison-Britannian monarkian suosion nousuista ja laskuista ensimmäisen maailmansodan loppumisesta nykypäivään. Mitkä yhteiskunnalliset muutokset, tapahtumat tai kuningasperheen sisäiset syyt ovat vaikuttaneet suosion aaltoliikkeeseen? Perhe valtaistuimella – yksityishenkilöt instituution osana – on Bagehotin mukaan mielenkiintoinen ja hankala yhdistelmä, joka ei voi olla aika ajoin ajautumatta kriisiin. Britannian hovissa suurimmat kriisit ovat muodostuneet kuningasperheen jäsenten rakkauselämästä. Avioliitot ja avioerot ovat ravisuttaneet samalla monarkia-instituution perustuksia, ja niiden kautta monarkia tavallaan myös ajoittain uudistuu.

Tässä gradussa kurkistetaan siis prinssien ja prinsessojen, kuninkaiden ja kuningattarien yksityiselämään. Graduni tarkoitus on osoittaa, miten yksityinen on tietyissä tilanteissa julkista ja jopa poliittista. Ei tarvitse kuin tarkastella Edward VIII:n kruunustaluopumiskriisiä 1936, prinsessa Margaretin ja Peter Townsendin avioliittosuunnitelmia 1955, prinssi Charlesin ja prinsessa Dianan

¹ www.google.com. Google Book Search. Walter Bagehot, The British Constitution 1867, 124. ”Do not let the daylight upon magic, nor the crowds too near...”

katastrofaalista avioerokriisiä 1992-1996 ja prinssi Charlesin uutta avioliittoa vuonna 2005 – niistä on mahdollista rakentaa esimerkiksi kuvaa koko brittiyhteiskunnan suhtautumisesta avioliittoon ja avioeroon näiden vuosikymmenten aikana. Kuningashuone peilaa toimillaan myös yhteiskunnassa tapahtuvaa muutosta.

1. TUTKIMUSKYSYMYKSISTÄ

1.1. Tutkimuskysymykset

Pro gradu-tutkimukseni pääkysymys on selvittää, miten poliittiset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset muutokset Isossa-Britanniassa ovat vaikuttaneet sen monarkian suosioon vuodesta 1917 nykypäivään. Toinen kysymys on tutkia, miten kuningasperhe itse on vaikuttanut julkisuuskuvaansa vuosikymmenten varrella ja millaisia nämä toimet ovat olleet. Työni kolmas teema käsittelee brittien suhtautumista omaan kotimaahansa sekä Eurooppaan, Yhdysvaltoihin ja muuhun maailmaan. Miten tämä suhtautuminen peilautuu kirjoituksiin kuningasperheen jäsenten yksityiselämästä ja ulkomaan-edustustehtävistä?

Poliittisilla muutoksilla tarkoitan hallituksen vaihtumista, hallitusohjelmien täytäntöönpanoa ja vaikutuksia sekä ulkopoliittisia tapahtumia. Miten kuningashuone on reagoinut kulloisenkin hallituksen ohjelmiin tai vaatimuksiin? Kulttuurisilla muutoksilla tarkoitan esimerkiksi populaarikulttuurin vaikutusta monarkiaan ja kansaan, ja sen erilaisia ilmenemismuotoja. The Beatles -yhtye oli luomassa populaarikulttuuria 1960-luvulla; se oli eräänlaisen fanikulttuurin synty. Prinsessa Diana sai tuhannet ihmiset jonottamaan, kiljumaan ja pyörtyilemään; The Beatlesin ja muiden bändien vaikutuksesta hänelle osattiin antaa rocktähten vastaanotto. Yhteiskunnallisilla muutoksilla tarkoitan tässä kuninkaallisten ja kansalaisten suhtautumista ennenkaikkea avioliittoon ja avioeroon. Miten suhtautumisen muutokset näkyvät kuninkaallisten yksityiselämässä ja kansalaisten suhtautumisessa näihin yksityiselämän tapahtumiin?

Työni toinen pääkysymys on kuningasperheen oma toiminta. Pro graduni menee henkilökohtaiselle, perhehistorialliselle tasolle tutkiessaan kuningasperheen suosion nousuja ja laskuja. Mikä erityinen tapahtuma tai suorastaan henkilö on itse aiheuttanut umpisolmun Buckinghamin palatsin ja kansan väleissä? Kenestä on tullut palvottu ja rakastettu saman tien? Mielenkiintoista on myös selvittää, miten perheen keskinäiset välit ovat vaikuttaneet julkisuuskuvaan.

Miten julkinen ja yksityinen, populaari ja virallinen nivoutuvat toisiinsa tässä työssä? Kuningasperheen tarina on hyvä esimerkki tästä nivoutumisesta. Voidaan esimerkiksi puhua yhtä aikaa 'kuningasperheestä', 'kuningashuoneesta' ja 'monarkiasta', ja ne kaikki voivat tarkoittaa samaa asiaa. Kyseessä on erittäin julkisessa ja näkyvässä asemassa elävä yksityinen perhe isovanhempineen, vanhempineen, täteineen ja serkkuineen. Kaikilla sukulaisilla on kuitenkin virallinen, syntyperään perustuva asema valtionhallinnon palveluksessa. He ovat oikea perhe häineen, hautajaisineen ja avioeroineen. Kuitenkin he muodostavat kuningashuoneen ja edustavat brittiläistä monarkiaa, joka on tuhatvuotinen instituutio. Heidän perhe-elämänsä ei saisi mitenkään vahingoittaa instituution mainetta – vaikka ilman perhe-elämää ei olisi instituutiotakaan

Tutkimukseni käsittelee tämän yhden perheen ja suvun asemaa instituution näkyvänä, julkisena ja populaarina osana. Työssäni esitän, kuinka yllättävän suuri merkitys yksittäisellä, spontaanilla perhetapahtumalla voi olla valtakunnallisella tasolla. Monarkia on instituutio, ja kuningasperhe edustaa instituutiota joka askeleellaan. Tästä on koitunut usein ongelmia, joiden taustoja aion tässä työssä selvittää. Mutta on ollut mielenkiintoista huomata, että näissä ongelmissa on myös muutoksen avain. Instituutio on rakennelma tai järjestelmä, joka on pysyvistä luonteestaan huolimatta mahdollinen muutokselle tai jopa purkamiselle. Järjestelmään kohdistuu kaiken aikaa paineita sekä sisältä että ulkoa. Brittimonarkiassa nämä molemmat paineet ovat näkyneet mielenkiintoisilla tavoilla vuosikymmenten aikana. Aion tässä työssä tutkia näitä kipupisteitä, mutta myös suosion aallonharjalla elämisen hetkiä.

Pro graduni kolmas teema eli nihkeästi ulkomaalaiseen suhtautuminen nousi jatkuvasti esiin lähdemateriaalissani. Asia alkoi kiinnostaa minua. Alkoi näyttää siltä, että melkein kaikki kuninkaallisiin, Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin liittyvä on jotenkin ongelmallista. Miksi ulkomaihin ja ulkomaalaiseen on suhtauduttu nihkeästi, ja miten kuninkaallisten toiminta on saattanut aiheuttaa lisää ärsytystä tässä suhteessa?? Mitä kaikkea näihin asioihin liittyy? Työssäni haluan tutkia brittien ja kuninkaallisten monimutkaista, usein kiusallista suhdetta omiin entisiin alusmaihinsa, Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin. On ollut mielenkiintoista huomata, miten usein esimerkiksi jokin kuningasperheen sisäinen kriisi liittyy johonkin ei-brittiläiseen henkilöön tai perheenjäsenen oleskeluun Britannian ulkopuolella.

Britanniassa historiantutkimukseen vaikuttaa nk. ”people’s history” (kansan historia) -traditio, joka ylittää rajat virallisen ja epävirallisen historian välillä. Sillä on kosketuspintoja tutkimuskohteina olevien ihmisten sekä julkiseen että yksityiseen elämään. Tällä tavoin historia onnistuu

kiinnostamaan myös ”tavallista kansaa” akateemisten tutkijoiden lisäksi. Täten koko kansan historiatietoisuuden taso on melko korkea. Katutason moninaiset tulkinnat ovat jo osa popularisoitua historiakulttuuria ja kansakunnan itsetajuntaa. Lisäksi popularisoidun historiakulttuurin markkina-arvo on melkoinen. Kirjakaupat pullistelevat kirjoja suosittujen tv-sarjojen vaiheista sekä kuninkaallisten, poptähtien että erilaisten julkkisten elämästä. Tätä kautta modernin Britannian kasvot välittyvät myös ulkopuoliselle maailmalle – kasvot joiden uurteissa ”korkea” ja ”populaari” ovat rypytyneet yhteen. Tämän gradun tarkoituksena on seurata näiden uurteiden jälkiä näkökulmasta, jossa Britannian yhteiskunnalliset muutokset, kuningasperheen suosio ja popkulttuuri vaikuttavat toisiinsa.²

1.2. Pro gradun aikarajaus ja rakentuminen

Pro gradu-tutkimukseni etenee kronologisesti. Se alkaa vuodesta 1917, jolloin kuningas George V muutti perheensä sukunimen Windsoriksi. Ensimmäisen maailmansodan loppuminen oli tärkeä hetki koko Euroopalle. Voidaan ehkä ajatella 1800-luvun loppuneen vasta silloin. Suuret keisarilliset valtakunnat kuten Venäjä, Itävalta-Unkari ja Saksa hävisivät kokonaan³. Euroopan kartta muuttui radikaalisti. Tasavaltalaisaatteet ja kommunismi levisivät. Englannin kuninkaallisetkin pelkäsivät asemansa puolesta. Luvussa 2 kerron, miten monarkia suhtautui – Aldous Huxleyn samannimistä romaania⁴ lainatakseni - uuteen ja uljaaseen maailmaan. Ristiriita 1800-luvulle jääneen monarkian ja sen nuoren kruununperillisen, prinssi Edwardin välillä kävi kestävämmäksi. Seuraavassa luvussa kuvataan, miten kuningasperhe reagoi suosionsa kannalta onnistuneesti toisen maailmansodan aiheuttamaan henkiseen, maanpuolustukselliseen ja yhteisölliseen kriisiin. Luku 4 on omistettu kuningassuvun 1950-luvulle. Tuona ”kultaisena aikakautena” monarkian lähes atavistinen suosio nousi huippuunsa, mutta jalustalle nostaminen aiheutti sisäisiä paineita. Kuningattaren sisar joutui asemansa vangiksi kuten setänsä Edward VIII kaksikymmentä vuotta aiemmin. Samalla nuoret kulttuuri-intellektuellit alkoivat arvostella monarkian vanhanaikaisuutta.

Viidennessä luvussa kerron, miten monarkia muuttui kriitikoiden mukaan entistä tunkkaisemmaksi

² Kallioniemi 2006, 11.

³ Venäjän keisariperhe teloitettiin, Venäjä hajosi sisällisotaan ja kommunismiin ja siitä irtautui lukuisia joukko uusia pieniä valtioita. Itävalta-Unkarin Habsburgit lähtivät maanpakoon ja kaksoismonarkia hajosi moneen uuteen tasavaltaan. Saksan sotaisa Hohenzollern-sukuinen Wilhelm II ajettiin maanpakoon Hollantiin, ja Saksassa alkoi ns. Weimarin tasavallan aika (1918-33).

instituutioksi 1960-luvulla. Kuudes luku käsittelee 1970-lukua, joka oli yhteiskunnallisen radikalismien aikaa Britanniassa. Nouseva uusoikeistolaisuus törmäsi anarkistiseen punk rock – kulttuuriin ja yllättävän suosittuun kuningashuoneeseen. Näistä lähtökohdista katsottuna tuntuu yllättävältä se, mitä 1980-luvulla tapahtui. Walesin prinsessa Diana oli nuori, kaunis, yläluokkainen ja täysin epäpoliittisen ei-feministinen. Kuitenkin hän onnistui lähestulkoon täydellisesti valloittamaan kansakunnan puolelleen. Monarkia oli suosituampi kuin koskaan.

Luvut 8 ja 9 kertovat monarkian 1980- ja 90-lukujen taitteesta. Kymmeneksi vuodeksi hiljentynyt kritiikin ääni alkoi taas kantautua kuuleviin korviin. Maailmanlaajuinen talouslama vaikutti kuningasperheeseen kielteisesti, sillä sen jäsenet käyttäytyivät kuin uusrikkaat juppinousukkaat, joiden firma oli kaatumassa. Samaan aikaan median valta lisääntyi ja tuli armottomammaksi. Kuningasperhe yritti käyttää tätä tilannetta omaksi hyödykseen, mutta epäonnistui yrityksessään.

Prinsessa Dianan kuolema ja Labour-puolueen vaalivoitto vuonna 1997 aloittivat uuden mielenkiintoisen aikakauden kansakunnan, monarkian ja labourin poliittisen ideologian yhteensovittamisessa. Viimeiset luvut käsittelevät 2000-lukua. Niissä näkyy, miten kuningasperhe ja brittiyhteiskunta ovat tehneet tavallaan täyden ympyrän suhtautumisessaan avioeroon. Monen ajatukset palasivat tuolloin kuningas Edward VIII:een, joka luopui 1930-luvulla siitä, minkä prinssi Charles nyt sai.

Kronologisuus on työlleni käytännöllinen lähestymistapa. Toisaalta työni on myös temaattinen, sillä tietyt asiat kulkevat mukana alusta loppuun. Näitä asioita ovat esimerkiksi maailmanpoliittisten tapahtumien, kuten sotien ja taloudellisten lamakausien vaikutus kuningasperheeseen, kuninkaallisten määrärahat, velvollisuudentunne, rakkauselämä, skandaalit, pukeutuminen, matkustelu, juhlat ja muut suuret tapahtumat. Täten työssäni toistuvat siis samat teemat – kuten suhtautuminen avioeroon - vuosikymmenestä toiseen.

1.3. Lähteet

Pro gradu-työssäni käytän lähteinä brittiläisiä ja suomalaisia Britanniaan ja kuninkaallisiin keskittyviä kirjoja ja aikakauslehtiä. Joukossa on kuninkaallisten omaelämäkertoja, heistä kirjoitettuja elämäkertoja, kuninkaallisista kertovia erilaisia kirjoja, kuninkaallisiin keskittyviä aikakauslehtiä ja tavallisia aikakauslehtiä. Tietämystäni brittiyhteiskunnasta 1920-2000 -luvulta

⁴ www.google.com. Aldous Huxleyn romaani ”*Uusi uljas maailma*” (*Brave New World*) julkaistiin vuonna 1932.

olen täydentänyt yleishistoriallisilla teoksilla.

Tärkein lähdekokoelmani on aikakauslehti *Royalty Monthly* ja sen vuosien 1981-1994 vuosikerrat. Se on ilmestynyt Britanniassa ja maailmalla vuodesta 1981 lähtien. *Royalty Monthly* edustaa konservatiivista, monarkistista linjaa, ja lehden toimittajat ottivat etenkin takavuosina kiivaasti kantaa näiden arvojen säilymisen puolesta. *Royaltyn* monipuolinen sisältö tekee siitä hyvää lähdemateriaalia. Aiemmin kerran kuukaudessa – nykyisin yhdeksän kertaa vuodessa - ilmestynyt lehti keskittyi brittikuninkaallisten elämään. *Royalty* kertoi edustustehtävistä, valtiovierailuista, prinsessojen vaatteista, koruista ja harrastuksista. Se otti kantaa sekä sisä- että ulkopoliittikkaan ainakin siltä osin kuin se kosketti kuninkaallisia. Se julkaisi kuninkaallisten pitämiä puheita. Lehdessä kerrottiin kuninkaallisista palatseista ja puutarhoista. Historia oli lehden vahva alue, ja siinä julkaistiinkin laadukkaita artikkeleita esimerkiksi Henry VIII:sta, Elizabeth I:sta, kuningatar Victorian lapsista ja lastenlapsista sekä muista kiintoisista kuninkaallisista. Kuningas Edward VIII:n kruunustaluopumista, siihen johtaneita ja sen jälkeisiä tapahtumia käsiteltiin paljon. Lehti arvioi aiheesta julkaistuja elämäkertoja ja muunlaisia kirjoja. Dramaattinen aihe kiehtoi selkeästi sekä toimitusta että lukijoita.

Royalty on ollut ns. ”monthly review” -tyyppinen artikkelijulkaisu. Siinä on ollut valtiotieteellisten aiheiden lisäksi mukana myös kevyempää aineistoa – kuten 15 sivun kuvakollaasi prinsessa Dianan vaihtuvista hiustyyleistä eräässä vuoden 1990 numerossa. Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt *Royaltya* etenkin 1980-lukuun keskittyvien lukujen rakentamisessa. Tilasin sitä itse vuosina 1988-1994. Vuosikerrat 1981-1988 ostin nettihuutokauppa eBaysta. Näin ollen aineisto löytyy kotiarkistostani.

Toinen tärkeä lähdeaineisto on *Majesty Magazine*, myöskin brittiläinen kuninkaallisiin keskittyvä aikakauslehti. Kotiarkistoni sisältää 1990- ja 2000-luvun taitteen vuosikertoja. *Majesty* on edelleen voimissaan oleva kuukausijulkaisu. Se kilpaili asemastaan *Royaltyn* kanssa koko 1980-luvun ajan. Vaaka kallistui *Majestyn* puolelle 1990-luvulla, kun *Royaltyn* ajama umpikonservatiivinen politiikka tuli tiensä päähän kuningashuoneen skandaalien ja toryjen valtakauden loppumisen johdattamana. *Majesty* on lähestynyt kuninkaallisia puolivirallisen kotoisaan tyyliin. Jos *Royalty* keskittyi monarkian institutionaaliseen puoleen, niin *Majesty* lähestyy sitä ”perhe valtaistuimella”-näkökulmasta. Vuonna 1995 lehti esimerkiksi järjesti lukijoilleen kilpakyselyn Yorkin herttuatar Sarahin ahdingosta. Artikkelissa esiteltiin näyttävään tyyliin kaikki herttuattaren tekemät virheet. Samalla lehti kuitenkin pohti, miksei kuningasperhe ollut auttanut vaikeuksiin joutunutta Sarahia. Oliko hän maailman dysfunktionaalisisimman perheen uhri kuten prinsessa Dianakin, vai oliko Sarah

kaivanut hautansa itse? ”Our readers have their say! Is the Duchess a Victim or a Villain?!⁵ Lehten lukijat saivat sitten lähettää mielipiteitään toimitukseen, ja ne julkaistiin seuraavassa numerossa.

Jos hallussani olisikin ollut myös 1980-luvun Majesty Magazineja, olisin voinut tehdä pro gradun näitä kahta lehteä vertailemalla. Miten Majestyn ja Royaltyn suhtautuminen esimerkiksi avioeroon näkyi ja erosi toisistaan 1980-luvun lehdissä? Valitettavasti näiden lehtien vanhojen vuosikertojen hankkiminen on melkoista salapoliisintyötä. Ulkomaalaiset nettihuutokaupat ja netissä toimivat antikvariaatit ovat varsinaisia keräilijän aarreaittoja, mutta postituskustannukset saattavat nousta yllättävän korkeiksi tai myyjät olla huijareita.

Aineistoni on pääosin englanninkielistä. Olen suomentanut kaikki sellaiset lainaukset itse, joista ei ole olemassa aikaisempaa suomennosta. Aineistoni on hankittu pääosin Britanniasta tai Yhdysvalloista. Olen kerännyt kirjoja ja lehtiä antikvariaateista sekä ystävien, sukulaisten ja internetin avulla. Suomessa ei ilmesty paljoakaan tämän lajin kirjallisuutta. Suomesta on vaikeaa, jopa mahdotonta löytää esimerkiksi kuninkaallisista kertovaa ”coffee table book” -tyyppistä paksua valokuvateosta, jollei sellaista ole kulkeutunut jonkun mukana ulkomailta. Aineistoon tutustuminen on ollut kiehtova projekti, ja sen hyödyntäminen kuninkaallisiin keskittyvässä jatkotutkimuksessa olisi mielenkiintoista.

Muistelmat – omaelämäkerrat ja kohteesta kirjoitetut – ovat tärkeä osa kuninkaallistutkimusta. Muistelmalähteistäni tärkeimmiksi ovat muodostuneet Edward VIII:n omaelämäkerta, Philip Zieglerin Edward VIII –elämäkerta sekä Andrew Mortonin haamukirjoittama Walesin prinsessa Dianan tarina. Itse asiassa en käytä Mortonin teoksesta kovinkaan paljon suoria lainauksia, mutta kirjan pelkkä olemassaolo on merkittävä virstanpylväs koko kuninkaallisista kirjoittamisen historiassa.

Walesin prinsessa Diana (1961-1997) vei yksityiselämänsä paljastukset todella pitkälle. Hän äänitti puhettaan nauhalle, ja Morton litteroi sen luettavaan muotoon. Diana antoi myös ystäviensä kertoa Mortonille kaiken, minkä tiesivät prinsessan vaikeuksista. ”Diana – Her True Story” julkaistiin alkukesästä 1992. Kirja aloitti suurimman mediakohun sitten Edward VIII:n kruunustaluopumisen. Monarkian olemassaolo kyseenalaistettiin, mutta prinsessa Dianasta tuli pyhimys. Vuoden 1992 painoksessa Morton ei vielä kertonut Dianan omasta osuudesta kirjan synnyssä, vaan antoi ymmärtää, että Dianan läheiset ystävät olivat halunneet avautua kirjailijalle. Diana ei itse milloinkaan myöntänyt eikä kieltänyt osuuttaan kirjan tekoon. Vasta hänen kuoltuaan vuonna 1997

⁵ Majesty 16/10, 1995.

Morton kertoi asian todellisen laidan. Hän julkaisi alkuperäiset nauhat kirjoitetussa muodossa. Vuoden 1997 painoksesta näkee näiden lisäksi myös sen, mihin käsikirjoituksen kohtiin prinsessa oli tehnyt omakätisiä muutoksia ja tarkennuksia vuonna 1992.⁶

Diana todella sai oman versionsa kuuluviin, mutta hän joutui maksamaan kaikesta kovan hinnan. Media ei jättänyt häntä rauhaan, ja häntä syytettiin myös liian pitkälle menemisestä. Mortonin vuoden 1992 kirjaa kutsuttiin ”maailman pisimmäksi avioerohakemukseksi” – monien mielestä vähempikin olisi riittänyt.⁷ Diana vei kuninkaallisista uutisoimisen äärimmäisyyksiin, ja hänen kuolemansa jälkeen tilanne onkin rauhoittunut. Vastaavaa uutta mediakohua ei tullut edes silloin, kun prinssi Charles ilmoitti avioituvansa rakastajattarensa Camilla Parker Bowlesin kanssa keväällä 2005.

Englannin entinen kuningas Edward VIII edustaa erilaista omaelämäkerta-genreä kuin hänen veljentyttärenpoikansa Walesin prinssi Charlesin (1948-) entinen vaimo Diana. Edward julkaisi muistelmansa vuonna 1951. Kirja oli informatiivinen ja mielenkiintoinen kuvaus hänen elämästään vuoteen 1936 asti. Edward onnistui kuvailemaan elämänvaiheitaan, sukulaisiaan ja kruunustaluopumisen taustoja vaikuttamatta kostonhimoiselta tai skandaalihakuiselta. Silti hänen sukulaisensa odottivat muistelmia kauhulla, peläten monarkian mystiikan katoamista. Muistelmat olivat tarkoitukselliset säyseät, sillä Edward halusi parantaa mainettaan perheensä ja brittien silmissä. Hänellä ei ollut varaa arvostella sukulaisiaan liikaa. Vuonna 1951 Edward nimittäin elätteli vielä monenlaisia toiveita: hän halusi palata Englantiin tekemään työtä kuningasperheen hyväksi. Hän halusi sukulaistensa hyväksyvän Wallis Simpsonin kuningasperheen jäseneksi. Mitään näistä toiveista ei täytetty, mutta suuri yleisö otti muistelmat hyvin vastaan. Edward ja hänen haamukirjoittajansa Charles Murphy olivat taitavia kirjoittamaan kuninkaallisesta arjesta. Myöhemmin on spekuloitu, miten ”imbesilliiden rajamailla keikkunut⁸” Edward onnistui kirjoittamaan teokseen yhtään ainoata riviä.⁹

Philip Zieglerin Edward-elämäkerta julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1990. Se on aiheesta kirjoitettu ensimmäinen ns. virallinen elämäkerta (the official biography). Se on kirjoitettu kuningasperheen luvalla, suostumuksella ja avunannolla. Esimerkiksi kuningataräiti Elizabeth antoi haastatteluja kirjaa varten. Teosta on arvostettu tarkkojen lähdetietojen vuoksi. Ziegler sai luettavakseen Windsorin linnassa säilytettävän Kuninkaallisen arkiston aarteita, kuten Edwardin ja

⁶ Morton 1992 ja 1997.

⁷ Howell 1998

⁸ Herman 2007, 288.

⁹ RM 10/2, 1990.

tämän vanhempien omia päiväkirjoja sekä silloisen Yorkin herttuatar Elizabethin yksityiskirjeitä anopilleen kuningatar Marylle. Ziegler sai myös käyttöönsä yli 2000 kirjettä, jotka Edward oli kirjoittanut rakastajattarelleen Freda Dudley Wardille 1920-luvulla. ”Kun kuulin että nuo kirjeet olivat vielä olemassa ja saisin lukea ne... [S]e oli varmasti eräs kirjailijanurani hienoimmista ja jännittävimmistä hetkistä”, Ziegler kirjoittaa esipuheessaan.¹⁰

Kaikki nämä yksityiskirjeet valottivat kyseisten perheenjäsenten luonteita tarkemmin kuin ehkä mikään muu aiemmin julkaistu materiaali. Näiden avulla myös lukija pystyi tekemään tapahtumien kulusta ja henkilöiden ajatuksista omat johtopäätöksensä. Lukija ei ollut niin sidottu kirjailijaan tai viralliseen mielipiteeseen. On toki mahdollista, että elämäkertakirjuri on korostanut tiettyjä lainattavia kohtia itselleen tai kuningasperheelle sopivimman tulkinnan mukaan. Ziegler esimerkiksi myöntää, että hänen omat tulkintansa poikkeavat muiden luotettavien Edward-kirjailijoiden Frances Donaldsonin (1974) ja Michael Blochin (1986) tulkinnoista¹¹. Tähän tietysti vaikuttaa Zieglerin hallussa oleva uusi materiaali, mutta myös hänen asenteensa. Mutta alkuperäisen dokumentin käyttäminen on aina joka tapauksessa kirjoittajan luotettavuutta lisäävä seikka.

Skandaalinkäryisiä elämäkertoja aiemminkin kirjoittanut amerikkalainen Kitty Kelley joutui vaikeuksiin Englannin hovin kanssa 1990-luvulla. Hän haki tutkimuslupaa Kuninkaallisen Arkiston materiaaleihin. Häneltä evättiin niihin kaikki pääsy, koska tiedettiin, että hän oli valmistelemassa ilkeämielistä paljastusteosta. Kelley kirjoittaa tutkimusprosessista varsin huvittuneeseen sävyyn¹². Tutkimuslupien eväämisestäkin kertova episodi päättyi kirjaan, koska sekin osaltaan mustasi kuningasperheen mainetta. Kelley'n teos osoitti perheen mustasukkaisesti asioitaan varjelevaksi, tekopyhäksi ja snobistiseksi muinaisjäänteeksi, niinkuin toisaalta oli tarkoituskin.

Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että toisen käden tietolähteisiin nojaavan paljastusteoksen luotettavuus ja uskottavuuskin ovat arvoltaan toisen käden tietoa. Kelley'n tietolähteiden joukossa esiintyvät tabloid-lehdistön tyyliin esimerkiksi ”muuan prinsessa Margaretin henkilökunnan jäsen, jonka jo tunsin”, ”aatelisrouva, jonka aviomiehen nimen perässä on sarja aatelisarvoihin viittaavia alkukirjaimia”, ”muuan aristokraatti”, ”prinsessa Margaretin ystävä”, ”prinsessan hovimestarin amerikkalainen ystävä”, ”muuan englantilainen mies”, ”Spencerien sukulainen” jne¹³. Mutta hän käyttää taitavasti olemassaolevia, vahvistettuja lähteitä ja virallisia elämäkertoja vahvistaakseen

¹⁰ Ziegler 1991, acknowledgements.

¹¹ Ziegler 1991, acknowledgements.

¹² Kelley 1997, 7-22.

¹³ Kelley 1997, sivut 23-27 sekä 665-682.

epämääräisemmiltä tahoilta tulevia tiedonmurusia. Kirja on varsin mielenkiintoinen ja informatiivinen, mutta se kärsii juoruilevasta tabloid-tyylistään. Kirja oli menestys ilmestyessään juuri prinsessa Dianan kuoleman jälkeen vuonna 1997, sillä se oli tavallaan loppuhuipennus brittikuninkaallisten totaalille 1990-luvun ahdingolle. Kirjan sisältö oli niin negatiivinen, ettei vastaavaa teosta ole ilmestynyt vielä ainakaan tätä kirjoitettaessa.

Kuitenkin Kelleyn ja tabloid-lehdistön puolustukseksi on sanottava, etteivät ns. ”arvostetut tietolähteekään” aina takaa tietojen todenperäisyyttä. Kuningasperheen jäsenet vaikenevat mielellään hankalista asioista. Arvostetut kirjailijatkin saattavat salata tai siistiä arkaluontoisia tietoja kuningashuoneen pyynnöstä. Philip Ziegler esimerkiksi kirjoitti kuningasperheen lähisukulaisen lordi Louis Mountbattenin elämäkerran (1980), ja jätti siitä pois tiedon Mountbattenin homoseksuaalisuudesta¹⁴. Mutta Britannian skandaalilehdistö huolehtii salattujenkin asioiden esiintulosta ennemmin tai myöhemmin. Maassa on suuri joukko entistä palvelusväkeä, kampaajia, meedioita ja salarakkaita, jotka kertovat tietonsa lehdille. Hämmentävää on se, että näiden perinteisesti ”epäluotettavina” pidettyjen lähteiden kertomat tiedot ovat useasti osoittautuneetkin tosiksi. Tämä näkyy esimerkiksi lähes kaikissa prinsessa Dianan ja prinssi Charlesin aviokriisiä koskevissa seikoissa. Brittilehdet kertoivat vaikeuksista välittömästi avioliiton solmimisen jälkeen. Myöhemmin prinsessa Diana itse vahvisti huhujen pitäneen paikkansa alusta lähtien¹⁵. Hovi kielsi kaiken aina joulukuuhun 1992 asti, jolloin pariskunta haki asumuseroa. Britannian lehdistö on todellakin hyvin perillä valtaapitävien toimista, ja tällä on myös sananvapautta ja julkisuuden henkilöiden toimien läpinäkyvyyttä ja demokratiaa lisäävä vaikutus.

¹⁴ RM 8/6, 1989.

¹⁵ Morton 1992, Diana – hänen tarinansa.

2. KUNINGASHUONE JA UUSI ULJAS MAAILMA (1917-1939)

2.1. Brittiyhteiskunta ja kuninkaalliset ensimmäisen maailmansodan jälkeen

Arthur Marwick on teoksessaan *“A History of the Modern British Isles 1914 – 1999”* taustoittanut brittiläistä yhteiskuntaelämää ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Euroopassa tapahtuneet muutokset eivät olleet vaurioittaneet yhteiskunnan perustuksia. Kansa oli edelleen yhdistyneenä yksinkertaisten perusarvojen alle, jotka olivat isänmaa, kuningas ja jumala – ja juurikin tässä järjestyksessä Marwickin mukaan¹⁶. Brittilipun alla oli tuolloin kolmannes maailman väestöstä, joten imperialismi oli voimissaan, ja kuningasperheen jäseniä tarvittiin vahvistamaan näitä siteitä. Eurooppaan suhtauduttiin epäillen ja varoen, ja pelättiin mannermaisen poliittisen kaaoksen vielä vaikeuttavan britti-imperiumin asioita.

Huolimatta siitä jälkimaineesta, joka “villillä 20-luvulla” on, traditioiden vaikutusvaltaa ei silloin kiistetty. Jopa vanhatestamentilliset ideologiat ohjasivat poliitikkojen ja kansalaisten elämää. Tämä näkyi asenteissa esimerkiksi syntymää, seksuaalikäyttäytymistä, avioliittoa, sukupuolirooleja ja naisten ja lasten asemaa kohtaan. Itse asiassa elämän tosiasiat olivat oudossa ristiriidassa julkisesti tunnustettujen moraaliperiaatteiden kanssa. Kristillinen avioliitto oli yhteiskunnan perusta¹⁷ – seikka, johon Walesin prinssi itse joutui ottamaan myöhemmin kantaa. Lastenkasvatuksessa korostettiin kuria ja rankaisemista. Prinssin lapsuus oli surkea, kuten hän itsekin myöhemmin kertoi¹⁸. Lapsuudenaikaisten traumojen vaikutusta Edwardin käyttäytymiseen pohdittiin kuitenkin vasta 1980-luvulla uusien psyko- ja mikrohistoriallisten tutkimusmenetelmien myötä¹⁹.

Yhteiskunnan huipulla olevaa monarkiaa pidettiin instituutiona. Marwickin määritelmän mukaan instituutio on “...hallituksen osa tai toimisto, erityinen kiinnostuksenkohde, prosessi, konventio – kaikkiaan jossain merkityksessä tarkoituksella luotu ja siten avoin muutokselle tai hylkäämiselle tarkoituksellisella tahdonilmauksella.”²⁰

¹⁶ Marwick 1999, 23.

¹⁷ Marwick 1999, 23.

¹⁸ Windsor 1951, 15, 37.

¹⁹ Ks.esim. Carlton 1988: *Royal Childhoods*.

²⁰ Marwick 1999, 28. *“Institution is an organ or agency of government, special interest, process, convention, all in some sense deliberately created and therefore open to alteration or abolition by deliberate act of will.”*

Tällaisiin instituutioihin luettiin Britanniassa monarkian lisäksi myös parlamentti ja anglikaaninen kirkko. Kirkolliset johtajat olivat edelleen erittäin tärkeitä hahmoja. Heidän mielipiteillään oli vaikutusta niin paikallisella kuin kansallisellakin tasolla, ja he olivat aina sovinnaisen moraalisuuden ja vallitsevan sosiaalisen hierarkian puolella.²¹

Huolimatta tietystä jännityksestä, joka esimerkiksi perheasioihin liittyi, brittiyhteiskunta oli kuitenkin 1920- ja 30-luvuilla lähestulkoon kokonaisuudessaan puolustamassa monarkiaa, sosiaalista hierarkiaa ja brittiläistä elämäntapaa. Konservatiivien menestys työväenluokan keskuudessa selittyi yhteisillä intresseillä; osapuolet olivat kumpikin huolissaan esimerkiksi työpaikkojen säilymisestä briteillä sekä Britannian arvovallasta maailmalla. Marwickin mukaan työväenluokka ja konservatiivit vastustivat maahanmuuttajia, kuten juutalaisia ja irlantilaisia.²² Ziegler (1991) kertoo myös kuningasperheen jäsenten olleen ”...lievästi antisemiittisiä... kuten monet muutkin heidän luokkansa edustajat.”²³

Ahdistus ja ulkomaalaisia kohtaan tunnettu epäluulo lisääntyivät, kun Britannia menetti ykkösasemansa sodan jälkeen. Intia kehitti oman teollisuuden, USA tuotti edullisemmin tavaroita, eikä brittiläistä kivihiiltäkään enää tarvittu niin paljon. Voisi sanoa, että silloinen globalisaatio söi Britannian.²⁴ Maassa alettiinkin pohtia, missä vika oli – yrittäjissä itsessään, vai teollisen hengen puuttumisessa. Kuten tunnettua, britit olivat aina pitäneet ihanteenaan humanistisia taiteita; teknistä osaamista väheksyttiin. Henkistä työtä pidettiin fyysistä työtä arvokkaampana.²⁵

Sodanjälkeiset elintasoerot olivat edelleen huikeita. Tilannetta vaikeuttivat myös parempiosaisen väestön asenteet työväenluokkaa ja köyhälistöä kohtaan. Esimerkiksi uusia elämää helpottavia kulutushyödykkeitä pidettiin liian kalliina ja tarpeettomina työväenluokalle. Ajateltiin, etteivät alemmat luokat osanneet käyttää niin monimutkaisia laitteita. Lisäksi heidän asuinalueensa eivät useinkaan olleet edes kytkettyinä sähkö- tai puhelinverkkoon, ja tarvittavan infrastruktuurin rakentamista ei haluttu säilyttää valtion niskoille. Pohdittiin myös, miten ihminen voi tarvita sähköä, kun hänellä ei ole sähköverkkoakaan.²⁶

²¹ Marwick 1999, 29.

²² Marwick 1999, 27.

²³ Ziegler 1991, 180.

²⁴ Marwick 1999, 63.

²⁵ Marwick 1999, 64.

²⁶ Marwick 1999, 65.

Kuningas George V (1865-1936) muutti perheensä sukunimen vuonna 1917 saksalaisesta Sachsen-Coburg-Gothasta peribrittiläiseksi Windsoriksi pelätessään vallankumousta ja serkkujensa Nickyn²⁷ ja Willyn²⁸ kohtaloa. Britannian kuningasperhettä pidettiin saksalaisena, ja saksalaisiahan he sukujuuriltaan olivatkin. Koko kuningasperhe puhui moitteetonta saksaa ja he vierailivat usein mannermaalla sukulaisiaan tapaamassa. Perheen lojaliteetit olivat kuitenkin Britanniassa. Mutta osa kansasta alkoi kuitenkin pohtia, mitä järkeä oli ylläpitää monarkiaa, jonka jäsenten suonissa virtasi aito saksalaisveri. Kuningas George V säikähti ja loukkaantui. Hän irtisanoi kaikki suhteet Saksan keisariin. Hän muutti sukunimensä. Hän tokaisi julkisesti: ”Saatan olla tylsä ja mahtipontinen, mutta hitto vieköön jos joku kuvittelee minun olevan joku hemmetin ulkomaalainen.²⁹” Tämä lause riemastutti kansalaisia; heidän kuninkaansa oli todellakin brittiläisen maalaisherrasmiehen perikuva. Lisäksi hänen tiedettiin rakastavan Englantia. ”Ulkomailla on kamalaa. Tiedän, koska olen ollut siellä”, kuningas filosofoi³⁰. Hän joutui nuorena laivastoon ja matkusti maailman ympäri. Kuninkaana hän joutui tekemään valtiovierailuja ja kiertämään imperiumiaan.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen pelkät tokaisut ja nimenmuutokset eivät kuitenkaan riittäneet. Sota oli muuttanut yhteiskuntaa radikaalisti, satojatuhanasia miehiä oli kaatunut rintamalla ja nyt kotiinpalanneet sotilaat saivat kohdata uudet taloudellisesti epävakaaat ajat. Kuningasperhe ryhtyi säästökuurille. Nuoret prinssit saivat tulla toimeen vähemmällä pooloponeilla – seikka, mitä pidettiin osoituksena säästäväisyydestä. Kun kuninkaan nuorempi poika Albert meni naimisiin vuonna 1923, hääjärjestelyt haluttiin pitää vaatimattomina. Ei liiaksi mahtavia tanssiaisia tai juhlapäivällisiä. Kansaa ei haluttu ärsyttää. Hänen miniänsä Elizabeth Bowes-Lyon vei hääkimppunsa Tuntemattoman sotilaan haudalle Westminster Abbeyhyn. Tällä kuninkaalliset halusivat osoittaa, etteivät unohtaneet sodan viemiä.³¹

²⁷ Sekä Venäjän keisari Nikolai II (1868-1918) että keisarinna Alexandra (1872-1918) olivat George V:n (1865-1936) serkkuja. Nikolai II syöstiin vallasta keuhkokuumeella 1917. Tässä vaiheessa George V kieltäytyi ottamasta keisarillisia sukulaisiaan Englantiin pelätessään oman asemansa puolesta. Myöhemmin bolševikit vangitsivat ja teloittivat koko keisariperheen Siperiassa. Tämä järkytti kuningasta syvästi. Voidaan kuitenkin pohtia, oliko järkytyksessä mukana myös syyllisyydentuntoa. Katso esim. Rose 1983, 208-218 ja Bradford 1997, 31-32.

²⁸ Saksan viimeinen keisari Wilhelm II (1859-1941) oli hänkin kuningatar Victorian lapsenlapsi. Britit vihasivat tätä sotaisaa keisaria ja tiesivät varsin hyvin hänen olevan heidän oman kuninkaansa serkku. Saksalaiset syöksivät Wilhelm II:n vallasta vuonna 1918. Englannin kuningasperheen ja Wilhelm II:n suhteista ks. Rose 1983, 229-231.

²⁹ Kelley 1997, 34, Bradford 1997, 31.

³⁰ Kelley 1997, 37.

³¹ Chronicle of the Queen Mother 1995, 26-31.

2.2. Walesin prinssi kokee poliittisen herätyksen

Omaelämäkerrassaan George V:n vanhin poika, Walesin prinssi, tuleva kuningas Edward VIII ja myöhempi Windsorin herttua (1894-1972) kertoo vaiheistaan kruunustaluopumiseen 1936 saakka. Erityisen eloisaa ovat kuvaukset ensimmäisen maailmansodan ajoilta - sotaan, johon hän osallistui paitsi kuningashuoneen jäsenenä, niin myöskin nuorena miehenä ja ikäluokkansa edustajana. Sodan jälkeen Britanniakin astui uuteen aikakauteen, jossa vanhat arvot kyseenalaistettiin ja uudet aatteet alkoivat kiinnostaa³². Edwardin ja muiden kuninkaallisten elämäkertoja tarkastelemalla voi nähdä, miten poliittinen epävakaisuus, massatyöttömyys ja talouslama vaikuttivat myös kuningasperheeseen 1920- ja 1930-luvuilla.

Tilanne oli tosiaan epätoivoinen 1930-luvun alussa. Työttömyystilastot vuodelta 1933 kertovat, että pahimmillaan viidesosa (21,3 %) työvoimasta oli vailla työtä. Ulkomaanmarkkinat romahtivat, koska talouslama vaivasi myös esimerkiksi Yhdysvaltoja. Laivanrakennus, raskasteollisuus ja hiilikaivokset Walesissa kärsivät eniten – työttömyysprosentti oli siellä pahimmillaan jopa 47,5 %.³³ Walesin prinssi halusi vierailta alueella omasta tahdostaan, vastoin virkamiesten neuvoja. Walesia pidettiin takamaana, jonka murheet eivät koskettaneet erityisesti eteläistä Englantia.³⁴ Poliittisen herätyksen kokenut prinssi lausui kuuluisat sanansa ”*Jotakin on tehtävä*” (*”Something must be done*”) - ja sai maakunnan sympatiat puolelleen. Establishment tulkitsi Edwardin sanat kansallissosialistiseksi propagandaksi. Labour-puolue taas arveli prinssin olevan työväenluokan puolella. Itse hän kuvailee tunnelmia seuraavasti:

”...[K]aupunki kaupungilta, kylä kylältä kautta teollisuusseutujen kohtasi noita masentuneita ihmisryhmiä vetelehtimässä kaduilla, seisoskelemassa työnvälitystoimistojen edustalla ja kapakkojen ovilla – heillä kun ei ollut varaa käyttää niiden antimia hyväkseen. Mikä murheellisinta, kymmenettuhannet työttömät olivat alkaneet tuntea olevansa hyödyttömiä ja hyljeksittyjä. Ja monien ajattelevien miesten tapaan ymmärsin, että ellei saataisi epätoivolle sulkua, tuhannet Britannian miehet vajoaisivat välinpitämättömyyden kuiluun, josta he eivät enää ikinä pääsisi nousemaan.”³⁵

Walesin prinssi Edward keskittyi ajamaan maailmansodan veteraanien ja työttömien asioita niin innokkaasti, että sitä alettiin pitää jo poliittisena aktiivisuutena. Hän kannatti myös Britannian

³² Ks. Ziegler 1986.

³³ Marwick 1999, 69.

³⁴ Marwick 1999, 124.

uudelleenvarustautumista ja oli samalla Hitlerin Saksan ihailija³⁶. Hänen mielipiteensä kontrastoivat hallituksen ja kuningasperheen kanssa. Edward korosti puheissaan ystävyyttä Saksan kanssa. Hän ehdotti Britannian rintamamiesten liiton näkemyksiä myötäillen, että ojennettaisiin ystävyuden käsi saksalaisille I maailmansodan veteraaneille. Näin lisättäisiin kahden suurvallan välistä rauhantahtoa.³⁷ Toisaalta hän puhui innostuneeseen sävyyn uudelleenvarustautumisesta, joka oli brittiläisen sisäpolitiikan nk. kuuma peruna tuohon aikaan.

”Toisaalta hallitus ei olisi sallinut suhteita ylläpidettävän entiseen viholliseen, jonka elpyneitä voimia se pelkäsi, ja toisaalta vaikutusvaltainen sosialistinen siipi, enimmäkseen rauhanaatteen ajajia, päätti tukahduttaa alkuunsa sen sotaisan hengen, joka ehkä pystyisi pitämään Saksan kurissa. [...] Päätin antaa varovaisuudelle palttua ja sanoin suoraan eräässä puheessani, että isänmaallisilla miehillä oli oikeus valmistautua puolustamaan omaansa. En puhunut papereista vaan suoraan sydämestäni. Mainitsin vain ohimennen ”harhautuneet” ja ”jarruttajat”, jotka koettivat tukahduttaa hengiltä kadettikunnat, Britannian puolustuksen kylvösiemenet.”³⁸

Edwardin ajattelusta on helppo jälkeenpäinkin löytää mieltymystä kansallissosialismiin. Imperiumin tulevana hallitsijana hän arvosti kaikkea brittiläistä, kannatti protektionismia ja uskoi imperiumin mystiseen voimaan oikeiston tavoin. Samalla hän ajatteli vasemmiston tavoin, että kansan ahdingolle oli tehtävä jotakin. Kansallissosialismissa valtio tukee vahvaa kansaa, joka yhdistyy vahvan johtajan alle. Alkoi näyttää siltä, että Edward halusi olla tällainen johtaja. Työttömyys alkoi kuitenkin laskea jo Edwardin 11-kuukautisen hallinnon aikana, luonnollisesti ilman Edwardin omaa panosta asiaan – monarkkina hän oli hallituspolitiikan yläpuolella. Hänen oma kruunustaluopumisensa vei huomion toisaalle. Onkin pohdittu, kuinka syvällistä hänen huolensa kansan toimeentuloa kohtaan oli, jos hän saattoi jättää kansalaisensa tuosta vain, päästäkseen ulkomaalaisen seikkailijattaren kolmanneksi aviomieheksi³⁹.

³⁵ Windsor 1951, 274.

³⁶ Ziegler 1991, 179-192.

³⁷ Windsor 1951, 279.

³⁸ Windsor 1951, 280.

³⁹ RM 10/2, 1990. Ikävämmin laivastoslangilla ilmaistuna: *“He abandoned the captaincy of the State Ship to become the third mate of an Atlantic drifter.”*

2.3. Kuningas Edward VIII luopuu kruunustaan 1936

Walesin prinssi ja sittemmin kuningas Edward VIII oli yksityiselämässäänkin voimakkaiden vastakkainasetteluiden mies. Hän väsyi asemansa ainaisiin rajoituksiin, sillä hän olisi halunnut itselleen mielekkään roolin ja yhteiskunnallista valtaa Walesin prinssinä⁴⁰. Sen sijaan häntä istutettiin ainaisilla päivällisillä ja kierrätettiin kättelemässä ihmisiä – eikä hänellä ollut lupaa ilmaista muuta kuin arkipäiväisiä kohteliaisuuksia⁴¹. Hänen odotettiin avioituvan nuoren ja kauniin prinsessan tai herttuan tyttären kanssa. Hänen odotettiin elävän sovinnasta elämää, jossa ulkoisilla puitteilla oli merkittävä rooli.

Kansan palvoma, mutta isänsä väheksymä ja komentelema prinssi päätti unohtaa kahlitsevat säännöt. Hänen käytöksensä muuttui ailahtelevammaksi. Hän alkoi väheksyä virallisia tehtäviään ja ryhtyi harrastamaan enemmän yökerhoissa käyntiä, cocktail-kutsuja ja hauskanpitoa kuten amerikkalaisten autojen ja naisystävien keräilyä⁴². Toisinaan hän saattoi esiintyä edustustilaisuudessa kevyesti päihtyneenä tai edellisillan humalatilaa vaikutuksista vielä kärsivänä. Hän ei vaivautunut aina säilömään valtion salaisia asiakirjoja työhuoneensa kassakaappiin, vaan jätti ne levälleen ystäviensä luettaviksi. Kuningasperhettä lähellä olevat hallituspiirit huolestuivat tästä, sillä Edwardilla tiedettiin olevan paljon Saksan- ja Yhdysvaltain-mielisiä, kosmopoliittisia tuttavia. Hänen adjutanttinsa ja luottoystävänsä Fruity Metcalfe oli natsimielinen, ja tämän vaimo Alexandra jopa kuului Oswald Mosleyn johtamaan Ison-Britannian fasistipuolueeseen⁴³. Edward ystävineen seurusteli paljon Saksan Lontoon-suurlähettiläs Ribbentroppin kanssa; ja huhun mukaan Edwardin elämän suuri rakkaus Wallis Simpson oli myös Ribbentroppin rakastajatar⁴⁴.

Edward oli yhtä oman ikäluokkansa kanssa, joka tuntui kapinoivan vanhoja sääntöjä vastaan. Tämä sodanjälkeinen sukupolvi tupakoi ja tanssi jatsia, pukeutui miten halusi ja suhtautui luontevammin etikettiin ja moraaliin. Edwardilla esimerkiksi oli useita naimisissaolevia tyttöystäviä⁴⁵. Vuonna 1932 hän kohtasi rouva Wallis Simpsonin (1896-1986), amerikkalaisen seurapiirirouvan, joka oli tullut Britanniaan englantilaisen miehensä mukana⁴⁶. Vuoteen 1934 mennessä Wallisista oli tullut Edwardin rakastettu⁴⁷. Wallisin aviomies siirtyi tyylikkäästi taustalle; ilmeisesti hän näki tilanteen

⁴⁰ RM 10/2, 1990.

⁴¹ Windsor 1951, 280-287.

⁴² RM 10/2, 1990. Hänen merkittävimmät naisystävänsä Thelma Furness ja Wallis Simpson olivat amerikkalaisia.

⁴³ Gottlieb 2003.

⁴⁴ Ks. Higham 1988, Vanity Fair 10/2003.

⁴⁵ Donaldson 1974, Bloch 1986, Ziegler 1991.

⁴⁶ Bloch 1986, preface.

⁴⁷ Bloch 1986, introduction to chapter 3.

taloudelliset menestymismahdollisuudet⁴⁸. Myös rouva Simpson itse ajatteli ”pitävänsä hauskaa niin kauan kuin sitä kestää⁴⁹.” Kuninkaallisen rakastajattaren asema oli varsin horjuva; Edward olisi saattanut milloin tahansa rakastua johonkin toiseen naiseen. Mutta Edward yllätti kaikki rakastumalla Wallisiin kiihkeästi ja peruuttamattomasti.⁵⁰ Hänen äitinsä kuningatar Mary kauhisteli ystävälleen: ”Voi ei, poikani lahjoittaa rouva Simpsonille mitä upeimpia jalokiviä... me voimme vain toivoa, että tällaiset vaaralliset pakkomielleet haihtuvat ajan kanssa...⁵¹”

Myös kuningasperhettä lähellä olevien henkilöiden keskuudessa kuohui. Rouva Simpson oli kaksine elossa olevine aviomiehineen täysin mahdoton henkilö kuningattareksi. Hän oli 40-vuotias, varsin tavallisen näköinen amerikkalainen, ja hänen menneisyytensä oli muutenkin keskiluokkainen ja epämääräinen. Lisäksi Wallisin amerikkalaiset, nousukasmaiset tavat herättivät ärtymystä. Hän saattoi arvostella julkisesti linnojen henkilökuntaa ja vaatia palvelua keskellä yötä. Hän arvioi kovaan ääneen Balmoralin kuninkaallisen linnan sisustusta ja kertoi kaikille, miten aikoi asiat järjestää kuningattareksi tultuaan. ”Tämä kauhea tartaani saa luvan häipyä!”⁵² Wallis ei tuntunut pitävän kuningasta suuressakaan arvossa, ja komenteli tätä miten tahtoi. Hänellä huhuttiin olevan muitakin korkea-arvoisia rakastajia kuninkaan ja oman aviomiehensä lisäksi.⁵³ Hän oli seurapiirien kohutuin nainen, ja tuntui tekevän kaiken mielensä mukaan.

”Hän on kuin Becky Sharp, ja se ärsyttää meitä”⁵⁴. Hovilaiset olivat löytäneet sopivan määritteen Wallis Simpsonille brittikirjallisuuden klassikosta. ”*Turhuuden turulla (Vanity Fair)*” on William Makepeace Thackerayn 1848 julkaistu romaani, joka kertoo köyhästä, kauniista ja ovelasta Becky Sharpista. Becky Sharp hurmaa toinen toistaan korkea-arvoisempia brittiyläluokan herrasmiehiä. Hän etenee jopa itsensä prinssihallitsijan syleilyyn, ja selviää vaikeuksistaan kuin koira veräjältä. Rikkaat miehet syytävät hänelle rahaa ja kalleuksia, ja Becky ottaa vastaan kaiken, minkä saa. Hänen moraalittoman elämänsä luulisi päättyvän surkeasti katuojaan, mutta vielä mitä: Becky kohtaa kasinolla erään aiemmin viettelemänsä rikkaan hölmöläisen ja pääsee tämän vaimoksi. Hän viettää loppuelämänsä yltäkylläisyyden keskellä, palvottuna ja rakastettuna.⁵⁵

Wallis Simpson oli ilmiselvästi oman aikansa Becky Sharp. Hän oli kuninkaan vaarallinen

⁴⁸ Bloch 1986, 250.

⁴⁹ Bloch 1986,180. ”*Having fun while it lasts...*” hän kirjoitti tädilleen keväällä 1935.

⁵⁰ Herman 2007, 288-289.

⁵¹ Menkes 1985, 100. ”*He gives Mrs Simpson the most beautiful jewels... but we hope that dangerous infatuations wear off.*”

⁵² McLeod 2000, 147.

⁵³ Vanity Fair, syyskuu 2003.

⁵⁴ McLeod 2000, 141.

pakkomielle, joka ei haihtunut, vaan päinvastoin vahvistui ajan kanssa. Vuonna 1935 Edward alkoi suunnitella avioliittoa Wallisin kanssa keinolla millä hyvänsä. Wallis itse suhtautui ajatukseen torjuvan leikkisästi, koska hän tunsi Edwardin ja tiesi, miten häilyväinen ja ajattelematon tämä saattoi olla.⁵⁶ Wallis tiesi myös, etteivät britit koskaan hyväksyisi avioliittoa kahdesti eronneen naisen kanssa. Mutta avioliitosta oli tullut Edwardille omantunnon kysymys. Tultuaan kuninkaaksi tammikuussa 1936 hän alkoi pohtia kirkon, valtion ja ihmisten suhtautumista avioeroon moraalisena kauhistuksena⁵⁷. Hän mietti paljon oikeutetun avioeron perusteita ja jokaisen ihmisen oikeutta onnellisuuteen ja ns. uuteen mahdollisuuteen. Wallis Simpsonin tapauksessa esimerkiksi olisi pitänyt huomioida seuraavat seikat: hänen ensimmäinen nuoruuden avioliittonsa oli solmittu lyhyen tuttavuuden jälkeen. Aviomies paljastui väkivaltaiseksi alkoholistiksi, jolloin Wallisilla oli kaikki perusteet avioeroon. Wallisin toinen avioliitto oli lähtökohdiltaan onnistunut, mutta puolisoiden erilleen ajautumisen⁵⁸ vuoksi avioero oli järkevämpi ratkaisu kuin kulissiavioliitossa pysyminen.⁵⁹

Edward huomasi olevansa avioerokysymyksissä täysin eri mieltä kuin establishment. Hänen mielestään rouva Simpsonista olisi aivan hyvin voinut tulla hänen vaimonsa ja maan kuningatar, kunhan vain avioeroon liittyvät viralliset muodollisuudet olisi ensin asianmukaisesti hoidettu.⁶⁰ Tässä suhteessa Edward oli kuninkaallisena vallankumouksellinen. Ja kuten aika on osoittanut, Edwardin näkemykset ovat nykyään hyväksytyjä. Avioerolla ei enää ole moraalista stigmaa. Muutos ei toki tullut yhdessä yössä; Euroopan hoveihin on alettu vasta 2000-luvulla hyväksyä eronneita henkilöitä kuninkaallisten puolisoiksi⁶¹.

Mielipide-eroavaisuudet eskaloituivat koko vuoden 1936 ajan. Edward ja Wallis näyttäytyivät kaikkialla yhdessä. Ulkomainen lehdistö kiehui, mutta Lontoon Fleet Street⁶² pysyi vaiti herrasmiessopimuksella. Kuningasperheen 1900-luvun historian pahin kriisi tapahtui marras-joulukuussa 1936. Kuningas Edward VIII ilmoitti pääministerille ja perheelleen, että oli rakastunut rouva Wallis Simpsoniin. Hän aikoi mennä tämän kanssa naimisiin heti kun tämän avioero olisi lopullinen. Vihdoinkin brittiläisetkin sanomalehdet saattoivat kertoa perustuslaillisesta kriisistä.

⁵⁵ Thackeray 1848 (1961): Turhuuden turulla. Romaani vailla sankaria.

⁵⁶ Bloch 1986, 150.

⁵⁷ Windsor 1951, 284-285.

⁵⁸ Omaelämäkerrassaan Edward ei mainitse olleensa itse herra ja rouva Simpsonin erilleen ajautumisen ainoa syy.

⁵⁹ Windsor 1951, Ziegler 1991, Bloch 1986 ja 1996.

⁶⁰ Ks. esim. Windsor 1951,300. Bradford 1997, 280.

⁶¹ Esimerkiksi Norjan kruununprinsessa Mette-Marit oli avoliitosta eronnut yksinhuoltajaäiti tavatessaan kruununprinssi Hakonin. Pariskunta avioitui vuonna 2001. Espanjan kruununprinsessa Letizialla on takanaan avioero. Hän avioitui kruununprinssi Felipen kanssa 2004. Walesin prinssi Charles erosi prinsessa Dianasta 1996 ja solmi toisen avioliittonsa eronneen Camilla Parker Bowlesin kanssa 2005. Hurtig 2007, esipuhe.

⁶² Kuuluisa katu, jonka varrella sijaitisi monta sanomalehtitaloa.

Kuningas ja Wallis olivat olleet erottamattomia jo muutaman vuoden ajan, ja Wallis hallitsi Lontoon seurapiirejä. Kuningas oli hullaantunut häneen – ja Wallis nautti tilanteesta täysin siemauksin⁶³. Kuninkaan perhe ja Britannian kansa oli kauhuissaan⁶⁴. Kauhu lisääntyi, kun Edward ilmoitti vaikka luopuvansa kruunustaan, jos ei muuten saisi avioitua Wallisin kanssa. Koska lupaa ei myönnetty, Edward toteutti uhkauksensa. Hän lähti maasta 11.12.1936 siirrettyään kuninkuuden pysyvästi veljelleen.

Edward VIII:n kruunustaluopumiskriisi (*the Abdication Crisis*) järjestytti monarkian perustuksia ja brittiyhteiskunnan moraalisia käsityksiä pysyvästi. Tutkimusaineistoni nostaa kokonaisuudessaan esille seuraavia teemoja: yksilön velvollisuudentunne yhteisöä ja sen sääntöjä kohtaan, kuninkaan velvollisuus kansaa kohtaan, kysymys avioerosta, uudelleen avioitumisesta ja soveliaasta puolisoista, luokkaerojen tahallisesta ylittämisestä, rakkauden merkityksestä avioliiton solmimisessa, kaksinaismoraalista. Nämä samat teemat toistuvat sekä vanhemmassa että uudemmassa lähdemateriaalissa. Aikakauslehti Time kirjoitti vuonna 1952 samaa kuin Royalty Monthly artikkeleissaan vuosina 1986, 1987 että 1990. Kuninkaan kerrottiin olleen vastuuton, heikko ja onneton mies, ja koko tapauksen tulisi päätyä historian roskakoriin⁶⁵. Majesty Magazinen artikkelissa vuonna 1998 Edward leimataan ”petturikuninkaaksi”⁶⁶.

Kuningas rikkoi aivan kaikkia silloisen brittiyhteiskunnan ja monarkian välisiä sääntöjä. Brittien on ollut vaikea ymmärtää, miksi hän hylkäsi perinnöllisen kruununsa ja jätti kansalaisensa, vaikka oli aiemmin osoittanut niin suurta huolta heidän toimeentuloaan kohtaan⁶⁷. Hän meni tahallaan naimisiin keski-ikäisen ja keskiluokkaisen kahdesti eronneen naisen kanssa, vaikka olisi saanut kenet tahansa nuoren ja kauniin kuninkaallisen prinsessan tai aatelistytön puolisoikseen⁶⁸. Hän itsepintaisesti meni naimisiin rakkaudesta – ja nimenomaan naimisiin. Olisihan hän voinut pitää rouva Simpsonin rakastajattarena⁶⁹. ”Eläköön rakkaus!” juhlivat amerikkalaiset ja mannermaiset lehdet, mutta brittien mielestä tässä rakkausavioliitossa ei ollut mitään juhlamista. Kyseessä oli heidän mielestään hyväksikäyttöä, julmuutta ja jopa noitavoimia⁷⁰. ”Hän oli ilkeä ja ahne nainen”,

⁶³ Bloch 1986, 142-144.

⁶⁴ ”Tilanne on aivan kauhea”, kirjoitti silloinen Yorkin herttuatar Elizabeth kesällä 1936. McLeod 2000, 149.

⁶⁵ Time, helmikuu 1952, RM 5/10, 1986, RM 7/8, 1987, RM 10/2, 1990.

⁶⁶ Majesty 19/10, 1998. ”The Traitor King”

⁶⁷ RM 5/9, 1986. Kannessa Wallisin ja Edwardin hääkuva, tekstillä ”The King who jilted his people”.

⁶⁸ Herman 2007, 288.

”Odotatko minun todella olevan ensimmäinen Walesin prinssi ilman rakastajatar?” kysyi prinssi Charles tyrmistyneeltä prinsessa Dianalta 1980-luvun alussa. Avioliiton ulkopuoliset suhteet ovat kuuluneet normaalina ja hyväksyttynä osana prinssien elämään aina meidän päiviimme asti. Herman 2007, 286-301.

⁷⁰ Herman 2007, 287.

kirjoitti Philip Ziegler vuonna 1991, ”eikä hän rakastanut Edwardia.⁷¹”

3. TOISEN MAAILMANSODAN AIKAINEN PASTORAALISINFONIA (1939-1945)

3.1. Kuningasperhe sotamoraalin ylläpitäjänä

Edward VIII lähti maasta joulukuussa 1936 ja hänen seuraajakseen nousi Yorkin herttua prinssi Albert. Kuninkaaksi tullessaan hän otti käyttöön nimen George VI. George oli yksi hänen ristimänimistään sekä hänen edesmenneen isänsä George V:n nimi. Tämän nimen käyttöönotto tuki monarkian vakiintunutta, perinteisiä moraaliarvoja korostavaa linjaa. Uudesta kuninkaasta tuli hyvin suosittu, ja hänen vaimonsa Elizabeth⁷² omaksui kuningattaren roolin nopeasti. Heidän tyttärensä Elizabeth ja Margaret olivat kansalaisten mielestä viehättäviä. Koettiin, että tämä nuori perhe sopi valtaistuimelle paremmin kuin playboyn elkeitä omaksunut Edward ja hänen kaikin puolin pahamaineinen rakastajattarensa.

Pian britit jo melkein unohtivatkin Edwardin ja keskittyivät ihailemaan uutta kuningasperhettä.⁷³ Se oli helppoa, sillä perhe antoi julkaista itsestään useita mairittelevia kuvakirjoja. ”*Our Princesses and Their Dogs*” vuodelta 1936 esittelee suloisen maalaisperheen rakkaiden corgi-koiriensa ympäröiminä⁷⁴. Kirja oli omistettu ”kaikille lapsille jotka rakastavat koiria”, siis käytännöllisesti katsoen kaikille brittilapsille. Maaseutuidylli kartanoineen, hevosineen ja koirineen väikkyi useimman britin mielessä, niidenkin jotka työskentelivät tehtaissa ja asuivat kaupungeissa. Kuningashuoneen jäsenet tekivät myös parhaansa, että nämä kaupunkilaislapsetkin pääsisivät kerran kesässä hengittämään raikasta maalaisilmaa. Erilaiset hyväntekeväisyysjärjestöt perustivat kesäsiirtoloita ja leirikouluja työväenluokan vähävaraisille lapsille. Kuninkaalliset toimivat järjestöjen suojelijoina.⁷⁵

⁷¹ Ziegler 1991,315.

⁷² Lady Elizabeth Bowes-Lyon (1900-2002), skotlantilaisen jaarlin tytär. Vuodesta 1923-1936 HKK Yorkin herttuatar, sitten 1936-52 HM kuningatar Elizabeth ja miehensä kuoleman jälkeen 1952-2002 HM kuningataräiti.

⁷³ Forbes 2002, 92.

⁷⁴ Chance 1936: *Our Princesses and Their Dogs*.

⁷⁵ Bradford 1997, 30.

Parin vuoden päästä uusi kuningas joutui perheensä ja kansalaistensa kanssa kohtaamaan toisen maailmansodan. Saksan armeija valloitti koko Euroopan ja uhkasi Englantia Kanaalin toiselta puolelta. ”Taistelu Englannista” oli kansakunnan kohtalonhetki. Kuten tunnettua, britit voittivat sen. Saksan maihinnousuaikeet saatiin pysäytettyä. Ja kuningasperheellä oli oma tärkeä tehtävänsä väestön moraalien ylläpitäjänä

Toisen maailmansodan aikana talouslama hävisi kokonaan. Täystyöllisyys ja sota-ajan yhteishenki paransivat koko kansan itsetuntoa. Valtakunnan kohtalonhetket inspiroivat taiteilijoita ja kansalaisia korostamaan menneisyyden arvoja ja etsimään sieltä brittiläisyyden perimmäisiä ihanteita. Taiteessa ja kulttuurissa 1940-luvun uusromantiikka haki innoituksensa mystisestä englantilaisesta pastoraalista, jonka symboli oli keskiaikainen kaupunki tai kylä maaseudulla.⁷⁶

Maaseudun yläluokan edustama elämäntapa on ollut teollistumisen alkuajoista lähtien törmäyskurssilla teollistuneen ja urbaanin elämänmuodon kanssa. Siihen verrattuna maaseutu edustaa jatkuvuutta ja traditioita ohimenevään kiinnittyvän kaupunkilaisuuden vastapainona. Siksi erityisesti kansallisten kriisien aikana maaseutu on saanut toimia eheyden ja jatkuvuuden symbolina.⁷⁷ Kuuluisan vuonna 1939 julkaistun laulun sanoin ”*There’ll always be an England*”⁷⁸.

Toisen maailmansodan aikana kuningasperhettä kuvattiin mieluusti maaseudulla, Windsorin linnan puutarhoissa ja pelloilla. Windsor on kuningashuoneen tuhat vuotta vanha tukikohta, joka sijaitsee idyllisellä maaseudulla Etelä-Englannissa. Kuningas George VI esitettiin maalaisherrasmiehenä (”*country gentleman*”) joka pakotettiin maaseudun rauhasta fasaanimetsältä Lontooseen kohtaamaan sodan kauhut pääkaupunkinsa kanssa. Kuningatar Elizabeth vaelteli linnan puistossa krinoliini yllään lempeästi hymyillen. Heidän tyttärensä kirmasivat linnan mailla ja opettelivat viljelemään kasviksia puutarhapalstallaan. Näin kansalaisille korostettiin maaseudun turvallisuutta ja pyhyyttä. Mutta kuningasperhe ei leimautunut vain maaseudun yläluokan lemmikeiksi. He viettivät kylliksi aikaa Lontoossa, koska se oli heidän moraalinen velvollisuutensa. Pääkaupungin jättäminen kriittisessä tilanteessa olisi murentanut kansakunnan uskoa voittoon. Buckinghamin palatsia pommitettiin, ja kuningaspari oli vähällä kuolla. Tämä kokemus lähensi heitä kärsiviin kaupunkilaisiin ja lisäsi entisestään heidän suosiotaan.⁷⁹

Kuningasperhe osallistui mielellään tähän projektiin, koska se tuki myös heidän omaa asemaansa.

⁷⁶ Kallioniemi 2006, 51.

⁷⁷ Kallioniemi 2006, 20.

⁷⁸ www.wikipedia.com. Hakusanoilla ”There’ll Always Be an England”, haettu 10.4.2009.

⁷⁹ Chronicle of the Queen Mother 1995, 70-79. Cooligan 1986, preface. RM 9/10, 9/11, 1990.

Valokuvaaja Cecil Beaton otti uudesta kuningattaresta sarjan kuuluisia kuvia loppukesästä 1939, joissa Elizabeth näyttäytyy loistokkaan majesteettisena, mutta samalla äidillisen kauniina naisena. Hän pukeutui aviomiehensä neuvosta 1800-luvun lopun tyyllisiin krinoliineihin ja vannehameisiin ja kiristi vyötärönsä korsetin avulla näkyviin. Hän käytti kauniita pastellivärejä ja viehättäviä päivänvarjoja, hänen lempeästä hymystään oli tullut jo tavaramerkki. Kuningasperheen mittaamattoman arvokkaat timanttikorut ja tiarat täydensivät vaikutelman. Elizabethia kuvattiin Windsorin linnan keskiaikaisissa juhlasaleissa ja puutarhoissa, joiden goottilainen ylhäisyys ja perienglantilaisuus yhdistyi saumattomasti tuhatvuotisen monarkian perinteikkääseen historiaan.⁸⁰

Beatonista tulikin kuningasperheen luottokuvaaja, ja hän on paljolti vastuussa siitä idyllisestä pastoraalivaikutelmasta, joka kuninkaallisista saatiin sodan aikana ja varhaisella 1950-luvulla. Beaton otti romanttisia kuvia rakastuneesta prinsessa Elizabethista vuonna 1946-47, kun kansakunta odotti malttamattomana hänen kihlaustaan prinssi Philipin kanssa. Hän kuvasi kuningatarta ja teini-ikäisiä prinsessoja Windsorin linnan uljaissa puitteissa. Kuvat laitettiin yleiseen levitykseen, ja niitä käytettiin propaganda-aseina ja väestön moraalien kohottajana.⁸¹ Englannin kuninkaalliset eivät jättäneet maataan, kuten monet eurooppalaiset monarkit. Kuningatar sanoi, etteivät hänen tyttärensä voineet jättää häntä, eikä hän jättäisi kuningasta, eikä kuningas koskaan jättäisi Englantia⁸².

Urbanisaation ja pastoraali-idyllin vastakkainasettelu on näkynyt myös hovissa. Kuningasperheen sisäisistä riidoista tuli samalla tämän taiston peilikuva 1930-luvulla. Kuningas Edward VIII (1894-1972) viihtyi Lontoon yökerhoissa ja nautti kaupunkilaiselämästä. Lontoon seurapiireistä hän löysi myös elämänsä rakkauden, kahdesti eronneen amerikkalaisen Wallis Simpsonin. Edwardin sukulaiset rakastivat maaseutua ja heidän moraalikäsitteisiinsä ei mahtunut ajatus eronneesta naisesta maan kuningattarena. Edward ja Wallis yhdessä edustivat kuningasperheen ja establishmentin mukaan paheellista ja levotonta, kansainvälistä ja kaupunkilaista elämänmenoa. Maalaisidylli puolestaan näyttäytyi siveellisenä ja rauhallisena, isänmaallisena kartanokulttuurina, jossa vanhoja yhteiskuntarakenteita kunnioitettiin.

Tähän maisemaan Edwardin pikkuveli, maan seuraava kuningas George VI (1895-1952) perheineen sopi kuin heidät olisi maalattu siihen. Rakenteita ravisuttanut Edward luopuikin pian kruunusta vuonna 1936 ja muutti maanpakoon Eurooppaan – kuten hänentapaiselleen sopikin. Eurooppa on tunnetusti ollut kotimaassaan epäonnistuneiden brittien moraalisesti arveluttava pakopaikka⁸³.

⁸⁰ Beaton 1988, 60-69.

⁸¹ Beaton 1988, luvut 1-3.

⁸² RM 9/12, 1990. ”*My daughters won't leave without me, and I won't leave the King, and the King will never leave.*”

⁸³ Jo Edwardin äidinpuoleiset isovanhemmat viettivät pitkiä aikoja Euroopassa velkojiaan paeten. Teckin herttuaparin

Toisen maailmansodan syttyessä maalaisherrasmies-kuningas George VI oli tavallaan jo valmiina täyttämässä sitä virkaa, mikä hänelle sotakriisin vuoksi oltiin jo asetettukin. Aina kun yhteiskunnallisen muutoksen tai sodan tuulet kohtaavat Britannian, sen kansalaiset etsivät turvaa perinteikkästä maaseudusta ja sen vanhoista moraalikäsitteistä.

3.2. Nostalgiapolitiikka nykypäivänä

Sotaan liittyvällä nostalgiapolitiikalla on edelleen voimaa Britanniassa. *Victory in Europe (VE Day)* -päivän juhlinnasta on tullut jokakeväinen tapahtuma ja erityisesti tasavuosisjuhlien ympärille on luotu uusi viihdetuote, joka muistuttaa kansakuntaa sodasta ja sen merkityksestä. Britit pidättelevät kyyneliään ja muistelevat kaihoisasti aikaa jolloin yhteisöllisyys oli kunniaa, itsensä uhraaminen arvokkainta mitä britti tiesi ja itsekunnioituksen pohjana oli velvollisuuden täyttäminen. Vaikka sodasta on jo yli 60 vuotta, mediakulttuuri pitää huolen ettei se unohdu.⁸⁴ Britanniassa on tuskin yhtään televisioiltaa, jolloin ei joltain kanavalta voi valita katsottavakseen toiseen maailmansotaan liittyvää dokumenttia, tv-sarjaa tai elokuvaa.⁸⁵

Toisen maailmansodan perintöä käytetään monenlaisiin poliittisiin tarkoituksiin, ja myös kuningasperhe on aina hyödyntänyt sitä. Kuningasperheen perustehtäviin kuuluu osallistua kaikenlaisiin sotilasparaateihin ja sotilaallisiin katselmuksiin. He vierailevat myös ympäri maailmaa sijoitettujen brittijoukkojen luona. Samalla he antavat itsestään kuvaa työtätekevinä ihmisinä että kansallisen tärkeän muiston vaalijoina.

Toisinaan sotamuistojen varjeleminen aiheuttaa kiusallisia välikohtauksia kuningasperheen ja median välille. Hyvin kiistanalainen oli esimerkiksi tilanne, jossa kuningataräiti Elizabeth paljasti sotamarsalkka Arthur Harrisin patsaan. ”Bomber Harris” suunnitteli ja toteutti mm. Hampurin, Dredenin ja Kölnin terroripommitukset, joilla pyrittiin murtamaan saksalaisen siviiliväestön selkäranka toisessa maailmansodassa. Kohteilla ei ollut suurtakaan sotilaallista tai teollista arvoa. Näitä pommituksia on arvosteltu voimakkaasti myös Britanniassa, sillä yli puolet siihen

maine oli siksi epämääräinen, että Edwardin vanhempien avioliittoa katsottiin joissakin piireissä karsaasti vuonna 1893. Ziegler 1991, 4. Bradford 1997, 24-25.

⁸⁴ Kallioniemi 2006, 59.

⁸⁵ Kallioniemi 2006, 60.

osallistuneista lentäjistä menehtyi.⁸⁶ Monen kansalaisen mielestä sekä lentäjien uhraaminen että siviilikohteiden tuhoaminen oli moraalitonta. Näin tuntevat kansalaiset eivät halua nähdä kuningasperheen jäsentä kunnioittamassa tällaisen henkilön muistoa.⁸⁷

4. HYVINVOINTIA JA KUNINKAALLISTA LOISTOA (1945-1960)

4.1. Vihaiset nuoret miehet ja kultainen aikakausi

Sota päättyi vuonna 1945, ja työväenpuolue voitti parlamenttivaalit. Hyvinvointivaltion rakentaminen alkoi, mutta kansalaiset väsyivät nopeasti säännöstelyyn ja väistämättömään ankeuteen. Britannia oli voittanut sodan, mutta sen talous oli raunioina. Perinteinen korkeakulttuuriin keskittyminen ja suuret luokkaerot aiheuttivat kaksi hankalaa asiaa. Teollisuus ei kehittynyt samaa tahtia esimerkiksi Saksan kanssa (*Wirtschaftswunder*), eikä säätykierto ollut sen nopeampaa kuin ennen sotaakaan. Työväenpuolue ei vienyt kaikkia uudistuksiaan loppuun asti, ja esimerkiksi perinteisten huippukoulujen yläluokkainen oppilasaines ei sekoittunut riittävästi. Näin korkein sivistys, vauraus ja tärkeimmät valtasuhteet säilyivät ennallaan. Runsaan Marshall-avun ansiosta brittitalous kuitenkin nousi nopeasti, ja väestö vaurastui. Toryt palasivat odotetusti valtaan vuonna 1951 pääministerinä legendaarinen Winston Churchill.

Ajanjakso toisen maailmansodan loppumisesta 1970-luvun alkuun on saanut ylleen kulta-ajan hohteen. Aikakauteen liitetään sanonta kuten ”*You've never had it so good*”⁸⁸, termejä kuten hyvinvointivaltio (welfare state), vauraus (affluence), uusi sallivuus (new permissiveness), luokaton yhteiskunta (classless society) ja modernisaatio. Sotaa seuranneet vuodet ja 1950-luku väikkyvät aikalaisten mielessä joko ankean harmaina tai sitten väreilemässä uutta kulttuurista vallankumosuta sekä uuden vaurauden mahdollistamaa optimismia. Säännöstelyn aika synnytti tarpeen katsoa taaksepäin, jolloin sotaa edeltäneet vuosikymmenet ja niiden arvot tulivat esiin niin populaari- kuin korkeakulttuurissakin.

⁸⁶ Kallioniemi 2006, 61.

⁸⁷ RM 13/3, 1994.

⁸⁸ Konservatiivien vaalilause Harold Macmillanin ajalta.

Samalla kun kuningasperhe edusti menneisyyden turvallista konservatismia, John Osborne ja muut ”vihaiset nuoret miehet” (*the angry young men*) päivittivät kuvaa uudesta Britanniaasta. Osbornen kirja ”*Look Back In Anger*” vuodelta 1956 aiheutti sensaation⁸⁹: Pohjimmiltaan britit olivat kuitenkin perikonservatiivisia, eivätkä muutamat kirjalliset teokset järjestyneet yhteiskuntaa kokonaisuudessaan. Konservatiivien 1950-luvun hallituspolitiikka oli luonut modernin version kansalle tarjottavasta leivästä ja sirkushuveista, jota edustivat nyt massaviihde, uudet kodinkoneet ja kuningasperhe. Työväen perinteinen kulttuurikin katosi vasemmistolaisten suruksi. Sentimentaalisen nationalismin merkittävä manifestaatio oli vuoden 1951 Festival of Britain, joka juhlisti 1851 Crystal Palacen maailmannäyttelyä. ”Emme enää halunneet olla maailman johtava teollinen voima, vaan ryhdyimme maailman viihdyttäjiksi keräten turisteja naureskelemaan erikoisuuksillemme, pilkkaamaan traditioitamme ja kylpemään menneen maailman nostalgiasa.”⁹⁰

Industrialismin perintönä briteillä on erinomainen kyky tuotteistaa ja markkinoida historiaansa. Mikä tekee englantilaisuudesta niin ainutlaatuista: itse traditio vai sen pohjalta synnytyt teollisen kulttuurin tarjoamat uutuudet? Britit ovat pyrkineet palaamaan menneisyyteen aina jokaisen teknologisen ja kulttuurisen edistysaskeleen jälkeen. Kallioniemen mukaan he menivät hämilleen teollisesta vallankumouksesta, jonka he itse aikaansaivat ja levittivät muuallekin. Jokaista yhteiskunnan progressiivista vaihetta on seurannut nostalgian aalto, pyrkimys päästä takaisin arkadiaan, idealisoituun maaseutuidylliin ja kadotettuun lapsuuden tilaan. Siksi englantilaisessa populaarikulttuurissa jokaista sen murrosta on seurannut paluu menneisiin maailmoihin niin kuninkaalliskirjoissa kuin kansakunnan psyydessä. Populaarikulttuurin yksi yhteiskunnallinen tehtävä onkin ollut hoivata industrialismin aiheuttamaa traumaa kansakunnan kollektiivitajunnassa.

91

Samaan tapaan BBC:n televisiohistorian rajapyykki, Elizabeth II:n kruunajaiset kesäkuussa 1953, herättivät sekä närkästystä että innostusta⁹². Tapahtuma kasvatti tv-vastaanottimien määrän Englannissa kolmeen miljoonaan ja vaikutti television yleistymiseen. Kuningatar itse oli tosin ollut viimeiseen asti vastustamassa kruunajaisten televisiointia. Hänen mukaansa pyhän tapahtuman salaperäisyys katoaisi, jos kamerat tuotaisiin Westminster Abbeyyn. Kruunajaisten televisioinnissa päästiin kuitenkin sekä traditionalisteja että modernisteja miellyttävään lopputulokseen: vain

⁸⁹ Tätä sensaatiota on muisteltu siitä lähtien. Brittirokin suurlähettiläs Oasis sävelsi vuonna 1995 uljaan ”*Don't Look Back In Anger*” -kappaleen. Oasisella oli merkittävä rooli labourin Tony Blairin historallisessa vaalivoitossa ja ”Cool Britannia”-brändin lanseeraamisessa 1997. Oasis tunnetaan myös vihaisten nuorten miesten rock-yhtyeenä. Kallioniemi 2001, 71.

⁹⁰ Kallioniemi 2006, 25.

⁹¹ Kallioniemi 2006, 21.

⁹² Kuningattaren kruunajaiset herättivät huomiota myös Suomessa. Ks. esim. Eeva 6/1953 ja Suomen Kuvalehti 22/1953.

lähikuvat kiellettiin kameroilta.⁹³

Kruunajaiset saivat liikkeelle puheet uudesta elisabetiaanisesta onnen ajasta, joka koittaisi vaikeiden vuosikymmenien jälkeen⁹⁴. Tämä ilmeni kuitenkin nurkkakuntaisuutena ja menneisyyteen takertumisena sen masentavan tosiasian edessä, että imperiumi oli menetetty. Näiden synkeiden ajatusten vastapainona toimi Labourin yhteiskunnallinen uudistuspolitiikka. Labour oli vuonna 1945 saanut historiansa suurimman äänisaaliin ja valtaan päästyään aloitti kansallistamisohjelman, jota toteutettiin vaihtelevasti aina 1970-luvun alkuun asti. Britannian hiili-, kaasu-, sähkö- ja terästeollisuus, rautatiet ja Englannin pankki kansallistettiin ja kolonialismia ryhdyttiin purkamaan. Terveystieteet, sosiaali- ja koulutus sekä kulttuurin rahoittaminen uusittiin.

Toisen maailmansodan jälkeen oli vahvistunut entisestään I maailmansodan ja vuoden 1926 yleislakkokokemukseen liittyen käsitys, jonka mukaan luokkayhteiskunta tuhoutuisi lopullisesti sodan jälkeen, mahdollisesti jopa sosialistisen vallankumouksen kautta. Sodanjälkeinen uusi taloudellisesti yhteiskunnallinen tilanne kuitenkin jarrutti väkivaltaista muutosta. Kulutusoptimismi, viihdeteknologia ja koulutuksen lisääntyminen laajensivat kokemuspöytä ja rakensivat yhteiskuntaa englantilaisella turvallisella verkkoisella pragmaattisuudella. Vasemmiston sosiaaliseen muutokseen pyrkivä toiminta kanavoitui sekin sääntölisesti parlamentaarisesti. Vanha luokkajärjestelmä ei muuttunut, se sai vain kasvojenkohotuksen.⁹⁵

4.2. Kuningattaren perheonni ja prinsessan romanssi

Philip Ziegler pohti Englannin monarkian syvintä olemusta ja englantilaisten tunnelmia 1950-luvun alussa. Edwardin aiheuttama skandaali 1936 ei ollutkaan tuhonnut kuningashuonetta. Britannia oli verellä, hiellä ja kyyneleillä sekä amerikkalaisten avulla voittanut maailmansodan. Kuninkaalliset olivat ahertaneet sotapönnötyksissä kansan rinnalla. Kuningatar Elizabeth II:n valtaannousun aikaan monarkiaa jo palvottiin. Nuori, kaunis ja perheellinen nainen mahtavien kruunajaisten keskipisteenä vaikutti kansalaisista jo yliluonnollisen täydelliseltä. Monarkia oli koristeellinen, hyödyllinen ja henkisesti tyydyttävä rakennelma. Se herätti kansalaisissa atavistisia tarpeita ja

⁹³ Kallioniemi 2006, 26.

⁹⁴ "The New Elizabethan Era" Termistä kirjoitettiin paljon myös 1992 ja 2002, kun Elizabethin valtaannoususta oli kulunut 40 ja vastaavasti 50 vuotta. Elizabethin isä George VI kuoli helmikuussa 1952, jolloin kuningatar nousi valtaan (*the Accession*). Hänen kruunajaisiaan (*the Coronation*) juhlittiin kesäkuussa 1953, ja tätäkin tapahtumaa juhlietaan aina asianmukaisesti tasavuosina.

tunteita.⁹⁶

Kuningasperhe antoi kansalle paljon katseltavaa ja ihailtavaa, romanttisia puheenaiheita ja saippuaoopperamaisia juonenkäänteitä. Heistä julkaistiin hienoja värikuvakirjoja, kuten ”*The Queen Elizabeth Coronation Souvenir*” (1953)⁹⁷ ja ”*Picture Book of Princess Margaret's Wedding*” (1960)⁹⁸. Kuningasperheen nuori sukupolvi villitsi sekä kansalaisia että lehdistöä. Nousukausi, säännöstelyn lopettaminen, konservatiivien vaalivoitto, Elizabeth II:n kruunajaiset ja vielä Mount Everestin valloittaminen saivat lehdet riemuitsemaan: ”All this – and Everest too!”⁹⁹

Kuningatar Elizabeth II (synt.1926) oli vielä prinsessana ollessaan avioitunut komean prinssi Philipin kanssa. Philip oli syntyjään oikeastaan saksalainen prinssi, mutta hän oli viettänyt koko nuoruutensa Britanniassa. Lisäksi hän oli toisen maailmansodan laivastosankari. Hän oli Elizabethin kaukainen pikkuserkku kuningatar Victorian kautta, joten liitto oli sovelias. Pariskunnalla oli kruunajaisten aikaan kaksi pientä lasta, prinssi Charles ja prinsesa Anne. Nuori perhe herätti ihailua ja ylpeyttä briteissä.

Kuningattaren nuorempi sisar prinsessa Margaret (1930-2002) oli 1940- ja 50 -lukujen taitteen teini-idoli. Hänen pukeutumistaan seurattiin tarkasti. Margaret juhli yökerhoissa ja poltti savukkeita pitkässä imukkeessa. Hänen kerrottiin olevan viehättävällä tavalla kapinallinen ja ilkkurinen.¹⁰⁰ Margaret aiheutti romanttisen skandaalin vuonna 1955, kun hän joutui luopumaan avioliittosuunnitelmista eronneen miehen kanssa. Peter Townsend oli maailmansodan lentäjäsankari (”*one of the few*”, ”*yksi harvoista*”) ja kuningasperheen luottoystävä ja adjutantti. Mutta hän oli myös avioeron kokenut perheenisä. Suosittu monarkia ei olisi traditionalistien mukaan kestänyt vuoden 1936 tapahtumien uusintaa.¹⁰¹

Margaret ”piti mielessään kirkon opetukset”¹⁰² (ja kuninkaallisen statuksen ja määrärahan menettämisen¹⁰³) ja sai uhrauksestaan runsaasti kiitosta konservatiivisen establishmentin taholta¹⁰⁴.

⁹⁵ Kallioniemi 2006, 26.

⁹⁶ Ziegler 1986, 190-192.

⁹⁷ ”*The Queen Elizabeth Coronation Souvenir*” (1953)

⁹⁸ ”*Picture Book of Princess Margaret's Wedding*” (1960)

⁹⁹ Chronicle of the Queen Mother 1995, 92.

¹⁰⁰ Häntä voisi verrata Ruotsin prinsessa Madeleineen (synt. 1982), josta kohuttiin etenkin pohjoismaisessa lehdistössä 1990- ja 2000-lukujen taitteessa. Hurtig 2007. Ks. myös Svensk Damtidning 39/2001, 21/2002, 44/2008, Cosmopolitan 10/2002, Apu 18/2006, Me Naiset 19.6.2003.

¹⁰¹ Kare 1955, 58-80.

¹⁰² Palmen & Korpi 1960, 59.

¹⁰³ Bradford 1996, 250.

Kirkon opetusten mukaan kristillinen avioliitto oli purkamaton. Jos Margaret olisi avioitunut Townsendarin kanssa, hän olisi toiminut tätä periaatetta vastaan. Margaretin setä Edward VIII toimi periaatetta vastaan ja joutui lähtemään maasta.

Margaret oli vasta 25-vuotias, ja maanpako ulkomailla ilmavoimien everstin palkalla ja hänen omilla perintörahoillaan ei tuntunut houkuttelevalta. Margaret oli myös tottunut kuninkaalliseen kohteluun. Elämä ilman arvonimiä, kansallislauluja, hoviniiauksia, timantteja, loistokkuutta ja verottomia määrärahoja tuntui ankealta. Prinsessa luopui Townsendarista, mutta huhun mukaan rakasti tätä elämänsä loppuun asti. Vuonna 1960 Margaret avioitui nuoren, naimattoman ja lapsettoman miehen kanssa, mutta liitosta tuli onneton. Antony Armstrong-Jones oli kuuluisa ammattivalokuvaaja. Hänen boheemitapansa järkyttivät kuningasperhettä yksityisesti, mutta julkisesti hänen yläluokkainen perhetaustansa oli moitteeton. Antony sai arvonimen Snowdonin jaarli, ja pariskunnan satuhäitä katseltiin ympäri maailmaa. Pian he saivat kaksi lasta, ja heidän valokuvansa koristivat lehtien kansia koko 1960-luvun.¹⁰⁵

5. SVENGAAVA LONTOO JA PERINTEINEN MONARKIA TÖRMÄYSKURSSILLA (1960-1969)

5.1. Kuningatar on kuin näsäviisas koulutyttö

F.W.G. Benemy kirjoitti teoksen nimeltään *“The Queen Reigns, She Does Not Rule”* vuonna 1963. Benemy ilmoittaa esipuheessaan olevansa lojaali monarkisti, ja hän haluaa kirjassaan selvittää, millaista roolia kuningatar esittää Ison-Britannian hallituksessa erityisesti ja Kansainyhteisössä yleisesti ottaen. Millainen on kuningasperheen moraalinen rooli Britanniassa? Benemy haluaa teoksessaan esittää, miksi parlamentaarinen monarkia on englantilaisille paras vaihtoehto.¹⁰⁶ 1960-luvun alussa Benemy on ilmeisesti vielä ajatellut, että sodasta huolimatta brittimonarkia ja kansainyhteisö ovat yhä ennallaan. Toinen maailmansota on eräänlaista voittajien historiaa myös kuningasperheen kannalta. Sehän osoitti Edward VIII:n ja Wallis Simpsonin eli Windsorin

¹⁰⁴ Palmen & Korpi 1960, 59.

¹⁰⁵ Kelley 1997, 237-245.

¹⁰⁶ Benemy 1963, esipuhe.

herttuaparin häilyväisiksi ja lähes vaarallisiksi Englannille¹⁰⁷, kun taas herttuan pikkuveli George VI puolisoineen osallistui ahkerasti sotaponnistuksiin.

Benemyn kirjan kuvaan ovat myös vaikuttaneet kuningatar Elizabeth II:n loistokkaat kruunajaiset 1953, prinsessa Margaretin häät 1960 ja lukuisten pikku kuninkaallisten syntyminen. On luonnollista, että hän tietenkin tyrmää Edward VIII:n heti paikalla. Oikeudenkäynnin tuomio kuuluu seuraavasti: “Edward VIII was in many ways unfitted to be King.” Hän oli vapaamielinen, tuli huonosti toimeen isänsä kanssa, vihasi hovin virallisuutta, kuvitteli kansansuosionsa avulla pääsevänsä pitkälle, käyttäytyi huonosti, eikä hänellä ollut vaimoa ja lapsia, kuten kaikilla muilla Englannin kuninkailla vuodesta 1066 oli ollut.¹⁰⁸ Wallis Simpsonin nimeä ei edes mainita, kerrotaan vain, että “lehdistö teki selväksi että maa asettui kuninkaan vaimoehdokasta vastaan”.¹⁰⁹

Myöhemmin kirja kertoo, että avioero kuninkaallisessa perheessä on mahdoton ajatus. Avioero rikkoo perheet ja on siten pahaksi koko yhteiskunnalle. Rouva Simpson oli aateliton ja amerikkalainen, ja kaiken lisäksi eronnut kahdesti. Kuningas ei voinut ohittaa näitä monumentaalisia esteitä.¹¹⁰ Benemyn mukaan ei ole kyse siitä, ovatko avioeronvastaiset periaatteet jo nyky-yhteiskunnassa vanhentuneita. Kyse on siitä, että kuningasperheen jäsenet noudattavat tiettyä moraalikoodia, jos se on kirkon virallinen näkökulma.¹¹¹ Tässä yhteydessä Benemy kiittää prinsessa Margaretia, joka ”näytti hyvää esimerkkiä brittinuorisolle”, kun ei mennytäkään naimisiin rakastamansa miehen kanssa, koska se oli kirkon opetusten vastaista.¹¹² Benemy jatkaa tähän opettavaiseen tyyliin koko kirjan loppuun asti, mutta huolekkaasti etsimällä löysin yhden kuningasperhettä varoittavan lauseen: “It must be made clear that the esteem in which the people hold the monarchy depends to a large extent on the behaviour of the Royal Family.”¹¹³ Monarkian suosio on siis viime kädessä kiinni siitä, kuinka kuningasperhe käyttäytyy.

Samaan aikaan britit saivat karvaasti kokea, että imperiumi oli historiallinen jäänne. Suezin kriisi vuonna 1956 osoitti briteille, että myöskin heidän maailmanpoliittinen valta-asemansa oli mennyttä. Vanhat itsestäänselvyydet yhteiskunnassa alkoivat nekin kadota. Nuoret radikaalit kirjailijat ja vaikuttajat eli ”vihaiset nuoret miehet” eivät vastustaneet kuningatarta tai perintömonarkiaa sinänsä, vaan itseriittoisia ja vallanhimoisia konservatiivipuolueen jäseniä, joilla oli virka hovissa,

¹⁰⁷ Edwardin ja Wallisin sodanaikaisista toimista Espanjassa, Portugalissa ja Bahama-saarilla on spekuloitu paljon. Heitä epäiltiin mm. Natsi-Saksan ystäviksi ja heitä pidettiin epäluotettavina. Ziegler 1991, luvut 21-24.

¹⁰⁸ Benemy 1963, 32.

¹⁰⁹ Benemy 1963, 34.

¹¹⁰ Benemy 1963, 136.

¹¹¹ Benemy 1963, 140-141.

¹¹² Benemy 1963, 140.

¹¹³ Benemy 1963, 149.

ja jotka yksinomaan saivat neuvoa kuninkaallista perhettä. Elintason noustessa raha ja henkilökohtaiset ansiot alkoivat olla tärkeämpiä kuin aatelin tai ylemmän keskiluokan syntyperä. Tietyissä piireissä arveltiin, että monarkia oli ”*out of touch*”, eli menettänyt kosketuksensa kansaan.

Monarkian ja brittiyhteiskunnan välinen rakkausavioliitto alkoi rakoilla 1950-luvun lopussa. John Grigg -niminen aatelismies kritisoi voimakkaasti hovia ja kuningatar. Hänen mukaansa kuningatar oli omahyväisten hovilaisten ympäröimä ja vaikutuksen alainen, kuningasperhe oli tylsä ja etäinen ja kuningattaren puheet kuin näsäviisaan koulutytön. John Griggin kirjoituksen jälkeen hovia alettiin vaihkaa modernisoida. Monarkian piti muuttua demokraattisen yhteiskunnan mukana. Näin ollen esimerkiksi suositut yläluokan tyttöjen debytanttitanssiaiset lopetettiin. Kuningatar aloitti palatsilounaat, joihin kutsuttiin myös ”tavallisempia” ihmisiä. Kuninkaalliset taidekokoelmat avattiin yleisölle. Kuningattaren vuotuinen joulupuhe televisioitiin.¹¹⁴

Toimenpiteet eivät kuitenkaan olleet riittäviä. 1960-luvun lopulla kuningasperheen suosio hiipui, mutta kriittinen kiinnostus heidän yksityiselämäänsä kohtaan kasvoi. He edustivatkin paljon ulkomailla, kuten entisten siirtomaidensa itsenäistymisjuhllisuuksissa¹¹⁵. Samalla Lontoossa svengasi.

1960-luvun alusta jatkunut täystyöllisyyden aika ja labourin vaalivoitto merkitsivät dramaattista käännettä yhteiskunnassa, joka vannoi nyt nuoruuden, edistyksen ja innovatiivisuuden nimiin. Vanhan aristokratian rinnalle kasvoi nyt uusi pop-aristokratia, mainosmiesten, poptähtien ja mediavaikuttajien uusi uljas Britannia¹¹⁶. Kaikki englantilaisuuteen viittaava oli varsinkin USA:ssa äkkiä eksoottista. Viktoriaanisen ja edwardiaanisen ajan erilaiset muisto- ja koriste-esineet, sisustustavarat ja vaatteet herättivät ihastusta. Beatles-hysteria valtasi Yhdysvallat. John Lennon sanoikin, että Beatles on suosituimpi kuin Kristus¹¹⁷. Konservatiivinen maailma jyrähti, mutta svengaava Lontoo oli innoissaan. Noin rohkeni puhua vain sutki ja suulas cockney-sälli, työväenluokkainen nuorimies.¹¹⁸ *Cockney rebel* -pojasta tuli modernin brittirokkarin esikuva. Esimerkiksi Noel ja Liam Gallagherin luotsaama Oasis-bändi tuli 1990-luvulla kuuluisaksi häijyistä lausunnoistaan. He käyttäytyvät erittäin itsevarmasti ja pukeutuvat hyvin. Kaiken lisäksi he ovat ammattimuusikoita, ja heidän levynsä ovat myyneet miljoonia.¹¹⁹

¹¹⁴ RM 10/4, 1991.

¹¹⁵ Bond 2003, 62-63.

¹¹⁶ Todellisia tähtiä olivat muotivalokuvaajat kuten prinsessa Margaretin aviomies lordi Snowdon, David Bailey (“*David Bailey makes love daily*”), sisustussuunnittelijat, kampaajat kuten Vidal Sassoon, meikkitaiteilijat, muotisuunnittelijat kuten Mary Quant sekä tietenkin rokkitähdet. Kallioniemi 2006, 102.

¹¹⁷ Savage 1996, 180.

¹¹⁸ Kallioniemi 2006, 100.

¹¹⁹ www.wikipedia.com. Hakusanalla Oasis, haku 10.4.2009.

Palatkaamme nyt 1960- ja 70-lukujen vaihteeseen. Yhtäkkiä Lontoo lakkasikin svengaamasta. Krapula oli jo hiipimässä tajuntaan. Lehdissä seurattiin väsyksiin asti pintaliittäjien väkivaltaista ja hieman häiriintynyttä seksuaalista temppuilua sekä huumeiden ja alkoholin käyttöä.¹²⁰ Rock- ja muiden tähtien toilailusta tehtiin elävä esimerkki siitä, mikä oli 70-luvun järjestäytyneen uusoikeiston mielestä pielessä. Thatcherismin yksi keskeinen argumentti oli, että salliva yhteiskunta oli mennyt liian pitkälle ja sivuuttanut kansallisen perinnön ja siihen liittyvät moraaliset velvoitteet.¹²¹

5.2. Monarkian nuorennusleikkaus epäonnistuu

Kuningashuoneen asemakin kyseenalaistui voimakkaasti 1960- ja 1970-luvuilla. Mitä virkaa oli entisiä siirtomaita kiertelevällä monarkilla? Vaikka kuningatar ja hänen miehensä olivat tuolloin vasta 40-vuotiaita lapsiperheen vanhempia, heidät koettiin ankeina ja tylsinä.¹²² Kruununperillinen Walesin prinssi Charles (synt. 1948) ei olisi voinut olla kauempana ikätovereistaan John Lennonista (1940-80), Paul McCartneysta (synt. 1942) tai Queenin Freddie Mercurysta (1946-1991) ja The Whon Pete Townshendista (synt. 1945). Nämä rock-muusikot tulivat työväenluokkaisista oloista ja elivät taiteilijapiireissä. He loivat kuvaa uudesta svengaavasta Lontoosta ja rokkaavasta Britanniasta. Charles opiskeli hetken aikaa historiaa, kävi armeijan, piti hiuksensa lyhyinä ja pelasi viikonloppuisin pooloa. Kuningashuoneen edustajana hän ei olisi toki voinutkaan osallistua poliittisiin rauhanmarsseihin tai hallituksenvastaisiin mellakoihin. Peruskonservatiivina tällaiset asiat eivät kiinnostaneet häntä muutenkaan.¹²³

Monarkian nuoriso-osaston hoito jätettiin täten hieman arveluttavasti kuningattaren Margaretisarelle ja hänen valokuvaaja-aviomiehelleen, jotka liikkuiivat mielellään svengaavan Lontoon taiteellisissa piireissä. Mutta pariskunnan avio-ongelmat ja päihteiden käyttö tekivät heistä tabloid-lehdistön inhokkeja. Heidät nähtiin kansalaistenkin silmissä yläluokkaisina loisina, jotka juhlivat verorahoilla ja tekivät liian vähän oikeita töitä.¹²⁴ Vuonna 1976 Margaretista julkaistiin vähemmän mairittelevia kuvia, joissa hän iloitteli paratiisisaarella nuoren hippirakastajansa kanssa. Lordi

¹²⁰ Kallioniemi 2006, 107.

¹²¹ Kallioniemi 2006, 108.

¹²² Bradford 1997, 410.

¹²³ Kelley 1997, 280.

¹²⁴ Kelley 1997, 289.

Snowdonin yksityiselämästä liikkui huhuja, jotka sopivat huonosti kuningashuoneen imagoon. Alkoholisoitunut pariskunta haki eroa 1976. Avioero oli monarkian ensimmäinen sitten vuoden 1540, jolloin Henry VIII erosi neljännestä vaimostaan Clevesin prinsessa Annesta¹²⁵.

Sarah Bradford kirjoittaa, että vuosi 1969 oli monarkian kannalta ratkaiseva: siitä sai alkunsa kaksi vaarallista kehityslinjaa.¹²⁶ Kuningasperheeseen kohdistuva mediahuomio lisääntyi valtavasti, ja televisiokamerat alkoivat pian pyrkiä myös makuuhuoneeseen. Lukevalle yleisölle ei riittänyt enää herttainen joulukuva tai filminpätkä kuningattaresta avaamassa terveyskeskusta. Lehdistö ja kansalaiset halusivat tästedes tietää kaiken mahdollisen kuninkaallisista, ja vihdoin 1980-luvulta alkaen heidän toiveensa toteutuivat.

Vuonna 1969 filmattiin ja esitettiin kuuluisa tv-dokumentti *“The Royal Family”*. Siinä suuri yleisö pääsi seuraamaan kuningasperheen yksityiselämää kotiin saakka. Kansa näki, kuinka kuningatar luki iltasatuja, kuinka hänen miehensä paistoi pihvejä ja kuinka sellon poikkinapsahtava kieli osui pikkuprinssi Edwardia poskeen. Filmin saama vastaanotto oli ristiriitainen. Monien mielestä se päästi päivänvalon monarkian ylle banaaleine yksityiskohtineen. Yleisön kiinnostus kuningasperhettä kohtaan kasvoi kuitenkin, vaikka samalla perheen poroporvarillisuus teki heidät naurunalaisiksi moderneissa piireissä.¹²⁷

Toinen monarkialle vaarallinen kehityslinja vedettiin monarkian kustannuksiin. Rahasta tuli nyt ongelma hallituksen, kuningashuoneen ja maksavien kansalaisten kesken. Hallitus oli yleensä suostunut kuningasperheen pyytämiin palkankorotuksiin, koska monarkian loiston ylläpidon katsottiin olevan sen ja veronmaksajien asia. Rojalistien mielestä kuninkaalliset olivatkin ansainneet verovapaat tulonsa, koska edustaminen ja kansakunnan kaapin päällä istuminen ovat vaativaa työtä. Radikaali vasemmistosiipi vastusti monarkian kustannuksia. Asia oli kuitenkin tuotu päivänvaloon, ja joka tapauksessa ihmisistä tuntui ikävältä huomata, että palatseissaan asuvat kuninkaalliset kokivat itsensä köyhiksi.¹²⁸

Kohu alkoi, kun kuningattaren aviomies valitteli USA:n televisiossa rahapulaa. ”Tänä vuonna mennään punaiselle, ei voi mitään!”¹²⁹ Perhe oli hakenut hallitukselta korotuksia Civil Listiin, joka

¹²⁵ Fraser 2003, 401.

¹²⁶ Bradford 1997, 418-428.

¹²⁷ Kelley 1997, 275-280.

¹²⁸ Bradford 1997, 419.

¹²⁹ ”We’re going into red this year!” RM 10/4, 1991.

on vuotuinen, veroton määräraha kuningasperheelle. Siitä maksetaan kruunun kustannukset, kuten palatsien ylläpito ja henkilökunnan palkat, prinssien pooloponit ja prinsessojen vaatelaskut. ”Ilmapiiri ei ollut otollinen perintömonarkin mennä lakki kourassa rukoilemaan palkankorotuksia sosialistihallitukselta”, kuten eräs hovin jäsen muisteli myöhemmin. Mutta hakemus meni kuin menikin läpi, vaikka samalla monarkiaa pidettiin kalliina ja rahantuhlauksena.¹³⁰ Labourin monarkiasympatiat ovat muulloinkin herättäneet huomiota.

6. KESKI-ikäinen kuningasperhe ja levoton kansakunta (1969-1979)

6.1. Windsorin herttuan hautajaiset 1972

Windsorin herttuan kuolema Pariisissa vuonna 1972 toi jälleen esiin vanhan sukuvihan ja vuoden 1936 kruunustaluopumisen. Herttuapari oli elänyt toisen maailmansodan loppumisesta lähtien Ranskassa, joka tarjosi heille varsin anteliaat elämisen ehdot. He maksoivat loisteliaasta asunnostaan vain nimellistä vuokraa, eikä Ranskan valtio perinyt herttualta lainkaan tuloveroa. Herttuapari vietti seurapiirielämää keskittyen muotiin, matkusteluun, sisustukseen ja puutarhanhoitoon. Joidenkin lähteiden mukaan Wallis ja Edward olivat olleet onnellisia yhdessä, mutta heidän välinsä kuningasperheeseen olivat pysyneet jäisinä.¹³¹

Edwardin hautajaiset toivat kuuluisan Wallisin yhteen Edwardin sukulaisten kanssa, mutta toki vain hetkeksi. Lehdistö seurasi tarkkaan kahta päähenkilöä – 72-vuotiasta kuningataräitiä ja 76-vuotiasta herttuatarta. He olivat olleet verivihollisia 1930-luvun puolivälistä lähtien, ja riitaa oli tullut mm. pukeutumiskysymyksistä. Herttuatar tapasi naureskella kuningataräidin röyhelöisille vaatteille. Nyt herttuatar oli pukeutunut Givenchyn muodikkaaseen kävelypukuun - ”kun taas kuningataräidin yllä kaikki näytti palopostin irtopäälliseltä”¹³². Herttuatar ei niinannut kuningataräidille, eikä katsonut taakseen noustessaan Pariisin-koneeseen hautajaisten jälkeen.¹³³ Tämä pantiin narkästyneenä merkille Britanniassa.

¹³⁰ RM 10/4, 1991.

¹³¹ Ks. esim. Bloch 1996, 197.

¹³² Kelley 1997, 44.

¹³³ Donaldson 1974, 411.

Lady Frances Donaldsonin kirjoittama ensimmäinen Edward-elämäkerta julkaistiin 1974. Donaldson kirjoittaa jo kansilehdellä: ”Kuningas Edward VIII:lla oli edessään loistava tulevaisuus, mutta mitä tapahtuikaan? Nuori kuningas osoitti poliittisesti epäkorrektia innostusta Hitlerin Saksaa kohtaan, hän rakastui eronneeseen amerikkalaiseen rouvaan ja luopui kruunustaan saadakseen hänet. Kun herttuapari huvitteli Euroopassa, muut kuninkaalliset ahersivat ikävissä oloissa kotimaan hyväksi. Hitlerin Saksassa kierreltyään hän vaati Britanniaa palauttamaan hänelle menetetyt etuoikeudet. Toimittuaan sitten sodan aikana heikonlaisesti Bahama-saarten kuvernöörinä hän palasi rakastamaansa Pariisiin ja eli loppuelämänsä laiskana, katkerana ja tyytymättömänä.”¹³⁴

Donaldson muistuttaa, että herttualle olisi takuulla löytynyt mielekäästä työtä melkein mistä tahansa hyväntekeväisyysjärjestöstä. Kyse ei ollutkaan työstä vaan sen tuomasta statuksesta.¹³⁵ Edward halusi kiinteästi Englannin kuningashuoneeseen ja hallitukseen liittyvän aseman itselleen ja vaimolleen.¹³⁶ Kun hän ei näitä saanut, hän ei halunnut mitään muutakaan, ja lohduttautui kansainvälisissä seurapiireissä. Donaldson päätyy tulokseen, että todellisuudessa Edwardilla ei ollut lahjojakaan korkean tason työhön. Hän oli parhaimmillaan lähinnä puutarhanhoidossa.¹³⁷

Donaldsonin kirjasta voi löytää kiintoisan yhteneväisyyden 1970-luvun alun brittiläiseen ulkopoliittikkaan. Kirjoitusajankohtana britit neuvottelivat melko katkeraan sävyyn Euroopan yhteisöön liittymisestä. Kirjaa lukiessa vahvistuu vaikutelma Euroopasta levottomana, eksentrisenä, poliittisesti epävakana¹³⁸, erikoisten aatelisten ja uusrikkaitten tyyssijana, lomaparatiisina ja nautintojen keskuksena¹³⁹. Britit ovat perinteisesti tunteneet epäluuloa sekä eurooppalaisia että amerikkalaisia kohtaan. Edward ja Wallis luonnollisesti pitivät amerikkalaisista – Edward oli aina pitänyt, ja Wallis oli aito amerikkalainen. Pariskunta asui loppuelämänsä Ranskassa, ja Ranska on Eurooppaa. Donaldsonin "EU-vastaisuus" sopii 1970-luvun tunnelmiin. Brittien suhtautuminen Yhdysvaltoihinkin oli väkinäistä. Herttuapari oli nähdäkseni liian kosmopoliittinen ja eurooppalainen brittiläiseen makuun.

¹³⁴ Donaldson 1974, kansilehti.

¹³⁵ Donaldson 1974, 393-394.

¹³⁶ Donaldson 1974, 395. Wallisille ei myönnetty kuninkaalliseen kohteluun oikeuttavaa ”hänen kuninkaallinen korkeutensa”-titteliä. Tällä statuksella oleva henkilö saa edustaa Britanniaa ja kuningashuonetta virallisesti valtionpäämiehen tavoin.

¹³⁷ Donaldson 1974, 396-398.

¹³⁸ Donaldson 1975, lukujen otsikot. ”The King and Nazi Germany”, ”The Duke visits Germany”, ”Encounter with the Germans”. Kaikki ikävä tulee Euroopasta, kuten saksalaiset ja natsit.

¹³⁹ Esim. Donaldson 1974, 393-395. ”Paris was the city the Duchess loved best ---and it satisfied her instincts...”---
”They spent summers in Venice or Biarritz...”

6.2. Kuningatar, työttömyyskorvaukset ja Sex Pistols

Herttuapariin ja muihin kuninkaallisiin kohdistuva kritiikki johtui siis osittain myös ankeasta taloudellisesta tilanteesta. Vuonna 1973 Britannia sai pitkällisten neuvottelujen jälkeen liittyä Euroopan unioniin – Ranskan vastustus hidasti tätä muutenkin vaikeaa prosessia. Britannian talousinvestoinnit laskivat samalla kun hyvinvointivaltion kustannukset nousivat. Britannia joutui jopa Kansainvälisen valuuttarahaston tarkkailuun. Suurvalta-asema oli mennyttä, eikä Ranska olisi huolinut sitä edes unionin jäseneksi. Vuonna 1973 maailmanlaajuinen öljykriisi aiheutti ongelmia myös Englannissa. Kansalaiset säästivät ja palelivat. Maassa oli jatkuvasti erilaisia lakkoja. Vähitellen kansalaiset tympiintyivät näihin ay-liikkeen järjestämiin lakkoaltoihin ja vasemmistoradikalismiin, koska niistä ei näyttänyt olevan mitään hyötyä.¹⁴⁰

Siirtolaisongelmat lisäsivät jännitteitä ennestään, ja siirtolaisryhmien välillä syntyi mellakoita. Kaupunkilähiöihin alkoi muodostua eräänlaisia ”no-go areas”, joita tiedettiin vältellä väkivaltaisuuksien vuoksi. Pohjois-Irlannin tasavaltalaisarmeijan terrori-iskut lisääntyivät ”Bloody Sundayn¹⁴¹” jälkeen, ja brittipoliisien toimintaa kritisoitiin voimakkaasti; sekä siitä etteivät he kyenneet estämään iskuja, että siitä että he omalla toiminnallaan provosoivat niitä. Epävarmuus lisäsi kritiikkiä sallivaa yhteiskuntaa kohtaan entisestään ja erilaiset uusmoraaliset ryhmät alkoivat aktivoitua. Englanti oli pahassa lamassa, mikä nakersi Labourin kannatusta ja loi pohjaa työväestön ja keskiluokan siirtymiselle konservatiivien kannattajaksi. ”Joka puolella osoitettiin mieltä. Kaikki elivät työttömyyskorvauksilla.” Näin muisteli varsin merkittävä aikalainen John Lydon eli Sex Pistols –yhtyeen laulaja Johnny Rotten vuonna 2001.¹⁴²

Näissä ankeissa oloissa sai alkunsa punk-rockin ensimmäinen aalto. Britannian kellareista nousi bändejä, jotka osasivat soittaa kolme sointua ja vastustivat kaikkea sovinnasta¹⁴³. Punkkarinuorten irokeesikampaukset ja hakaneuloin lävistetyt posket saivat konservatiivit kananlihalle, ja punkista tuli välittömästi yhteiskunnallisen protestin ja performanssiteen muoto. Aallonharjalla ratsasti bändi nimeltä Sex Pistols, jonka laulujen sanoitukset ja levottomat keikat saivat runsaasti medianäkyvyyttä että yhteiskunnallista painoarvoa. Kuuluisimmat kappaleet ”*Anarchy in the U.K.*” ja ”*God Save the Queen*” kannustivat hylkäämään traditionaalisen brittivaltion kuningattarineen päivineen. Myöhemmin Sex Pistols hajosi klassisesti huumeisiin, sisäisiin erimielisyyksiin,

¹⁴⁰ Kallioniemi 2006, 30.

¹⁴¹ Englantilaispoliisit ampuivat katolilaisia pohjoisirlantilaisia siviilejä 1972.

¹⁴² Kallioniemi 2006, 31.

epärehelliseen manageriin ja tragediaan: basisti Sid Vicious teki itsemurhan tai kuoli huumeiden yliannostukseen pian sen jälkeen, kun häntä alettiin epäillä tyttöystävänsä murhasta.¹⁴⁴

Sex Pistolsin huippukausi kesti muutaman vuoden. Se osui samaan aikaan kuningattaren hopeajuhlan ja Margaret Thatcherin uusoikeistolaisen esiinmarssin kanssa. On mielenkiintoista, että nämä 1970-luvun lopun Britanniassa nämä kolme hyvin erilaista suuntausta saavuttivat yhtä aikaa niin suurta suosiota jopa samojen ihmisten keskuudessa. Työväenluokkainen nuori aikuinen saattoi kuunnella punkrockia ja olla työtön, mutta käydä samaan aikaan äänestämässä oikeistolaista konservatiivipuoluetta¹⁴⁵ ja mennä hurraamaan kaupungissa vierailevalle kuningattarelle¹⁴⁶. Tämä kertoo varsin moniulotteisesta ja -arvoisesta yhteiskunnasta, jossa satojen vuosien traditiot, yhteinen historia, hempeämielinen nostalgia, rohkea vastarinta ja demokratian kehittyneisyys yhdistyvät.

Philip Ziegler kirjoitti 1970-luvusta kymmenen vuotta myöhemmin, kun thatcherilainen nousukausi oli jo muuttanut kuvaa menneestäkin: ”Britannian taloudelliset tilastot olivat huonommat kuin monen muun EEC-maan, mutta olivat ne paljon paremmat kuin kolmannen maailman maiden luvut.” Ziegler lohduttautuu sillä, että joillakin meni vielä huonommin kuin heillä. Entistä Euroopan supervaltaa ei ollut kuitenkaan imartelevaa verrata sen omiin entisiin siirtomaihin, kolmannen maailman vastaitsenäistyneisiin kehittyviin alueisiin. Mutta Ziegler myöntää, että brittitalous oli vaikeuksissa, jollei jopa tuhoutumassa. Hän jatkaa, ettei tässä ilmapiirissä olisi ollut ihme, jos monarkia olisi hylätty ylettömänä, turhamaisena ja jopa irrelevanttina. Mutta vuoden 1977 hopeariemujuhla (*Silver Jubilee*, kuningattaren vallassaolon 25-vuotisjuhla) osoitti, etteivät talousvaikeudet onnistuneet vähentämään keskivertobritin rakkautta monarkiaan. Juhlista tuli valtaisa menestys, britit olivat innoissaan kuningattaresta.¹⁴⁷

Sarah Bradford kirjoittaa hopeajuhlien tunnelmasta. ”Kaikista huonoista enteistä huolimatta kansan tunteet murtautuivat spontaanisti voimakkaina esiin, kun juhlinnan aika kesäkuussa koitti. Liput liehuivat, kokkoja poltettiin ja kaduilla juhlittiin. Koettiin suuri kansallisen yhteenkuuluvuuden vuoksiaalto, jota kukaan ei ollut osannut odottaa. Ihmiset olivat nähneet, että Elizabeth oli miellyttävä, rehti ja omistautui kokonaan työlleen. Kaikki olivat iloisia, että maata edusti tuollainen ihailtava henkilö.”¹⁴⁸

¹⁴³ Savage 1996.

¹⁴⁴ Internet-haku 12.2.2009. Wikipediasta hakusanalla ”Sex Pistols”.

¹⁴⁵ Savage 1996, 362. Esimerkiksi post punk –yhtye Joy Divisionin laulaja Ian Curtis oli tory.

¹⁴⁶ Savage 1996, 17-19. ”What Did You Do on the Jubilee?” Punkkaritkin järjestivät Lontoossa omat vaihtoehtojuhlansa kuningattaren 25-vuotisen hallinnon kunniaksi.

¹⁴⁷ Ziegler 1986, 328.

¹⁴⁸ Bradford 1996, 438.

Konservatiivit voittivat vuoden 1979 parlamenttivaalit, ja maassa oli oikeistohallitus. Bradfordin mukaan ”Margaret Thatcherin päättäväinen tahto pysäyttää Ison-Britannian taantuminen, kiskaista maa uuteen nousuun omien voimien varassa, elvyttää sen itsekunnioitus ja hankkia sille maailman kunnioitus miellyttivät kuningatar... joskin mieltymykset jäivät siihen.”¹⁴⁹ Ja nämä ajatukset miellyttivät myös äänestäjiä. Työväestön jatkuva vaurastuminen vei nimittäin pohjaa vasemmistolaiselta ideologialta. Thatcherismin yksi keskeinen periaate olikin laajentaa kuluttaminen ja keskiluokkaiset arvot osaksi myös työväenkulttuurin arkipäivää.¹⁵⁰ Maassa vallitsi yksilöllinen ”tee-se-itse” (Do It Yourself) -henki.

Kuninkaalliset olivat mukana kannustamassa kansalaisia pitämään itse huolta itsestään. Näihin aikoihin prinssi Charles perusti oman säätiönsä, ”The Prince's Trustin”, joka jakaa edelleen pieniä apurahoja yksityisyrittäjiksi ryhtyville nuorille¹⁵¹. Toisaalta thatcherismi vastusti myös kuningasperhettä haastamalla sääty-yhteiskunnan ja korostamalla yksilöiden omia ansioita. Thatcher ei pitänyt rikkaista tyhjäntoimittaja-aatelisista, vaan suosi puuhakasta keskiluokkaa.¹⁵² Kuningattaren mielestä Thatcher puolestaan oli turhan ankara karsiessaan liiaksi hyvinvointivaltion palveluita¹⁵³.

7. PRINSESSA DIANA – MONARKIAN JA HALLITUKSEN YHTEISPROJEKTI (1979-1986)

7.1. Dianan ja Charlesin häät

Uusi pääministeri Margaret Thatcher halusi tehdä Britannia jällen Ison karsimalla voimakkaasti heikkoja teollisuudenaloja sekä sosiaalipalveluita ja suorittamalla laajamittaisen valtion yritysten yksityistämisen. Hänen hallituksensa toimenpiteet aiheuttivat mellakoita ja väkivaltaisuuksia. Vuonna 1981 Britanniassa oli kolme miljoonaa työtöntä. Mutta työväenpuolueen hajaannus, Pohjanmeren öljytulot, uusi talouskasvu, populistinen EU-vastaisuus sekä yllättävät tapahtumat

¹⁴⁹ Bradford 1996, 441.

¹⁵⁰ Kallioniemi 2006, 32.

¹⁵¹ Majesty 19/11, 1998.

¹⁵² Kallioniemi 2006, 33.

¹⁵³ Bradford 1996, 453.

toisaalla aikaansaivat sen, että hallituksen suosio vain kasvoi. Yllättävistä tapahtumista ensimmäinen oli prinssi Charlesin avioliitto lady Diana Spencerin kanssa 1981, toinen Falklandin sota 1982.

Prinssi Charlesin ja lady Dianan suosio oli huikea. Aikakauslehdet juhlivat kesällä 1981: "Kun maan suosituin tyttö meni naimisiin maan tavoitelluimman poikamiehen kanssa, tuloksena oli kuninkaallisen historian loistavin ja unohtumattomin päivä. Se oli myös kaikkien aikojen suurin mediatapahtuma. Oli se sitten moraalin kohottaja tai ihastuttavaa eskapismia, Britannia tarvitsi sitä. Mutta niin näköjään tarvitsivat Amerikka ja Japanikin, muiden muassa: noin 750 miljoonaa katsojaa ympäri maailman näki vuosisadan häät..."Haluan vain olla hyvä vaimo", toivoi vaatimaton morsian häiden aattona mennessään naimisiin koko maailman silmien edessä." ¹⁵⁴

Britannian turismi kukoisti, sillä kaikki halusivat nähdä vilauksen Dianasta tai jostakin kuningasperheen jäsenestä, tai käydä katsomassa Buckinghamin palatsia tai Dianan hääkirkkoa St. Paul'sia. Hänestä julkaistiin kymmenittäin kirjoja. Diana kertoi, ettei hän käyttänyt kuin englantilaisvalmisteisia vaatteita. Tämä piristi englantilaista vaateteollisuutta. Dianan esimerkin mukaan monet innostuivat taas myös hyväntekeväisyystyöstä ja perheen perustamisesta ¹⁵⁵, mikä samalla ajoi hallituksen tavoitteiden toteutumista. Prinsessa Diana astui kuninkaalliselle näyttämölle kuin tilauksesta, aivan kuin hän olisi ollut monarkian ja konservatiivihallituksen yhteisprojekti.

Kuningasperhe tuntui toimivan sopuosinnussa thatcherismin omien avaintermien kanssa. Näitä olivat esimerkiksi perinteisten perhearvojen kunnioittaminen, yksityisyritteliäisyys, brittiläisen perinnön vaaliminen, henkilökohtainen valinnanvapaus, yhteisvastuu ja yhteisöllisyys sekä vapaa taloudellinen kilpailu ja kilpailuhenkisyys. Ne lanseerattiin ajamaan uusioikeiston ihanteita yhteiskuntaan, joka alkoi vannon puritaanisen työkuulttuurin, itsekurin, vaurastumisen ja näkyvän kuluttamisen nimiin.

Tyypilliset kannattajat löytyivät kuitenkin työväenluokasta ja keskiluokasta, joka oli "dazed and confused" ¹⁵⁶ – sekaisin ja hämmentynyt – 1960-luvun yhteiskunnallisesta kapinasta, vapaasta kasvatuksesta, seksuaalimoraalin muutoksesta ja rock and rollista. Englanti oli 1980-luvun alussa tilanteessa, jossa sen historiallinen rooli oli sekä kyseenalaistettu että nostalgisen kaipuun kohteena. Maassa koettiin unenomaista ja haikeaa nostalgiaa esimerkiksi toisen maailmansodan

¹⁵⁴ The Prince and Princess of Wales's Wedding Day. Vuonna 1981 julkaistu erityinen hääkirjanen.

¹⁵⁵ Storey 1984, 67.

sankariaikoihin ja kuningashuoneeseen.¹⁵⁷

Anthony Sampson kirjoittaa 1981 samanhenkisesti hallituksen ja monarkian kanssa seuraavasti. "Kuningashuoneen mysteeri on kaikesta huolimatta säilynyt. Samalla se houkuttaa ihmisiä puoleensa pitkäkestoisen saippuaopperan tavoin. Valtaistuimella istuu kotoisa perhe, joka on helposti lähestyttävä ja samalla kunnioitettavan etäinen. Kaiken loiston ja juhlallisuuksien lomassa perhe on säilyttänyt maanläheisen ja keskiluokkaisen tyyliinsä johon suurin osa kansalaisista voi samastua. Tietenkin kuningashuone tulee kalliiksi, mutta onneksi perhe on ymmärtänyt antaa kansalle loistoa koko rahan edestä. Kuninkaalliset häät yhdistävät täydellisesti monarkian kaksi tärkeintä tehtävää, eli perhe-elämän traditioiden jatkamisen ja monarkian mahtavuuden edistämisen. Kaiken tämän prinssi Charles ja lady Diana halusivat tuoda lähelle kansaa. Kun ulkomaisten johtajat ajoivat hääkulkueessa panssaroiduissa autoissaan, kuninkaallinen pari vaati matkustaa avovaunuissa. Myrskyisän riemukas vastaanotto vakuutti prinssille, että rakkaus monarkiaan läpäisee kaikki yhteiskuntaluokat ja puolueet."¹⁵⁸

Konservatiivinen kuninkaallisiin keskittyvä aikakauslehti *Royalty Monthly* omisti koko elokuun 1981 numeronsa kuninkaallisille häille ja kuningashuoneen roolin pohtimiselle. "Heinäkuun 29.päivänä brittiläinen kansakunta juhli. Häät olivat hieno osoitus siitä, että näinä levottomina aikoina britit löysivät syytä juhliä ja osoittivat maailmalle, että he pystyvät vieläkin yhdistymään suuremman asian edessä. Britannia osaa vieläkin juhliä vanhanaikaisia häitä pettämättömän loistokkaalla tyyllillään. Heidän Kuninkaallisten Korkeuksiensa Walesin prinssi Charlesin ja prinsessa Dianan häät osoittivat epäilijöille, että kansa rakastaa kuninkaallisia. Ja prinssi Charles kantaa tämän suunnattoman vastuun nuoren vaimonsa ja koko kansakunnan tuella."¹⁵⁹

Samalla aukeamalla lehdessä on loisteliias kuva Dianasta tiarassa ja hääpuvussa. Pääotsikko kysyy provosoivasti, saammeko vastinetta rahoillemme. Kuvasioittelu on strategista; kaunista prinsessaa katsellessa on helppo antaa myöntävä vastaus. Jutussa kerrotaan, ettei monarkiaa voi mitata rahassa. Monarkia on arvokas instituutio, eikä sillä ole korruptoivaa poliittista valtaa vaikkapa Yhdysvaltojen presidenttiin verrattuna. Lehti jatkaa ivallisesti, ettei presidenttikään sentään mökissä asu. Presidenttijärjestelmänkin kustannukset ovat melkoiset, ja se järjestelmä on tuuliviirin omaisesti käyttäytyvän politiikan armoilla.

¹⁵⁶ www.wikipedia.com. Haku 12.2.2009 "dazed and confused". Led Zeppelinin esittämä laulu vuodelta 1969.

¹⁵⁷ Kallioniemi 2006, 35.

¹⁵⁸ Sampson 1981, luku 1.

¹⁵⁹ RM 2/1, 1981.

Lehti jatkaa, että Englannin kuningashuoneen palkankorotukset ovat ansaittuja, koska kuningattaren tehtävät ovat massiiviset ja henkilökunta maksaa. Palatsit ovat kansallista perintöä (*national heritage*) ja ulkomaalaiset vieraatkin pitää johonkin majoittaa. Lopuksi lehti asettaa lukijan eteen uhkakuvan tasavallasta. ”Mitä olisi vanha kunnon Englanti ilman kuninkaallisia? Kun vain mieltiikin monarkian vastakohtaan – sosiaalisen epäjärjestyksen (*”social disorder”*) – aiheuttamia valtavia kustannuksia... Jo tästä näkökulmasta näemme, kuinka korvaamaton kuningasperhe on, vaikkakin heidän elämäntyyliinsä tietenkin on meidän ulottumattomissamme.”¹⁶⁰

7.2. Prinsessa Diana ja Falklandin sota

Samaan aikaan hallituksen toimien ja kuningasperheen lähes varauksettoman ihailun kanssa Britannian koululaiset jäivät ilman maitoa¹⁶¹ ja miljoonat ihmiset ilman työtä. Konservatiivien tekemät julkisten menojen leikkaukset, valtionyhtiöiden yksityistäminen ja sitä seurannut työttömyyden kasvu johti 1980-luvun alussa laajoihin mellakoihin Lontoossa, Liverpoolissa, Leedsissä ja Manchesterissä. Thatcherin sota ammattiliittoja vastaan johti hiilikaivostyöläisten lakkoon 1985-86. Näissä oloissa olisi luullut kuningashuoneen joutuvan pahenevien hyökkäysten kohteeksi, mutta sen suosio kasvoi entisestään¹⁶².

Kallioniemi (2006) kirjoittaa englantilaisuuden ongelmallisesta suhteesta modernisaatioon ja sen rinnakkaisista nostalgian ja anti-nostalgian maailmoista, jotka olivat osa 1980-luvun paikallista mielenmaisemaa. Britannia oli myös alueellisesti jakautunut. Pohjois-Englannin laajat, nuhjuiset työttömyysalueet tuntuivat edustavan täysin erilaista maailmaa kuin kimalteleva, vauras Etelä-Englanti, saatika sitten Lontoo.¹⁶³

Tässä kontekstissa on mahdollista, että kuningasperhe onnistui edustamaan sekä vanhoja, hyviä että nostalgisia arvoja että mielenkiintoista nykyaikaa prinsessa Dianan johdolla. Diana ja muut kuningasperheen jäsenet matkustelivat ympäri maata edustus- ja hyväntekeväisyystehtävissä. Näin he saavuttivat laajojen kansankerrosten suosion. Jopa työväenluokkainen, työttömyyden kourissa kituva Walesin maakunta rakastui Dianaan, vaikka Diana symboloi kaikkea sitä, mitä he vastustivat henkeen ja vereen¹⁶⁴. Dianaa ei voitu syyttää hallituksen toimista, sillä hän kuten muutkin

¹⁶⁰ RM 2/1, 1981.

¹⁶¹ Thatcherin hallitus lopetti ilmaisen maidonjakelun kouluissa siihen vedoten, että oikea ravitsemus on vanhempien päätettävissä, eikä valtion asia. Leinonen 1993, 104.

¹⁶² Esimerkiksi Diana ja Charles saivat vastaanottaa kiljuvia fanilaumojia minne ikinä he menivätkin. Storey 1984, 24.

¹⁶³ Kallioniemi 2006, 161.

¹⁶⁴ Lacey 1982, 35.

kuninkaalliset olivat ja ovat turvallisesti päivänpolitiikan yläpuolella. Maaseutukoteineen ja perinteisine elämänarvoineen he profiloituivat edukseen lontoolaisen yläluokan rinnalla.

Vuosi 1982 oli myös tavallaan ”prinsessa Dianan vuosi”. Hänestä tuli äiti, ja koko maailma seurasi hänen raskauttaan herkeämättä. ”Kuinka kukaan koskaan voi unohtaa sitä päivää, jolloin Hänen Kuninkaallinen Korkeutensa synnytti koko maalle kruununperijän, suloisen pikku Williamin?”, ihasteli *Royalty Monthly*.¹⁶⁵ Diana oli tehnyt tärkeimmän, mitä häneltä odotettiin. Kuninkaallinen perheidylli oli täydellinen ainakin ulospäin. Kiinnostus Dianaa kohtaan oli herkeämätöntä. Prinssi Williamin vauvakuvia ja Dianan vaatteita ja kampausta esiteltiin Suomenkin lehdissä¹⁶⁶.

Dianan vaatteet ovat antaneet aihetta kymmenille kuvakirjoille¹⁶⁷. Dianan seuraaminen työllisti valokuvaajia enemmän kuin kukaan toinen brittikuninkaallinen. Koko maailma halusi tietää, mitä hänellä oli yllään. Varhaiseen Diana-tyyliin kuuluivat massiivisen ja kirkkomatkalla rypistyneen hääpuvun lisäksi harsohatut, pyöreät vauvankaulukset, helminauhat, matalakorkoiset kengät, jakkupuvut ja pitkähelmaiset hameet. Dianan vaatteita pidettiin tuolloin aivan ihastuttavina, vaikka nykypäivän näkökulmasta ne eivät sopineet hänen ikäiselleen tytölle lainkaan. ”Näytti siltä kuin Diana olisi käynyt kuningatar Victorian ullakolla mylläämässä vaatteita”, tunnusti eräs muotisuunnittelija 20 vuotta myöhemmin.

Nuorta prinsessaa oli vaikea puvustaa, sillä hän ei voinut käyttää edustustehtävissä farkkuja. Hänellä oli paljon romanttisia ideoita siitä, miltä satuprinsessan pitäisi näyttää. Hän oli ihastunut naisellisiin ja röyhelöisiin vaatteisiin, jotka olivat muodissa tuolloin. Hän ei halunnut pukeutua geometriseen ja miehekkääseen androgyyniin tyyliin, joka olisi pukeutunut häntä paremmin. Hän ei voinut turvautua ranskalaisten muotihuoneiden apuun, sillä hänen piti käyttää lähinnä brittisuunnittelijoiden vaatteita edustustehtävissä. Lisäksi Diana oli nuori ja lapsellinen ikäisekseen, eikä hän ollut tottunut pukeutumaan julkisiin tilaisuuksiin. Diana oli vain 20-vuotias, mutta hänen asemansa edellytti häntä käyttäytymään ja pukeutumaan toisin kuin ketään muuta samanikäistä. Ja kenenkään muun kuninkaallisen vaatteita kohtaan ei ole esitetty niin suurta mielenkiintoa kuin hänen. Vuosien kuluessa hän tulisi löytämään tyyliinsä, mutta samalla hänen asemansa muuttui

¹⁶⁵ A Year of Royalty 1982.

¹⁶⁶ Ks. esim. *Apu* 28/1982, *Anna* 26-28 / 1982, *Anna* 32/1982, *Seura* 27-28/1982, *Jaana* 32/1982, *Me Naiset* 39/1982. Dianan ja Charlesin häistä ks.mm. *Aamulehti* 30.7.1981, *Pikajuna* 31.7.1981.

¹⁶⁷ Katso esimerkiksi *Anna* 2/1986, Shaw, Martina 1982: *Princess – Leader of Fashion*; Fincher, Jayne 1989: *The Debrett's Illustrated Fashion Guide – The Princess of Wales*; Howell, Georgina 1998: *Diana – Her Life In Fashion*; McDowell, Colin 2007: *Dianastyle*.

kestämättömäksi kuninkaallisen perheen sisällä.¹⁶⁸

Falklandin sota kesällä 1982 oli suhteellisen pienimuotoinen operaatio, mutta palautti hetkeksi briteille uskon sotilasmahtiinsa. Pontevasti esiintynyt Thatcher ja sotaan osallistunut prinssi Andrew saivat ihastuneen vastaanoton. Kuninkaallinen vuosikirja ”A Year of Royalty” kuvailee tunnelmia seuraavasti. ”Prinssin paluu HMS Invinciblella oli hurmaavan onnellinen tapahtuma. Hän lähti poikana ja palasi miehenä – Falklandin sota oli hänelle hyväksi. Koko perhe on taas koossa ja prinssimme turvassa. Kuninkaalliset uskovat perhe-elämän pyhyyteen ja tärkeyteen.”¹⁶⁹ Tässä kirjanen noudattelee tarkalleen hallituksen lanseeraamaa uusviktoriaanisuuutta, reipasta uhrihenkeä ja sotilaallisten voittojen glorifiointia.

Brittien kokemaa uutta voimaintuntoa voi lukea rivien välistä myös seuraavan pikku episodin kuvauksessa. Thatcherin valtakaudella USA ja Britannia olivat edelleen läheisissä väleissä, mutta tietty vaivaantuneisuus ja ärtyneisyys leimasivat edelleen suhteita kuten ennenkin. USA tuntuu näyttäytyvän briteille isokokoisena ja meluisana – mutta rikkaana ja vaikutusvaltaisena - serkkuna, jonka tyhmyyksiä on kestettävä jokavuotisella sukulaisvierailulla. Alkukesästä 1982 Yhdysvaltojen presidentti Ronald Reagan kävi valtiovierailulla Englannissa. Reaganin vapaamielinen käytös aiheutti harmaita hiuksia kuningattarelle ja protokollalle, kuten kirjanen paheksuen kertoo.

Valtiovierailun vapaaseen ohjelmaan kuului ratsastusretki. Kuningatar ja Reagan olivat sitten päässeet ratsaille, kun kuningatar joutui ”omalla takapihallaan” [so. Windsorin linnan puistossa] keskelle Reaganin antamaa lehdistöhaastattelua. ”...Ja kuningatar ei koskaan anna haastatteluja.” Lehti arvelee, että moinen tilanne oli varmaan entiselle näyttelijä-cowboyille mieleen – mutta ei todellakaan Englannin kuningattaren mieleen. Ja kaiken tämän väkijoukon – kuninkaallisen seurueen, toimittajien ja hovimiesten - takana vielä Yhdysvaltojen Salaisen palvelun turvamiehet juoksemassa perässä. Lehti pohtii väsyneen retoriseen sävyyn: ”Mitä kuningattaren täytyykään toisinaan kestää meidän takiamme!” Kuningatar Elizabethin kesään kuului vielä viimeisenä iskuna sairaalareissukin - viisaudenhampaan poisto. ”Joten ei ole mikään ihme, että hän näytti rasittuneelta lähtiessään Balmoraliin 10 viikon hyvin ansaitulle kesälomalleen.”¹⁷⁰

¹⁶⁸ McDowell 2007, 90-97.

¹⁶⁹ A Year of Royalty 1982.

¹⁷⁰ A Year of Royalty 1982.

7.3. Thatcherismi ja kuninkaalliset

Kuningatar Elizabeth täytti 60 vuotta vuonna 1986, ja tapahtuman kunniaksi julkaistiin useita kirjoja. Niissä Britannian 1900-luku nähdään uljaana menestystarinana, ja kirjat on kirjoitettu sopusoinnussa konservatiivien teesien kanssa. Erilaisista ongelmista puhumista ei väistellä, mutta rivien välistä voi lukea kirjoittajan oman konservatiivisen suhtautumistavan. Philip Zieglerin ”*Elizabeth's Britain from 1926 to 1986*” voidaan esimerkiksi lukea kirjoittajan mielipide myös eläinsuojelusta ja kansalaisjärjestöistä. ”Nykyaikaiset järjestöt suosittelevat terveystuotteita ja kaikenlaisia protesteja esimerkiksi ydinjätettä, ”veriturhausta” ja turkkien käyttämistä vastaan... kuten useimmat lobbarit, he puhuvat paljon järkeä ja paljon potaskaa.”¹⁷¹

Hän on myös vahvan järjestysvallan kannattaja. ”...Kaikista vaikein ja hälyttävien testi poliisille tuli vuonna 1981 kun väkivallan aallot pyyhkivät mm. Brixtonia¹⁷² ja Liverpoolia... Nuorisotyöttömyys oli valtava ongelma autoituissa väkivallan asuttamissa lähiöissä... siellä moraaliset standardit löyhentyivät kaiken aikaa.”¹⁷³ Seuraavalla sivulla on kuvia työttömistä, räjähtävistä nuorista työvoimatoimiston ulkopuolella. Ziegler toteaa lakonisesti, ettei ”...Moni heistä koskaan tulisi löytämään työtä.” Sivulla 340 on kuva, jossa ryhmä skinheadeja kohtaa poliisin. Skinheadit näyttävät avoimesti raivonsa ja epäjärjestyksensä, poliisit ovat siisti ja kurinalainen ryhmä. Ziegler osoittaa kuvatekstissä kumman puolella hän on: ”Vaikkei heillä [so.skinheadeilla] olekaan kunnioitusta lakia kohtaan, kannattaisi heidän kuitenkin kunnioittaa lain pakotuskeinoja eli vihaista poliisikoira...”¹⁷⁴

Lukija voi tekstistä päätellä, että väkivalta kumpusi tekijöistä itsestään, eikä yhteiskunnallisista muutoksista tai hallituksen toimista. Työttömyyden hoitoon auttaisi parhaiten itseapu, ja vika löytyi työttömistä itsestään. Räjähtävällä ulkomuodolla ei ainakaan saanut töitä. Moraalisten standardien löyhentyminen tarkoittaa ilmeisesti suuria avioerolukuja, avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia ja sitä, etteivät ihmiset käyneet enää kirkossa. Samassa yhteydessä korostetaan, kuinka kuningasperhe noudattaa oikeita moraalistandardeja. Prinsessa Diana oli väitetyesti neitsyt avioituessaan prinssi Charlesin kanssa. Heidän ensimmäinen lapsensa syntyi vuosi häiden jälkeen ja oli kaiken lisäksi miespuolinen. ”Antamalla kansakunnalle kruununperijän, prinsessa Diana paransi vielä lisää jo

¹⁷¹ Ziegler 1986, 305.

¹⁷² The Clash –nimisellä punkrock-yhtyeellä on levottomuuksista kertova kappale nimeltä ”Guns of Brixton” vuodelta 1979. Internet-lähde, www.google.com, hakusanoilla ”Guns of Brixton”..

¹⁷³ Ziegler 1986, 296.

¹⁷⁴ Ziegler 1986, 340.

valmiiksi moitteetonta mainettaan.¹⁷⁵ Viereisen sivun valokuvassa Diana nauttii anoppillean kuningattarelle.

Ziegler pohtii monarkian roolia toisen maailmansodan jälkeen. Hänen mukaansa kuningasperhe oli ja on edelleen 1980-luvulla pysyvyyden, jatkuvuuden ja perinteisten arvojen symboli. Se suojaa ääri-ideologioilta, perhe-elämän hajoamiselta ja yhteiskunnan muuttumiselta.¹⁷⁶ Se tarjoaa romantikoille loistoa ja saippuaopperaa, ja konservatiiveille vakuutuksen säädyllyisyydestä ja kunnollisuudesta. Koska tyypillinen britti on kirjailijan mukaan sekä romantikko että konservatiivi, monarkia nauttii suurta suosiota. Kruunustaluopumiskriisin aikaan uhannut tasavaltalaisuus on jäänyt pienen harrastelijajoukon näkymättömäksi puuhasteluksi.¹⁷⁷ Loppusanoissaan Ziegler sanoo, ettei monarkia voi olla eikä sen pidä olla moderni instituutio. Vuonna 1986 se puolustaa täsmälleen samoja arvoja kuin 60 vuotta sittenkin ja tulee puolustamaan 60 vuotta eteenpäin. Mutta monarkia ei saa muumioitua, vaan sen pitää muuttua varovasti ajan mukana. Liian radikaalit kokeilut vievät sen muuten perikatoon.¹⁷⁸

8. DYNASTIA-DIANA JA SYNTIPUKKI-SARAH – ESIMERKKEJÄ JULKKISKULTTUURIN SUDENKUOPISTA (1986-1990)

8.1. Kansalliset kiiltokuvat

1980-luvun loppupuoli muistetaan aikakaudeksi, johon liittyivät uuskonservatismi, Miami Vicen nopeat autot ja tyylikkääät puvut, juppien shampanjajuhlat ja diskomusiikki. Muoti oli entistä tärkeämpää. Menneisyys oli aarreaitta, joka tarjosi loputtomasti materiaalia ankean todellisuuden pakenemiseen.¹⁷⁹ Britannian kuningashuone tarjosi tämän aarreaitan sekä historiantutkijoille että romantiikannälkäisille kansalaisille. Sen loistokkaasta menneisyydestä löytyi sekä kiinnostavia esikuvia nykypäivään että jännittäviä skandaaleja muisteltaviksi. Tutkimuksessa alettiin keskittyä mikrohistoriallisiin aiheisiin, kuten kuninkaallisten vaatteisiin, rakkauselämään, koruihin ja

¹⁷⁵ Ziegler 1986, 323.

¹⁷⁶ Ziegler 1986, 117.

¹⁷⁷ Ziegler 1986, 119.

¹⁷⁸ Ziegler 1986, 346.

¹⁷⁹ Kallioniemi 2006, 176-177.

elämäntapaan¹⁸⁰. Tämän suuntauksen viriämiselle voi löytää syitä taloudellisesta nousukaudesta, jolloin kansalaisilla oli varaa elää ylellisemmin. Siten heitä kiinnosti myös kuninkaallisia ympäröivä luksus. 1980-luvun lopulla toimitettiin monia kirjoja, joiden pääosassa oli kaunis prinsessa Diana. Prinssi Andrewin avioliitto punatukkaisen Sarah Fergusonin kanssa oli kuin sadusta¹⁸¹. Salaperäinen Windsorin herttuatar, Edward VIII:n leski kuoli Pariisissa ja jätti huutokaupattavaksi häikäisevän korukokoelmansa¹⁸².

Kuningashuoneen suosio näkyi myös ulkomailla. Heidän avullaan markkinoitiin kaikkea brittiläistä. Britit olivat haljeta ylpeydestä nähdessään Dianan ja Charlesin valtiovierailulla. Dianasta oli tullut kaikkien rakastama supertähti. Kuningashuone oli julkinen, kansallinen kiiltokuva, jota esiteltiin kaikissa käänteissä – etenkin silloin kun Britannian tuli esiintyä voimakkaana, vanhana ja perinteikkäänä maailmanmahtina.¹⁸³

Juuri tällaisesta tilanteesta löydämme Royalty Monthlyn syksyllä 1985. Diana ja Charles ovat lähdössä valtiovierailulle Yhdysvaltoihin. Lehden pääkirjoitus pohtii, pystyykö Diana hurmaamaan jenkit – ”*Can Diana Knock 'em Dead?*”¹⁸⁴. Sillä on vankka usko prinsessan vaatekaappiin ja brittimonarkian viehätukseen ulkomailla. Prinssi Charles esitellään älykkönä, joka on ilmaissut huolensa keskikaupunkien slummeista. Hän oli ”*the Man who cared*”, toisin kuin aikaisempi Walesin prinssi Edward, joka luopui kruunustaan. Charlesin kunnollisuus oli arvossaan, varsinkin kun kaivostyöläisten lakko jatkui vaan ja ”*great social unrest*” näkyi Lontoon ja Birminghamin kaupunkimellakoissa. Kansa saattoi luottaa prinssi Charlesin ja kuningasperheen tukeen vaikeuksissaan, sillä perhehän oli politiikan yläpuolella, eikä ainakaan syyllinen Thatcherin hallituksen toimiin.

Seuraavan numeron pääkirjoitus keskittyy Charlesin puheisiin, eikä mainitse Dianan vierailua Pohjois-Irlannin Belfastissa. Diana oli tuolloin jo leimattu vaatehulluksi neurootikoksi, joka tuhlassi Cornwallin herttuakunnan luottokortilla ja kuunteli pop-musiikkia korvalappustereoistaan.¹⁸⁵ Sitä, että hän halusi vieraila konfliktien runtelemilla alueilla ja kohdistaa huomionsa myös tilanteesta kärsiviin lapsiin, ei pidetty vielä tuolloin erityisen merkittävänä. Hänen tehtävänsä oli esitellä

¹⁸⁰ Katso esimerkiksi Menkes. *The Royal Jewels* (1985), Higham: *The Secret Life of the Duchess of Windsor* (1988), Seward: *The Royal Style* (1989), Morton: *Diana's Diary* (1989).

¹⁸¹ *The Royal Wedding 23rd July 1986*. Erityinen hääkiriäjä, sekä RM 5/11, 1986.

¹⁸² RM 5/10, 1986.

¹⁸³ Leinonen 1993, 45, sekä RM 7/10, 1987: ”Kuningattaremme poseeraa Berliinin olympiastadionilla länsivaltojen edustajana... juuri siellä missä natsit pitivät paraatejaan.”

¹⁸⁴ RM 5/4, 1985.

¹⁸⁵ *Royalty Monthly* 5/1, 1985. Tuolloin 24-vuotiaan prinsessan kevytmielisyydestä ja lapsekkuudesta kirjoitettiin paljon. Nykyään 24-vuotiaasta pidetään vielä lähestulkoon teini-ikäisenä.

kauniita vaatteita ja hurmata väkijoukot – ja antaa miehensä hoitaa ajattelemisen. ”Prinsessa on ihastuttava nainen, mutta prinssi – mikä tärkeintä – on merkittävä mies.”¹⁸⁶

Seuraavana vuonna Diana ja Charles antoivat luottotoimittajansa haastatella heitä televisioon. Samalla julkaistiin myös kaksi kuvakirjaa pariskunnasta ja heidän lapsistaan. Näin kuninkaalliset arvelivat hillitsevänsä ympärillään vellovaa mediakohua. Kirjojen kansiliepeessä kerrotaan, että kirjojen ja tv-ohjelman tarkoituksena on oikaista useita vääriä huhuja ja rauhoittaa mediaa, ja tässä se nyt tehdään. Mutta toisin kävi. Nälkäinen yleisö ei tuntunut saavan tarpeekseen Dianasta. Hänessä nähtiin jo ikonografisia piirteitä. ”Hänessä yhdistyvät filmitähtien glamour ja Neitsyt Marian pyhyys”, kirjoitti tähtimyyttejä tutkinut Suzanne Lowry¹⁸⁷.

Konservatiivinen *Royalty Monthly* pohti jo, menikö kuninkaallinen pari liian pitkälle päästäessään tv-kamerat kotiinsa ja osallistuessaan kirjojen tekoon. ”*Is there a danger of over-exposure?*”¹⁸⁸ Kirjoissa on satoja kauniita kuvia Dianasta, niiden joukossa jopa muutama viaton otos uimapukuisesta prinsessasta uima-altaassa pienten poikiensa kanssa¹⁸⁹. Etenkin nämä uima-allaskuvat tuntuivat olevan liikaa *Royalty Monthly*lle.

8.2. Kuninkaallisten maine ja kunnia kyseenalaistetaan

Nyt *Royalty Monthly*n pelko päivänvalon siivilöitymisestä monarkian ylle¹⁹⁰ tuntuu profeetalliselta, kun tiedämme, mitä monarkialle tapahtui 1990-luvulla. Viattomuuden ajat alkoivat olla lopussa vuonna 1986. Sarah Fergusonin – sittemmän Yorkin herttuattaren¹⁹¹ – toimet olivat alusta lähtien median hampaissa, ja kuningasperhe osoitti kyvyttömyytensä sekä perheyksikkönä että pr-suhteidensa hoitajana.

Ensin lehdistö oli kuitenkin innoissaan uudesta Yorkin herttuattaresta. Nukkemaiseen Walesin prinsessaan verrattuna hän oli arkisemman, raikkaamman ja helposti lähestyttävämmän oloinen. Sarahin ja Andrew'n häät korostivat perhearvoja ja brittiläisen kansan yhtenäisyyttä. Sarah Ferguson

¹⁸⁶ RM 5/5, 1985.

¹⁸⁷ RM 5/5, 1985.

¹⁸⁸ RM 5/5, 1985.

¹⁸⁹ Burnet, Alistair: *The Prince and Princess of Wales – In Private, In Public* (1986), 149-151.

¹⁹⁰ Kuuluissa 1800-luvulla elänyt brittihistorioitsija-valtiotieteilijä Walter Bagehot varoitti päästävästä liikaa päivänvaloa monarkian ylle – seuraukset olisivat katastrofaaliset.

¹⁹¹ Sarahista tuli HKK Yorkin herttuatar, kun hän avioitui kuningattaren nuoremman pojan, HKK Yorkin herttua prinssi

vaikutti toiveminiältä hieman aneemisen¹⁹² Dianan rinnalla. Sarah oli 1980-luvun naisihanteen mukainen ”working girl”: kaunis, ahkera, eloisa, energinen, päättäväinen ja hyvästä perheestä. Tosin häntä oli jo ehditty syyttää lihavaksi, meluisaksi ja huonosti pukeutuvaksi, ja hänen entiset poikaystävänsä oli ehditty luetteloida (samalla muistutettiin, että vain kruununperijän vaimon tarvitsi olla neitsyt). *Royalty Monthlyn* mukaan Sarah pelkäsi viettävänsä median kanssa vain lyhyttä kuherruskuukautta. Lehti kuitenkin lohdutti morsianta, että pelko oli toki aiheellinen, mutta perusteeton hänen tämänhetkisen käytöksensä pohjalta.¹⁹³

Parin vuoden päästä *Royalty* joutui jo pohtimaan kuninkaallisten mainetta ja kunniaa. Yorkin herttuatar oli kuin olikin joutunut lehdistön hampaisiin. Hän edusti vähän, lomaili paljon, pukeutui huonosti ja käyttäytyi rahvaanomaisesti.¹⁹⁴ Hänestä tehtiin koko monarkian syntipukki. Lisäksi tuolloin osattiin jo arvella, ettei Walesin prinssiparin avioliitto ollut kunnossa. Mutta *Royalty* ei halunnut tietää liikaa esimerkiksi Walesin prinssin Turkin-matkasta. Tabloidit julkaisivat kuvia Charlesista lomailmassa ilman Dianaa ”ystävien seurassa” - ja yksi ystäväistä on tunnistettavasti Camilla Parker Bowles, Charlesin rakastajatar. *Royalty* ei lähde arvelemaan, oliko joku ystäväistä erityisen läheinen prinssille. Lehden mukaan kuninkaalliset pitäisi jättää rauhaan yksityiselämässään, tai muuten nykyaikainen media-intruusio johtaa kansalliseen katastrofiin. Lehti pelkäsiikin aivan aiheellisesti, etteivät monarkian kulissit kestäisi voimakasta heiluttamista.¹⁹⁵

Kuningasperheen avioliittoasiat aiheuttivat lehdelle harmia muutenkin. Kuningattaren tytär prinsessa Anne haki asumuseroa aviomiehestään. Päätoimittaja Samuelsonin mielestä tilanne oli kauhea. Hän kirjoittaa: ”Prinsessa Annen pitäisi pysyä yhdessä miehensä kanssa ja näyttää yhteisölle mallia kuningattaren tyttärenä. Monet eroavat nykyään kyllästyttyään puolisoonsa tuosta vain. Järjestettyjen avioliittojen systeemi teki kestäviä ja onnellisia liittoja. Nyt Margaret ja Anne ovat naineet aatelittomia ja tällaisin onnettomin seurauksin. Kyllä Anne olisi tehnyt palveluksen vanhemmilleen, appiukolleen ja kansakunnalle jos olisi päättänyt säilyttää liittonsa mistä tahansa vaikeuksista huolimatta.”¹⁹⁶

Vuotta aikaisemmin *Royalty* oli saanut panikoida edellisen kerran vastaavien asioiden tiimoilta. Kuningattaren serkun poika meni naimisiin maistraatissa varsin epäsovivan naisen kanssa. Bill

Andrew'n kanssa 23.7.1986.

¹⁹² Diana pyörtyi edustustilaisuudessa keväällä 1986. Häntä syytettiin anorektiseksi perfektionistiksi. Tuolloin ei tiedetty hänen syömishäiriöstään eikä aviollisista vaikeuksistaan prinssi Charlesin kanssa. Morton 1997,55.

¹⁹³ RM 5/8, 1986.

¹⁹⁴ Kelley 1997, 468-469.

¹⁹⁵ RM 8/10, 1989.

¹⁹⁶ RM 9/1, 1989.

Samuels kirjoittaa narkästyneeseen sävyyn seuraavaa.

”...Kentin nykyisen herttuaparin avioliitto on äärimmäisen onnellinen¹⁹⁷. Vaikka Kentin herttua Edward (1935-) tai hänen sisarensa prinsessa Alexandra (1936-) eivät menneetkään aatelisten kanssa naimisiin, liitot olivat silti täydellisen hyväksyttäviä. Kentin herttuatar Katherine on baronetin tytär ja Alexandran puoliso Angus on jaarlin nuorempi poika. Kentin prinssi Michael (1942-) sensijaan nai roomalaiskatolisen eronneen naisen ja joutui luopumaan paikastaan kruununperimysjärjestyksessä. - Nyt Kentin herttuan vanhin poika, St. Andrewsien jaarli George (1964-) on seurannut Michael-setänsä esimerkkiä ja nainut ulkomaalaisen roomalaiskatolisen, joka on myös eronnut ja lisäksi viisi vuotta jaarlia vanhempi. Vihkimys tapahtui Skotlannissa ja saattaa hyvinkin olla totta, että se aiheutti tiettyä viileyttä kuningattaren suuntaan. Kuningatar olisi ihan hyvin voinut olla antamatta avioliittolupaa, se olisi ollut täydellisen oikeutettua. Kuningatar tuskin on innoissaan serkunpoikansa liitosta. Uskontokin on väärä, ja vaimojen pitäisi olla miehiään nuorempia, ja tämä Sylvana ei ole. Toki itse Kentin herttuatar (Sylvanan anoppi, Georgen äiti) on vanhempi kuin herttua-aviomiehensä, mutta vain 2v 8kk, eikä 5 vuotta vanhempi.”¹⁹⁸

Viimeisessä luvussa Royalty kertoo vielä, että Kentin prinsessa Alexandran poika James Ogilvy (1964-) on juorulehtien mukaan asunut yhdessä tyttöystävänsä kanssa ennen kihlausta. Ja kuningatar on loukkaantunut. Lehti lisää narkästyneenä: ”Näyttää siltä etteivät George V:n lastenlastenlapset hyväksy rajoitteita, jotka yhä laillisesti sitovat heitä.”¹⁹⁹ Laillisilla rajoitteilla lehti tarkoittaa sitä, että kuningashuoneen jäsenten olisi periaatteessa pyydettävä avioliittolupa kuningattarelta. Lehti ei myöskään ymmärrä, mikseivät perheen nuoret jäsenet ota tosissaan kuninkaallisuuden tuomia rajoituksia yksityiselämässään.

8.3. Diana, maailman valokuvatuin nainen

Kuningasperheen mielenkiintoisin henkilö 1980-luvun lopussa oli edelleen Walesin prinsessa Diana. Hänen jokainen julkinen esiintymisensä aiheutti sensaation. Mitä Diana oli sanonut, mitä hänellä oli yllään ja miten hänen hiuksensa oli laitettu? Olivatko huhut hänen avioliittonsa

¹⁹⁷ Myöhemmin paljastui, että Kentin herttuaparin avioliitto oli salassa kariutunut jo 1970-luvulla. He pysyivät kuitenkin naimisissa, jotta eivät horjuttaisi monarkiaa. *Majesty* 20/10, 1999.

¹⁹⁸ *RM* 7/9, 1988.

kariutumisesta tosia? Dianan asema kansainvälisenä supertähtenä oli kiistaton. Häntä palvottiin kaikkialla, minne hän meni. Miten Diana oli tehnyt sen? Diana-ilmio herätti maan vaikutusvaltaisten journalistien huomion. He joutuivat kamppailemaan oman hämmennyksensä kanssa. Miten selittää parhain päin kuningasperheen ja aviomies-Charlesin selkeä vihamielisyys Dianaa kohtaan? Ja mitä maagista saattoi olla hihittelevässä yläluokan työssä, joka oli vaivoin saanut rämmittyä peruskoulun läpi? Miksi Shakespearen kotimaassa rakastettiin naista, joka hädintuskin oli koskaan lukenut yhtään kirjaa? Miksi hänen sanomisiaan toistettiin ympäri maailmaa vailla kritiikin häivää – samalla kun hänen älykkömiehensä akateemiset kommentit jäivät pimentoon?

Royalty Monthly -lehti ryhtyi pohtimaan Diana-teemaa ja omisti sille koko helmikuun 1988 numeronsa. Seuraavat kommentit valaisevat paljolti kuningasperheen sisäisiä ongelmia että kuninkaallisten ristiriitaista asemaa kansakunnan kaapin päällä. Nämä ongelmat alkoivat eskaloitua 1980-luvun lopussa.

”Kuningashuone opettelee yhä elämään päättäväisen prinsessan kanssa. Heidän täytyy hyväksyä se, että Dianan ansiosta monarkia on suositumpi kuin koskaan. Hysterinen mielenkiinto kuninkaallisiin – joka nyt on saavuttanut monien mielestä lakipisteensä – keskittyy kokonaan kauniin ja mieleltään ailahtelevan ja ennustamattoman Dianan tekemisiin. Hän on 20.vuosisadan ikoni. Kuninkaallisista itsestään on kiintoisaa, ettei valtava mielenkiinto Dianaa kohtaan osoita minkäänlaista loppumista.”

Artikkelissa Dianaa kylläkin kehuaan tämän hyväntekeväisyystyöstä. Diana ryhtyi ensimmäisenä kuninkaallisena esimerkiksi kätelemään aids-potilaita ja spitaalisia ilman hansikkaita. Prinsessa auttoi osaltaan poistamaan sitä stigmaa, mikä tämäntapaisista sairauksista kärsiviin oli liitetty. Mutta viime aikoina lehdistöä oli kiinnostanut enemmän Dianan aviokriisi; oliko hän hankkinut itselleen nuoren rakastajan? Dianaa nähtiin tuolloin toisinaan lontoolaisissa yökerhoissa juhlimassa ystävien seurassa. Skeptisen artikkelin mukaan ”...Diana pitäisi nyt johdattaa takaisin nuorisotaloihin ja aids-tukikeskuksiin, jotta hänestä voisi tulla ihailtu sen takia, mitä hän tekee, eikä siksi, kuka hän on. Prinssi Charles sensijaan on vahvistanut jo oman asemansa ja saavuttanut kansakunnan kunnioituksen.” Lehdessä jopa esitetään toisaalla – ilman pienintäkään itsekritiikin häivää - että Charlesista pitäisi tehdä Yhdistyneen Euroopan kuningas, jotta eurooppalaiset voisivat paremmin hyväksyä brittijohitoisen maanosan.²⁰⁰ Palaan myöhemmin brittien erikoiseen EU-

¹⁹⁹ RM7/9, 1988.

²⁰⁰ RM 7/5, 1988.

suhteeseen.

Samassa numerossa keskustellaan myös kuningashuoneen asemasta. Gallupin mukaan 80 % äänestäisi kuningattaren presidentiksi, 82 % säilyttäisi monarkian, 86% antaisi kuninkaallisen erota puolisostaan. Kuninkaalliset saisivat kommentoida ympäristöä ja saastumista, arkkitehtuuria, taiteita, kasvatusta ja perhe-elämää sekä työttömyyttä ja rikollisuutta. Kiellettyjä puheenaiheita ovat politiikka, uskonto, ay-liike ja aids. Kuningashuoneen pitäisi olla avomielisempi tiedotuspolitiikassaan; kansa koki heidät turhan salaileviksi.²⁰¹

9. MONARKIA VASTATUULESSA (1990-1992)

9.1. Yorkin herttuatar kutsuu toimittajat kotiinsa

Talouden ylikuumentuessa alkoi elämä kuningasperheen sisälläkin ylikuumentua. Päivittely alkoi prinsessojen vaatelaskuista, ulkomaanmatkoista ja liian loisteliaasta asumisesta. "Ovatko he sen arvoisia?" kyseli jopa maltillinen *Royalty Monthly*²⁰². Vakava taloudellinen lama iski Englantiin ja tuhannet yritykset menivät konkurssiin velkakorkojen noustessa. Työttömyys ja yleinen kurjuus lisääntyivät, koska hyvinvointivaltion perusrakenteita oli purettu Thatcherin valtakaudella. Kuningasperheen tuhlaavaisuus ja osittainen verovapaus herättivät raivokasta kommentointia lehdistössä. Vaikka nämä asiat olivat olleet aina tiedossa, vasta yleinen lamakausi yhdistettynä Dianan ja Charlesin aviollisiin vaikeuksiin ja Yorkin herttuatar Sarahin velkasaneeraukseen sai pyörät pyörimään.

Royalty Monthly kantaa kortensa kekoon. Syyskuun 1990 numerossa selvitetään kuninkaallisen verovapauden syntytaustoja ja pohditaan verovapauden sopimista nykypäivään. Kuningatar nautti tulonsa kokonaan verottomina, mutta prinssi Charles maksoi yksityisistä tuloistaan vapaaehtoisesti 25 % veroa. Kiintoisana loppukaneettina todettakoon, että lehdessä käsiteltiin Dianan uutta kampausta yhteensä 15 sivulla, kun taas veronmaksuasiaan käytettiin vain 4 sivua. Kaiken huippuna lehden takakannessa on nolostuttava kuva Yorkin herttuatar Sarahista. Hän oli jälleen kerran

²⁰¹ RM 7/5, 1988.

yksityisellä, kalliiksi käyneellä lomamatkalla Yhdysvalloissa. Kuvassa hän kömpii virnistäen ulos limusiinista. Hänellä on yllään liian lyhyt ja kireä designer-mekko. Hänen reitensä paljastuvat kokonaan sukkanauhoja myöten. Vaikea sanoa, miksi lehti valitsi tällaisen takakannen: mikä oli Sarah-kuvan poliittinen viesti? Kenelle se oli suunnattu, kansalaisille vai kuningashuoneelle?²⁰³

Royalty seuraavassa numerossa Yorkin herttuatar Sarahin elämän villit käännteet jatkuvat. Rahapulassaan²⁰⁴ Sarah prinssiaviomiehineen myi yksityisyytensä kuuluisalle Hello! -lehdelle. Se esitteli 48-sivuisessa erikoisartikkelissaan Yorkien kotielämää. Kuninkaalliset olivat päästäneet valokuvaajat ja toimittajat kotiinsa seuraamaan, kuinka herttuatar mm. vaihtaa vaippoja pikkuprinsessa Eugenielle, kuinka he viettävät iltapäivää uuden kartanonsa uima-altaalla ja poseeraavat kylpytakit yllään lehden kansikuvassa. Kuvien lisäksi he antoivat laajan erikoishaastattelun, jossa puhuivat perheonnestaan. Palkkioksi he saivat satojatuhansia puntia, joista ei liennyt yhtäkään hyväntekeväisyyteen.

Royalty pohtii Yorkien tempausta nolona. Olivatko hallituksen verotonta määrärahaa nauttivat kuninkaalliset käyttäytyneet arvonsa mukaisesti? Millaisina ”julkkiksina” he itseään pitivät? Royalty ei esitellyt kuvia omilla sivuillaan. Se hämmästyti ja yllättyi suojattiansa²⁰⁵ käytöksestä, joka oli lehden mielestä ”ristiriitaista, raivostuttavaa ja vulgaaria”. Royaltyyn mukaan nämä kuvat ovat uusi vedenjakaja kuninkaallisten ja median suhteissa 1990-luvulla. ”Yksityisiä otoksia ja kommentteja, ja vielä maksu kuvista... nyt menee liian mauttomaksi. Yhtä hyvin voisimme katsoa videota kuningataräidistä riisuutumassa ja kömpimässä kylpyyn.”²⁰⁶

Samalla kun Yorkin herttuatar Sarahin tähti laski, Walesin prinsessa Diana saavutti ikonografisen aseman. Kesällä 1990 tuli kuluneeksi kymmenen vuotta siitä, kun kansainvälinen lehdistö ensimmäistä kertaa hoksasi Dianan olemassaolon prinssi Charlesin tyttöystävänä. Royalty Monthly julkaisi tapahtuman kunniaksi erikoislehden ”*The Decade of Diana*”. Se on täynnä hienoja nelivärikuvia, mutta kirjoitusten sisältö yllättää ja kontrastoi voimakkaasti kuvien kanssa. Lehti aloittaa toteamalla: ”meidän on pakko olettaa että he olivat rakastuneita.” Dianan asemaa se pohtii sanoen, ettemme ole vielä nähneet parasta – tai pahinta hänestä. Diana on lehden mukaan läpikäynyt niin uskomattoman identiteettikriisin, ettei ole vielä kukaan varmaa, mihin suuntaan tämä herkkä ja ailahtelevainen kolmikymppinen maailman kuuluisin nainen vielä lähteekään. Charlesia

²⁰² RM 10/1, 1990. ”*Are They Worth It?*”

²⁰³ RM 10/1, 1990.

²⁰⁴ Kelley 1997, luvut 17-19.

²⁰⁵ Royalty pyrki kuitenkin aina kirjoittamaan herttuaparista kohteliaasti ja esittämään kritiikin rakentavasti. Ks. esim. erikoisnumero ”Sarah the Duchess of York”, 1991.

²⁰⁶ RM 10/1, 1990.

lehti kuvaa wanna-be-älyköksi ja playboyksi, joka on suhteissa ystäviensä vaimoihin – vaikkakin toki viattomasti. Royalty kuitenkin vakuuttaa, ettei ongelmia ole; tämä avioliitto pysyy kasassa, niin harmillista kuin se tabloid-lehtien mielestä onkin.

Royalty pohtii lehden sivuilla kuivasti myös kuninkaallista elämää yleensä. Se toteaa, että Dianan uusi maine sairaiden ja piestyjen ihmisten silittäjänä ja suukottelijana saattaa olla silkkaa ”photo-opportunitya”. Lehdet tietävät aina, mistä ja milloin Dianan saattaa löytää köyhiä ja kurjia halailemasta. Se on Dianan taholta tarkkaan laskelmoitua toimintaa ja oman hyödyn tavoittelemista, ja siitä saa hienoja kuvia. Lehti tarttuu myös toiseen epäkohtaan eli kuninkaallisten työmäärään. Se kertoo, että ahkerana pidetty prinsessa Annekin tekee itse asiassa vain kaksipäiväistä työviikkoa. Lehti parjaa myös kuninkaallisia valtiovierailuja, jotka ”harvoin ovat muuta kuin pidennettyjä lomamatkoja, joilla ei ole mitään diplomaattista merkitystä”.

9.2. Euroopan yhdentyminen uhkaa monarkiaa

Briteillä oli 1980- ja 1990-lukujen taitteessa muitakin huolia kuin tuhlaavainen kuningasperhe. Euroopan unionin kasvava vaikutusvalta mietitytti kansalaisia, ja konservatiivit monarkistit pohtivat kiivaasti kuninkaallisten aseman muuttumista. Aikoiko EU lopettaa monarkian? Menettäisikö Britannia koko kansallisen identiteettinsä sen myötä? Royalty Monthlyn artikkelissa²⁰⁷ asiaa pohditaan monelta kantilta.

Lukija saa sellaisen käsityksen, että brittien agendalistalla on muuttaa koko Euroopasta perustuslaillinen monarkia, jonka kuningattarena olisi kukapa muu kuin Elizabeth II. ”Kun eurooppalaiset puhuvat kuningattaresta, he tarkoittavat sillä meidän Elizabethiamme.” Royalty näkee ”Euroopan” yhtenä ainoana valtiona, ja unohtaa somasti, että monessa Euroopan valtiossa on monarkistinen hallitusmuoto kuninkaallisineen jo valmiiksi. Artikkelissa ”Eurooppa” on monikulttuurinen massa, jota kasvottomat byrokraatit ohjaavat Brysselistä. Euroopan unionin tiivistyminen merkitsee sen mukaan välittömästi liittovaltion syntyä ja ”meidän oman kotoisan perustuslaillisen monarkiamme marginalisaatiota”.

Tosin lehti toteaa joidenkin väittävän jo muutenkin, ettei monarkialla muutenkaan ole enää väliä

kuin turistihoukutteenä. Artikkelin mukaan tämä väite vakavasti aliarvioi monarkiaa. Kuningatar on valtion, kirkon ja armeijan pää, hän allekirjoittaa lait ja sitäpaitsi verotkin kerätään virallisesti hänelle. Monarkiaa ei siten voi unohtaa, paitsi jos se hylätään kokonaan, ”ja tällaista lakia kuningatar tuskin vahvistaa allekirjoituksellaan”. Keskitietä ei siis ole. ”Jos ikinä tulee yhdistynyttä Eurooppaa, brittimonarkin poliittisesta roolista tulee kaikista vaikein päänsärky ja ongelma koko unionille”, väittää *Royalty Monthly*.²⁰⁸

Unionikeskustelu jatkuu lehdessä seuraavana vuonna. Lehdessä todetaan, että unioni on uhka monarkialle. Monisivuisessa artikkelissa esitellään Euroopan muutkin kuningashuoneet ja pohditaan, miten niille kaikille käy, jos liittovaltiomalli ja yhtenäisyshakuisuus etenevät aina vain pitemmälle. ”Ehkä tätä keskustelua joudutaan käymään, koska unionin kaksi mahtavinta valtiota Saksa ja Ranska ovat tasavaltoja”, lehti toteaa närkästyneenä. Artikkelissa on myös iso kuva kuningatar Elizabethista ja prinssi Philipistä, jotka ottavat huolestuneen ja synkän näköisinä vastaan lippuparaatia. Siteerataan väistyvää pääministeri Thatcheria, jonka mukaan monarkian aseman tulevaisuus on selvitettävä ennen kuin EU-yhteistyötä voidaan viedä yhtään mihinkään. Artikkeliki kertoo myös, miksi monarkia on relevantti instituutio modernissa maailmassa.

”Monista on mukavaa, että vaaleilla valitun hallituksen yläpuolella on vielä korkeampi auktoriteetti, jota voimme kunnioittaa ilman poliittisia tai uskonnollisia vakaumuksia. Voimme vaihtaa hallituksia pitämättä sitä maailmanloppuna, koska tukeva monarkia on kuitenkin politiikan yläpuolella ja edustaa vanhempia ja kestävämpiä arvoja.”

Lehti pohtii, kuinka brittiläinen hieno järjestelmä mitenkään voisi toimia eurooppalaisessa federaatiossa. ”Kaikki kuninkaallisten valtaa vähentävät toimenpiteet vähentävät myös hallituksemme valtaa. Miksi hylätä vuosisatainen järjestelmämme jonkin sellaisen vuoksi, mikä pysyy pystyssä ensimmäiseen suureen kauppariitaan asti? Valtioiden omat intressit nousevat kuitenkin tärkeimmiksi. Me britit näemme Euroopan pelkkänä taloudellisena liittona. Me haluamme myydä tuotteitamme suojellussa ympäristössä, mutta he haluavat meidän luopuvan vastapalvelukseksi itsenäisyydestämme liittyessämme Euroopan unioniin. Ja kaiken huipuksi kuninkaallistemme täytyisi istua koko prosessissa joka tapauksessa takapenkillä. Sillä emme jaksaa uskoa, että Elizabeth II pirteystään huolimatta jaksaisi ryhtyä johtamaan koko Eurooppaa ja edustaa Euroopan kaikkia kansoja, sillä eiväthän he keskinäisten riitaisuksiensa vuoksi siihen itse kykene.”

²⁰⁷ RM 8/12, 1989.

²⁰⁸ RM 8/12, 1989.

Lopuksi lehti kehuu Thatcheria, jonka aikakausi on päättymässä. Thatcher on äänekkäästi vastustanut kaikkia EU:n briteille tarjoamia houkutusia suojellakseen hallitusta ja siten monarkiaa. Lehti toivoo, että Thatcherin seuraaja olisi yhtä ponteva. Lehden mukaan Pro-EU -lobbarit kyllä heittäisivät monarkian menemään, jos se hinta pitäisi maksaa unionin sisäpiiriin pääsemisestä. Lopuksi lehti ehkä pelkää menneensä liian pitkälle, ja toteaa sovinnollisemmin, että ehkä on mahdollista löytää keinot, joiden avulla monarkia säilyttää symbolisen valtansa eurooppalaisten kansakuntien joukossa.²⁰⁹

9.3. Entinen satamatyöläinen vierailee Englannissa

Lehti otti innokkaasti kantaa myös kylmän sodan loppumiseen, Neuvostoliiton glasnostiin ja perestroikaan ja Itä-Euroopan vapautumiseen. Sen suurin huoli oli, pitäisikö kuningattaren vastaanottaa kutsu valtiovierailu Kremlissä Moskovassa, jos venäläiset sellaisen esittäisivät, sillä Neuvostoliiton johtaja Mihail Gorbatsov oli juuri vierailut Englannissa²¹⁰. Walesin prinssipari vieraili Unkarissa, joka oli juuri vapautunut Varsovan liiton kahleista. Kylmä sota oli päättymässä, ja brittikuninkaalliset alkoivat vierailu ahkerasti entisissä itäblokin maissa²¹¹. Maat ikäänkuin toivotettiin takaisin tervetulleiksi Eurooppaan. Länsimaiden hallituksilla oli tietenkin kiire solmia kaupallisia suhteita näihin maihin ja houkutella niitä sekä Euroopan unioniin että NATOon. Kesäkuun 1990 kansikuvassa hymyilee Diana Unkarin-vierailullaan. Lehti kertoo, kuinka Unkarin presidentin rouva kyynelehti saadessaan vastaanottaa Walesin prinssiparin - ”...ja 20 vuotta sitten hänen miehensä istui elinkautista vuoden 1956 kansannousun vuoksi. Tässä entisen vangin vaimo nyt kättelee vapaan maailman sädehtiviä lähettiläitä²¹².”

Nyt kun ideologisia ristiriitoja ja Varsovan liittoa ei enää ollut, jatkui suhteiden parantaminen seuraavanakin vuonna. Britit olivat innoissaan, kun entisten itäblokin maiden vastavalitut presidentit tekivät valtiovierailuja Englantiin. Tämä oli osoitus kylmän sodan loppumisesta ja uuden aikakauden alkamisesta. Mutta kommentoinnista paistaa läpi tietty brittiläinen snobistinen asenne sekä manner-eurooppalaisia että työläistaustaisia henkilöitä kohtaan.

²⁰⁹ RM 9/9, 1990.

²¹⁰ RM 8/8, 1989.

²¹¹ RM 9/10, 1990. Prinsessa Anne vieraili Neuvostoliitossa.

Keväällä 1991 Puolan vastavalittu presidentti, Solidaarisuus-liikkeen puheenjohtaja ja merkittävä toisinajattelija Lech Walesa vieraili Englannissa. *Royalty Monthly* kirjoittaa: ”Vuosikymmen sitten Lech Walesa vielä organisoii puolalaistyöläisiä; nyt heidän presidenttinään hän pääsee tapaamaan Kuningatarta. Gdanskin Lenin-telakan lakkojohtaja/sähköasentaja on kiivennyt korkealle. Työmiehestä presidentiksi kohonnut Puolan kommunistijohdon murtautunut mies pääsi kukkakaupassa työskennelleen vaimonsa kanssa nukkumaan Windsorin linnan pehmeisiin vuoteisiin ja juhlimaan kuningattaremme kanssa. Mittatilauspukuihin pukeutuneiden hovimiesten ja virkailijoiden rinnalla tämä presidentti/nobelvoittaja/poliittinen vanki näytti hieman työväenluokkaiselta harmaassa arkipuvussaan.”²¹³

Vuoden 1990 loppukesästä Irak miehitti Kuwaitin. USA ja Britannia ryhtyivät vapauttamaan Kuwaitia. Kesällä 1991 Elizabeth II ja prinssi Philip vierailivat Yhdysvalloissa kiitokseksi maiden välisestä saumattomasta yhteistyöstä Persianlahden sodassa. *Royalty Monthly* ei kuitenkaan purematta niellyt valtiavierailun riemukasta tunnelmaa. ”Kyynikot sanovat, että olemme vain taas kerran kiitollisia Amerikalle, että he ottivat meidät mukaan leikkiin ja antoivat auttaa itseään omassa öljysodassaan. Arvovaltamme on kuitenkin heidän käsissään, ja se on nöyryyttävää.” Mutta sitten lehti taas ottaa sovinnollisemman linjan ja toteaa, että mitkä tahansa syyt olivatkaan, ne antoivat amerikkalaisille tilaisuuden osoittaa innostustaan kuningatarta kohtaan. Sitten lehti kertoo hieman silmiäpyörittelevin sanankääntein, millaiseksi kuningattaren vierailu muodostui.

Reportaasi on otsikoitu reippaalla fontilla ”Back in the Good Old USA!” ja se on kirjoitettu huolettomaan sävyyn. Reportaasissa on kuva, jossa tuntematon musta isoäiti antaa kuningatar Elizabethille ison halauksen. Protokollan mukaan kuningatarta saavat halata vain lähisukulaiset sekä tietyt luvansaaneet perheystävät. Kaikki muut ihmiset kättelevät, niaaavat tai kumartavat. ”Se on niin amerikkalainen tapa, en voinut hillitä itseäni!”, riemuisti nainen”, kertoo *Royalty Monthly*. Lehti jatkaa: ”Kuningatar näytti jäykistyvän hämmästyksestä, mutta virnisti sitten. --- Kuningatar ylisti Amerikkaa demokraattisen vapauden ideaaliesimerkiksi. Mikään maa ei hänen mukaansa puolusta vapauttaan yhtä raivokkaasti.” Lehden mukaan kuningatar oppi äitinsä tavoin rakastamaan epämuodollisia, purkkaa jauhavia ja vitsailevia amerikkalaisia, koska he autoivat meitä [so. brittejä] peittoamaan Hitlerin. Niinpä kuningatar siis pitää amerikkalaisista halauksineen päivineen.

Artikkelin kirjoittaja ei voi kuitenkaan olla ihmettelemättä amerikkalaisten tapaa virnistellä ja ilmeillä kaiken aikaa. Kuningatarkin oli toisinaan hämmästyynyt heidän poseeraushymyistään – ”She

²¹² RM 9/9, 1990.

²¹³ RM 10/10, 1991.

does not ogle and wink at the cameras.” Sitten lehti muistelee vielä naureskellen kuningattaren 1976 Yhdysvaltojen-valtiovierailua. Silloin presidentti Ford tanssitti kuningatarta illalliskutsuilla. Bändi soitti hyvin epäonnisesti valittua kappaletta ”*The Lady Is A Tramp*”. Elizabeth ei hymyillyt. Samainen presidentti Ford teki myös valtiovierailun Englantiin. Hän suuteli vastaanottoseremoniassa tuolloin 76-vuotiasta kuningataräitiä suoraan suulle. Kukaan ei ollut suudellut kuningataräitiä suulle sitten vuoden 1952, jolloin hänen aviomiehensä vielä eli.

9.4. Annus Horribilis 1992²¹⁴

Vuosi 1992 alkoi juhlilla. Kuningatar oli hallinnut 40 vuotta. Elizabethia keuhuttiin työteliääksi, hillityksi ja rakastetuksi. Hän ansaitsi kansakunnan kunnioituksen. Mutta brittiyhteiskunnan kokemat rajut muutokset eivät jääneet vaille kritiikkiä. *Royalty Monthlyn* erikoisjulkaisussa todetaan, että ”puheet uudesta elisabetiaanisesta ajasta olivat liioiteltua romanttista höpinää, joissa totuutta oli toinen puoli ja sekin johtui vain hassusta yhteensattumasta, missä kahdella kuningattarella oli sama nimi.” Lehti tarkoittaa, ettei Elizabeth II:n aikaa voinut verrata 1500-luvulla hallinneen Elizabeth I:n loistokkaaseen kauteen.

Royalty Monthly kirjoittaa myös brittien yhteiskunnallisista saavutuksista viimeisten 40 vuoden aikana. Niitä ovat esimerkiksi kansanterveyslaitos, ilmainen toisen asteen koulutus ja työttömyyskorvaukset. Englannissa nämä saavutettiin poliittisin keinoin – monessa muussa maassa vain vallankumouksen kautta. Myös monarkian aseman säilyminen on ihme. Euroopassa kuninkaiden karkottaminen ja monarkioista luopuminen oli ollut säännöllistä huvia jo puolitoista vuosisataa. Monarkian suosio ei tullut varakkuudesta, sotilaskunniasta tai autokraattisesta vallankäytöstä (kuten ehkä Itävallassa ja Venäjällä) vaan goodwillista, velvollisuudentunnosta, perhemallista ja kansan hyvinvoinnista ja loistosta ja kimalluksesta. Ja valtionpäämiehen tuli olla vaatimaton sisältä ja loisteliias ulkoa.²¹⁵

Juhlahumu laantui pian, kun kuningatar lähti vierailulle Australiaan. Matka epäonnistui täysin Australiassa vallinneen voimakkaan tasavaltalaismielialan vuoksi. Pääministerin vaimo ei niinanut kuningattarelle. Tiedonantajani eli *Royalty Monthly* oli hyvin vihainen ja pohti, miten vähän australialaisten tapainen roskasakki ymmärsi monarkian tapaisesta instituutiosta. Koko kansa oli

²¹⁴ Vuoden 1992 piti olla kuningattaren ”annus mirabilis”, hieno vuosi. Mutta siitä tulikin hänen mukaansa ”annus horribilis”, eli kauhea vuosi. Bradford 1996, 553.

silkkaa roskasakkia, koska sinne lähetettiin sitä Britanniasta, ja nyt näiden jälkeläiset asuttivat maanosaa tuhottuaan sieltä hienon aboriginaalikulttuurin. Lehden mukaan Australia on tylsien juoppojen maa. Ainoa hyvä sinne mennyt asia on lammas. Ainoa hyvä sieltä tullut asia on eukalyptus.²¹⁶

Mutta vielä pahempaa kuin Australian tasavaltalaismieliala oli tulossa. Keväällä 1992 sekä Yorkin herttuapari että prinsessa Anne ilmoittivat hakevansa avioeroa. Veloissaan pyristelevästä Yorkin herttuattaresta tehtiin koko kansakunnan sylkykoppi, varsinkin kun hänestä napatut arkaluontoiset valokuvat päätyivät maailman lehtien etusivuille. Niissä Sarah lomailee yläosattomissa rakastajansa kanssa Etelä-Ranskassa. Samaan aikaan huhut Dianan ja Charlesin lähestyvistä avioerosta yltyivät. Ja alkukesästä 1992 julkaistiin Andrew Mortonin haamukirjoittama ”*Diana – Her True Story*”. Myöhemmin paljastui, että prinsessa Diana oli itse nauhoittanut materiaalia kirjaan ja osallistunut sen tekemiseen ystäviensä kautta²¹⁷. Kirja oli todellinen pommi. Se paljasti Dianan itsemurhayritykset ja bulimian, kuningasperheen kylmäkiskoisuuden ja Charlesin vuosia jatkuneen uskottomuuden. Kansakunta siirtyi Dianan puolelle, ja kuningasperheelle buuattiin Ascotin laukkakilpailuissa.²¹⁸

Royalty Monthlylle tämä oli liikaa. Sen vetämä konservatiivinen, aviokriisihuhut kieltävä linja oli ollut väärässä koko ajan. Lehden julkaiseminen keskeytyi useiksi kuukausiksi, ja se joutui vaihtamaan päätoimittajaa sekä kustantajaa voidakseen jatkaa. Mutta pääkirjoituksessaan se yrittää vielä kääntää asiat parhain päin. ”Ehkäpä Diana ja Charles palaavat kesälomalta hymyssä suin ja tämäkin juttu joutuu historian roskakoriin, minne se kuuluukin.” Toki lehti kertoo laajasti aviokriisin vaiheista ja esittelee Charlesin rakastajattaren, Camilla Parker Bowlesin kysyen: ”Voiko tämä kaikki olla totta?” Lehti myöntää, että Mortonin kirja on joka tapauksessa nostattanut niin paljon vaikeita kysymyksiä, ettei asiaa voi painaa villaisella. Kohu oli lehden mukaan myös hyvää sytytysnestettä tasavaltalaisille.²¹⁹

Joulukuussa 1992 pääministeri John Major ilmoitti, että Walesin prinssipari hakee asumuseroa. Kaikki erohuhut olivat siis olleet totta, ja totuus oli tarua ihmeellisempi. Lehdet olivat täynnä toinen toistaan hurjempia paljastuksia kuningasperheen yksityiselämästä. Kuningatar Elizabeth ilmoitti alkavansa maksaa omaisuudestaan tuloveroa²²⁰. Hallituksen vuotuista määrärahaa jaettaisiin

²¹⁵ RM Collectors' Edition. *Elizabeth II -Forty Years of the Second Elizabethan Era*. 1992.

²¹⁶ RM 11/7, 1992.

²¹⁷ Morton 1997, kansilehti.

²¹⁸ Ks. myös HS kuukausiliite 14, 11.7. 1992.

²¹⁹ RM 11/9, 1992.

²²⁰ Veronmaksua joudutti mahdollisesti Phillip Hallin (1992) erittäin kriittinen esitys monarkian finanseista. Hallin

tästedes vain kuningattarelle, hänen puolisolleen ja prinssi Charlesille. Kansalaiset ottivat tämän tiedon tyytyväisinä vastaan. Prinsessa Anne vihittiin kirkossa uuteen avioliittoon pitkäaikaisen miesystävänsä kanssa Skotlannissa. Prinsessa halusi nähtävästi kirkkohäät maistraatin asemesta, mikä olisi toki käynyt päinsä Englannissakin. Englannin kirkko ei nimittäin vielä vuonna 1992 suostunut vihkimään eronneita, joiden edellinen puoliso oli vielä erossa. Skotlannin kirkko suostui tähän. Tämä koko tapahtuma oli Royalty Monthlyn mukaan ”muutos kuninkaallisissa moraalikäsitelyissä”²²¹. Royalty Monthly muistutti myös, ettei monarkian hylkääminen tulisi halvemmaksi veronmaksajille, sillä presidenttijärjestelmäkin maksaa.

Prinsessa Diana tuntui selviytyvän kaikesta kohusta vahingoittumattomana. Kansakunta otti hänet sydämeensä. Hänestä tehtiin elävä ikoni. Kesällä 1993 Royalty Monthly siteeraa kuuluisaa feministitutkijaa, Camille Pagliaa. Paglia kuvaili Dianaa seuraavasti: ”Prinsessa on nykyaikainen ”mater dolorosa”, Jeesuksen äiti ja kärsivien lohduttaja. Hänessä voi nähdä myös Tuhkimon, Lumikin ja Prinsessa Ruususen. Mikä vaikuttaa tämän nukkuvan kaunottaren passiivisuudelta, onkin itse asiassa osoitus naisen autoeroottisuudesta yleensä. Diana onnistuu myös olemaan seksuaalinen puhtaudessaan ja neitseellisyydessäänkin. Hän on suorastaan äärimmäinen koskematon sankaritar, joka on nostettu kansakunnan jalustalle²²².” Artikkelin jatkaa, että Diana oli kuin Barbara Cartlandin kirjojen sankaritar, jolla olikin onneton loppu. Hän oli kuvankaunis ja voitti kaikki esteet, muttei prinssin sydäntä. Mutta hänellä oli kansakunnan rakkaus.²²³

Samassa lehdessä keuhutaan tosin myös Dianan uskotonta ja petollista puolisoa, prinssi Charlesia. Charlesilla oli edessään epätoivoiselta vaikuttava urakka. Hänen piti jotenkin saada kansalaiset vakuuttuneiksi kunnollisuudestaan, eikä se ollut helppoa. Charles uppoutui työhön. Hän vieraili Venäjällä ja Pietarissa. Royalty kertoo: ”Prinssi Charlesin rohkea vierailu Pietariin osoittaa hänen omistautumistaan kaupunkiköyhälistön aseman parantamiseen ja rikosentorjunnan tehostamiseen. Ne jotka epäilevät monarkian nykyistä roolia, voivat kiinnittää huomionsa Charlesin hienoon pioneerityöhön entisen itäblokin alueella.” Venäjän villin lännen meininki herätti kauhistusta lehdessä. Maa kulki 1990-luvun alussa kommunismista kaaokseen. ”Mafiajoukko oli järjestänyt kokouksen samaan viiden tähden Hotelli Eurooppaan jossa prinssi Charles asui!” Artikkelin päättyy hieman pettyneeseen toteamukseen, ettei prinssi itse kuitenkaan todistanut yhtään rikosta vierailunsa aikana.

teoksen veronmaksun välttelystä kertovat tiedot yhdistettynä monarkian muihin vaikeuksiin olivat tiettävästi liikaa kuningattarelle. Ks. esim. RM 12/1, 1993.

²²¹ RM 12/1, 1993.

²²² ”She is the ultimate untouchable heroine on a pedestal.” RM 12/7, 1993.

Monarkia oli vakavissa vaikeuksissa 1990-luvun alussa. Televisio ja iltapäivälehdet ja kirjakauppojen hyllyt olivat täynnä jatkuvia skandaalinkäryisiä paljastuksia kuningasperheen jäsenistä. Prinssi Charles suostui televisiohaastatteluun parantaakseen imagoaan ja muistuttaakseen kansaa 25-vuotisista ponnisteluistaan Walesin prinssinä. Haastattelusta muistetaan kuitenkin vain se hirveä hetki, kun Charles tunnusti olleensa uskoton Dianalle. Samana iltana Diana saapui juhlaillallisille salamavalojen räiskeessä. Hän oli pukeutunut seksikkääseen pikkumustaan ja timanttikoruihin; hän näytti upealta. Britannia huokasi syvään – ja prinssi Charles sai haastattelusta palkakseen vihakirjeiden vyöryn ja raivokasta kommentointia lehdistössä.²²⁴ Taitava mediamanipulaattori Diana voitti tämän erän. Mutta saman vuoden syksyllä hänen entinen rakastajansa James Hewitt julkaisi paljastuskirjan suhteestaan prinsessaan. Kansalaiset asettuivat kuitenkin Dianan puolelle, ja nimesivät Hewittin ”rotaksi”.²²⁵ Myös Dianan ja Charlesin aikoinaan vihkinyt Canterburyn arkkipiispa saatiin juoruamaan lehdistölle. Hän kertoi tienneensä itsekin Charlesin rakastajattaresta jo vuonna 1981. Hän puolestaan piti Dianaa typeränä ja hihittelevänä koulutyttonä, ja toivoi tämän kasvavan rooliinsa. Arkkipiispa ei kuitenkaan toivonut Charlesin kasvavan mihinkään tai luopuvan Camillasta.²²⁶

Yorkin herttuatar Sarah vaipui entistä syvemmälle epäsuosioon. Hänen entiset rakastajansa kertoivat tarinansa lehdille. Koko maailma sai tietää, miten ja milloin herttuatar oli pettänyt aviomiestään prinssi Andrewta. Vihainen ex-appi prinssi Philip vaati herttuaparin tyttärille dna-testejä. Kuningatar kieltäytyi maksamasta Sarahin velkarästejä. Epätoivoinen ja ylipainoinen herttuatar sai viimein hankittua rahaa kirjoittamalla muistelmansa ja ryhtymällä Yhdysvaltojen Painonvartijoiden mannekiiniksi. Näin hän selviytyi veloistaan, mutta hänen maineensa oli joka tapauksessa mennyttä.²²⁷

²²³ RM 12/7, 1993.

²²⁴ McDowell 2007, 10-17.

²²⁵ Morton 1997, 272.

²²⁶ RM 14/6, 1996.

²²⁷ Kelley 1997, luvut 17-19. Royalty Monthlykin raportoi Sarahin ongelmista, mutta syytti kaikkea vain mediaa. RM 14/6, 1996.

10. MONARKIA AALLONPOHJASSA (1992-2000)

10.1. Kansakunta palaa menneisyyden arvoihin

Royalty Monthly kysyykin rohkeasti kaiken tämän jälkeen: ”Onko tämä monarkian loppu?” Vastaus on pikainen ”Ei suinkaan!” Artikkelin kirjoittaja selittää, että monarkia on ennenkin kestänyt tämäntyyppiset skandaalit. Kuningas Edward VII:lla (1841-1910) oli niin paljon rakastajattaria, että hän varmasti sekosi laskuissa. Siitä huolimatta hän oli rakastettu ja arvostettu monarkki, ”Good Old Teddy!” Hänen pojanpoikansa Edward VIII (1894-1972) luopui kruunustaan eronneen naisen vuoksi vuonna 1936. Mutta sukuun naitu aatelisneito Elizabeth Bowes-Lyon onnistui hyvällä käytöksellään ja rakastettavuudellaan voittamaan kansalaisten sydämet sota-aikana. Tämä toisen maailmansodan aikainen toiminta loi sen pohjan, jonka varassa monarkia nyt 1990-luvulla seiso. Nykyisen kuningataräidin ponnistukset ja kunniallisuus olivat koko monarkian kivijalka. Lehden mukaan kuningashuoneen nuorison pitäisi vain ottaa mallia hänestä, niin kaikki muuttuisi hyväksi. Voitiin ajatella että tämänhetkiset paljastukset ja draamat kuningashuoneessa olivat parhaimmillaan osoitus tuskallisesta muutosprosessista, tai pahimmillaan oireita vakavasta pitkäaikaissairaudesta. Mutta tämä ei suinkaan merkinnyt monarkian loppua.

Samaisen numeron takakannessa on kotoisa kuva sotavuosilta: kuningasperhe viettää iltaa roihuavan takan äärellä. Huomion keskipisteenä seisovalla prinsessa Elizabethilla on neulekudin käsissään; sukat tai lapaset tulossa. Kuningattarella on helmet ja rintaneula ja käsilaukku sohvalla vieressään: prinsessa Margaret istuu kädet ristissä. Kuninkaalla on jokin kirja avattuna sylissään ja yllään täysi univormu kunniamerkkeineen.²²⁸

Kansakunta tuntui kaikkien kriisien jälkeen palaavan loistokkaaseen menneisyyteen. Vanhan kuningataräidin asema nousi uudestaan merkitykselliseksi. Hän ei ollut milloinkaan antanut aihetta toinen toistaan kauheammille skandaaleille. Hänen sukulaisensa sen sijaan olivat kaikki tehneet parhaansa tuhotakseen monarkian. Jopa hänen tyttärensä Elizabeth II esitettiin huonona äitinä, viileänä vaimona, etäisenä anoppina ja kylmäkiskoisena monarkkina. Samaan aikaan kansalaiset kärsivät talouslamasta ja Thatcherin hallinnon aikana alasajetun hyvinvointivaltion yskähtelyistä. Monarkian asema herätti paljon keskustelua. Muutoksen aika oli tullut. Kuninkaallisilta vaadittiin kunnollista käytöstä sekä pitkiksi venyneiden ja erittäin julkisten avioeroriitajensa lopettamista²²⁹.

²²⁸ RM 12/2, 1993.

²²⁹ Bond 2003, 132-135.

Toisaalta kaikki tämä oli erittäin kiinnostavaa; britit saivat saippuaopperaa koko rahan edestä. Mutta samalla alettiin kyllästyä sekä perheenjäsenten jatkuvaan lehdistölle avautumiseen että lehdistön aggressiiviseen käytökseen. Kansalaiset ymmärsivät, että myös kuninkaalliset ovat oikeutettuja jonkinlaiseen yksityiselämään.²³⁰

Toisaalta voisi ajatella, että 1980-luvun nousukauden ja 1990-luvun alun laman seuraukset näkyivät myös kuningasperheessä. Tuhlaaminen, luksuslomat, muotivaatteet, herkkukorit ja poikaystävät olivat tyypillisiä ilmiöitä niin äkkirikastuvassa väestössä kuin kuninkaallisissakin. Velkasaneeraukset, työttömyys, psyykkiset ongelmat, avioerot, huoltajusuusriidat ja kaiken tämän julkinen käsittely erilaisissa tosi-tv -ohjelmissa oli kansan ja kuninkaallisten arkipäivää 1990-luvulla. Halusi tai ei, kuningasperhe toimii eräänlaisena yhteiskunnallisten muutosten peilinä. Sen jäsenet ovat oikeita ihmisiä, jotka joutuvat selvittämään mahdolliset ongelmansa äärimmäisessä julkisuudessa, hitaasti muuttuvan monarkiainstituution rattaissa. Heihin kohdistuu valtavia odotuksia, joihin he eivät aina kykene vastaamaan. Tämä aiheuttaa pettymyksiä kansalaisille, sekä ikäviä kysymyksiä monarkian tarpeellisuudesta. ”Tuollaisesta sekoilustako me maksamme heille?” Monarkian rooli on vahvasti sidoksissa yhteiskunnalliseen tilanteeseen, mutta vuoropuhelun tulisi olla hillittyä ja hyvien tapojen mukaista.

10.2. Avioerokeskustelu saa uuden suunnan

Prinsessa Dianan ja prinssi Charlesin avioliitto päättyi vihdoinkin kesällä 1996. Kansalaiset olivat saaneet tarpeekseen kriiseistä. Moni toivoi vain, että prinssi ja prinsessa pääsisivät eteenpäin elämässään. Dianasta olikin tullut kansainvälinen kuuluisuus²³¹ ja hän löysi itselleen yhä merkittävämpiä hyväntekeväisyysprojekteja – sekä uuden miesystävän.

Nähtyään Dianan näissä iloisissa tunnelmissa, kansalaiset uskaltautuivat pohtimaan tulevan kuninkaansa avio-onnea. Charlesin pahamaineinen rakastajatar Camilla Parker Bowleskin esitettiin jo myönteisemmässä valossa. Majesty-lehti totesi, ettei Camilla ole koskaan selittänyt tai valittanut; hän on vaiennut hienotunteisesti kaiken aikaa. Lehden mukaan Camilla oli myös hyvä äiti ja Charlesin uskollinen ystävä.²³² Suuntaansa muuttanut Royalty Monthly -lehtikin kysyy kesän 1997

²³⁰ Bond 2003, 159.

²³¹ Newsweek 4.12.1995. Diana kansikuvassa, tekstillä ”She Won’t Go Quietly.”

²³² Majesty 18/6, 1997.

kannessaan, mikseivät prinssi Charles ja Camilla ”voi vain määrätä päivää”²³³. Päätoimittajan mukaan asiaa on pohdittu jo niin kauan ja hartaasti, ettei ihmisiä kohta kiinnosta koko asia. Kyse ei ole enää siitä mitä kansalaiset ajattelevat Camillasta, vai ihailevatko he Dianaa ja muistelevat mitä hyvää hän teki kuningasperheelle 80-luvulla, vai pitävätkö he Charlesia rottana vaiko roistona.

Kyse on siitä, että 1990-luvun jälkipuoliskolla kolme neljästä kuningattaren lapsesta on eronnut. Samaan aikaan puolet tavallistenkin kansalaisten solmimista liitoista päättyy eroon. Voisi kysyä, onko enää järkeä tehdä Charlesin ja Camillan avioitumisesta perustuslaillista kysymystä. Lehti kuitenkin muistuttaa, että kuningasperheen jäsenten pitää saada toimilleen pääministerin suostumus. Pääministeri edustaa kansaa, jonka mielipiteen kuunteleminen on demokratiaa ja demokratialla puolestaan on vähintäänkin 800-vuotiset ainutlaatuiset perinteet Britannian historiassa.

Pääkirjoituksessa viitataan myös siihen, että kirkon ja monarkian suhteitakin on tulkittu väärin. Kuningas Henry VIII:n 1500-luvulla saama ”uskon puolustaja”²³⁴ -titteli tuli Rooman paavilta *ennen* protestanttista uskonpuhdistusta, ja titteli luonnollisesti lakkasi olemasta kun Englanti hylkäsi Rooman. Englannin protestantisilla kuninkailla ei periaatteessa ole koskaan ollut oikeutta eikä perusteita käyttää katolisen paavin antamaa arvonimeä. Englannin kuningas ei siten olekaan anglikaanisen eikä katolisenkaan uskon puolustaja, joten näiden kirkkojen avioerosäännöt eivät suoranaisesti koske kuningasta. Sitä paitsi Henry VIII ryhtyi koko uskonpuhdistusprojektiin saadakseen avioeron vanhasta vaimostaan²³⁵ ja päästäkseen uusiin naimisiin²³⁶. Luterilainen uskonpuhdistus halusi nimenomaan päästää kuninkaat irti Rooman paavin vaikutus- ja määräysvallasta. Esimerkiksi avioliittohankkeille piti saada paavin suostumus. Protestanttisissa maissa kuningas oli valtion pää ja sai määrätä omista asioistaan.

Kuningas Edward VIII luopui kruunustaan turhaan vuonna 1936; juuri siksi hän Henry VIII vaihtoi koko maansa uskontoa, että hänen ja hänen seuraajiensa olisi helpompaa erota sopimattomasta puoliosasta tai mennä naimisiin kenen kanssa tahtoi! Tämän selvityksen jälkeen lehti toteaa toiveikkaana, että Charles saattaa kuin saattaakin lopulta päästä Camillan kanssa vihille. Lisäksi

²³³ RM 14/9, 1997. ”Charles and Camilla: Why can't they just name the day?”

²³⁴ Fraser 2003, 166. ”Defensor Fidei”, ”Defender of The Faith”, viitaten juuri roomalaiskatoliseen uskontoon.

²³⁵ Kuningatar Catherine (katolinen espanjalainen prinsessa, suomeksi Katariina Aragonialainen) ei onnistunut synnyttämään kuninkaalle eloonjäänyttä poikalasta ja kruununperijää. Hänen raskautensa päättyivät keskenmenoihin tai vastasyntyneet vauvat kuolivat pian. Ainoastaan yksi tytär jäi henkiin. Hän oli prinsessa Mary Tudor, joka myöhemmin tunnettiin ”Bloody Maryna” eli suomeksi kuningatar Maria Verisenä. Ks. Fraser 2003.

²³⁶ Henry VIII rakastui vaimonsa hovineitoon. Anne Boleyn oli nuori, kaunis ja protestanttinen. Seitsemän vuotta kestäneen avioerotaistelun jälkeen Englanti oli siirtynyt protestanttiseen uskontoon, Henry saanut eron Catherinesta ja avioitunut Annen kanssa. Heidän tyttärensä Elizabeth (I) syntyi 1533. Mutta Annekaan ei onnistunut synnyttämään poikaa. Kuningas halusi päästä hänestä eroon. Anne Boleyn teloitettiin Lontoon Towerissa 1536 syytettynä tekaistusta aviorikoksista ja maanpetturuudesta. Ks. Fraser 2003.

äskettäinen Labourin vaalivoitto antaa ymmärtää, että muutosta on tulossa myös ylähuoneeseen, jossa kirkolla on perinteisiä paikkoja.

Loppukaneetissaan lehti pohtii tulevaisuutta. Se on innoissaan työväenpuolueen vaalivoitosta, sillä nuoremman sukupolven vaalivoittajat ovat vallassa. Närkästyneenä lehti kertoo, että konservatiivipuolueen pääministeri John Major oli yrittänyt saada Charlesilta lupauksen olla menemättä uusiin naimisiin. Mutta sitä Charles ei luvannut. Sitä paitsi Charles oli itse sanonut haluavansa olla ”uskonnon²³⁷” eikä ”uskon²³⁸” puolustaja. Britannian tapaisessa monikulttuurisessa maassa tämä olisi osoitus tasa-arvoisesta suhtautumisesta kaikkiin uskontoihin. Tässä prinssi osui modernin ajattelun naulan kantaan; mutta olihan hänellä oma lehmä ojassa asian suhteen. Avioero ei ole koskaan ollut ongelma Britannian miljoonille vapaa-ajatteliijoille, hinduille tai muslimeille. Lopuksi lehti esittelee äskettäisiä, Charlesin kannalta lupaavia tutkimustuloksia. 83 % kansasta on sitä mieltä, että Charles saa naida kenet haluaa ja tulla silti kuninkaaksi. 60 % ajattelee, ettei vaimon välttämättä tarvitse olla kuningatar. 63 % ajattelee, että vaimolla voisi silti olla julkinen rooli²³⁹.²⁴⁰

Vernon Bogdanor julkaisi 1995 valtio-opin tutkimusalaan kuuluvan teoksen *“The Monarchy and The Constitution”*. Walesin prinssin avioero- / uudelleen avioitumisen ongelma kirvoitti hänet miettimään kuninkaan ja perustuslain suhdetta 1990-luvun näkökulmasta. Bogdanorin mielestä kruunustaan 1936 luopuneen Edward VIII:n suurin ongelma oli siinä, että hallitsija oli anglikaanisen kirkon johtaja, jonka tuli toimia kirkon periaatteiden mukaan. Hän olisi toki voinut mennä naimisiin maistraatissa, eikä hänen olisi tarvinnut ottaa avioliittoneuvoja piispoilta eikä edes ministereiltä. Mutta näin toimien hän olisi vahingoittanut instituutioita ”niiden sydämeen asti”. Ennenkaikkea tärkeintä on se, että kuningas neuvottelee aina pääministerin kanssa ja toimii tämän neuvojen mukaan. Etenkin nykypäivänä pääministerin suostumus on ensiarvoista. Myös kansan mielipide tulee ottaa huomioon. Edward VIII:n tapauksessa maa asettui hänen vaimoehdokastaan vastaan. Kahdesti eronnutta, ulkomaalaista, keski-ikäistä ja tylyn oloista Wallis Simpsonia ei pidetty sopivana naisena Englannin kuningattaren virkaan. Bogdanorin mukaan kuningas on kansan palvelija, eikä kansan palveltavana.²⁴¹ Charlesin ja Camillan tapauksessa olisi siis ehdottomasti kuunneltava pääministerin ja kansan mielipidettä.

²³⁷ ”Defender of Faith”

²³⁸ ”Defender of *The Faith*”

²³⁹ Näin myös tulee tapahtumaan. Charles ja Camilla avioituivat 2005, ja Charlesista tulee silti aikanaan kuningas. Hänen vaimostaan Camillasta ei tule kuitenkaan kuningatarta, vaan hänelle on järjestetty vähäisempi arvonimi ”HKK Prinsessapuoliso”. Nyt hänet tunnetaan HKK Cornwallin herttuattarena, ja hän osallistuu edustustehtäviin julkisuudessa.

²⁴⁰ RM 14/9, 1997.

²⁴¹ Bogdanor 1995, 78.

10.3. Työväenpuolueen maanvyöryvoitto

Britanniassa järjestettiin parlamenttivaalit keväällä 1997. Tony Blairin luotsaama työväenpuolue sai suoranaisen maanvyöryvoiton (*"The Landslide Victory"*) 1.5.1997. Maata vuodesta 1979 hallinneet konservatiivit olivat tiensä päässä. Brittiläisyys oli hukassa, 1990-luvun alun lama tuoreessa muistissa, hyvinvointivaltio huonossa kunnossa ja kuningasperhekin kriisissä. Tarvittiin uusia näkemyksiä, nuorekasta ajattelua ja modernin yhteiskunnan mukana kulkevaa hallitusta. Kuninkaallisiin keskittyvä Majesty-lehti kertoo hallituksenvaihdosta minuutilleen, ja selvittää tarkoin kuinka uuden pääministerin tulee käyttäytyä kuningattaren vastaanotolla. Blairin tuleva toiminta on vielä arvoitus, pohtii lehti. Kiinnostuuko Blair monarkiasta? Lehden mukaan olisi eduksi kuninkaallisille, jos Blair lähtisi luotsaamaan vaikeuksissa olevan monarkian 21.vuosisadalle.²⁴² Blairin hallitus ryhtyi tähän projektiin, koska monarkian tukeminen sopi sen suunnitelmiin.

Tony Blairin 1990-lukulainen yritys muokata englantilaisuutta Cool Britannia -brändin avulla on ollut viimeisin yritys osoittaa, että englantilaisuuden ydin lepää sen kansankerrosten syvissä riveissä. Cool Britannian kulttuuriteollinen pääoma oli 1960-luvun popkulttuurissa. Sen tuotteistaminen osaksi modernia myyvää brittiläisyyttä koettiin blairismin ideologiassa suorastaan isänmaalliseksi tehtäväksi. Se heijasteli politiikan ja mediajulkisuuden liittoa, jossa julkisuuspeli voitti perinteisen ideologian ja pyrki vaikuttamaan keskiluokkaiseen ajattelutapaan. Rakennuspalikoiksi kelpasivat historia, kansallisuusaate ja populaarikulttuuri. Kuningashuoneen suojeleminen sisältyi näihin kaikkiin. Kuninkaalliset olivat – ja ovat – tuhatvuotisen historian jatkumo. Heidän linnansa ja paraatinsa ja puutarhajuhlansa ovat suorastaan brittiläistä sielunmaisemaa. Kauniit prinsessat ja heidän rakkaussurunsa ovat populaarikulttuurin vakiolukemistoa.

Kansallisuusaatteen, politiikan ja populaarin yhdistäminen kertoo halusta katsoa yli vastakkainasettelujen 1900-luvun. Labour kehitti luovaa taloudellis-poliittista markkina-ajattelua sosialistisen reformipolitiikan perinnön ympärille. Vaalikampanjaan saatiin mukaan tunne siitä, että brittiläinen popkulttuuri eli uutta renessanssia ja labourin Tony Blair oli tämän renessanssin poliittinen edustaja. Mutta 1990-luvun mediahakuinen poliittinen julkisuus johti myös karkeisiin esimerkkeihin siitä, kuinka politiikka oli lähentymässä julkkiskulttuuria. Ero politiikan ja muun

julkisuuden välillä oli hämärtynyt, ja media tunkeutuu nykyään ihmisten makuuhuoneisiin saakka. Yksityisestä on tullut entistä enemmän julkista.

Tämän osoittavat esimerkiksi kuninkaallisten 1990-luvun avioeroskandaalit – jokaisella perheenjäsenellä tuntui olleen oma luottotoimittajansa, jolle vuodettiin erilaisia salaisuuksia. Näitä salaisuuksia sitten julkistettiin näyttävästi valtakunnan mediassa. Poliitikko, julkisuushakuisuus ja ideologinen ohjelmointi kohtasivat toisensa myös tuolloin lanseeratussa termissä ”uusi ladismi”²⁴³. Se sai miespoliitikot riisuutumaan paitahihasilleen ja kertomaan kuinka paljon oli teininä poltettu pilveä tai juotu olutta. Tällä kosiskeltiin kansalaisia ja yritettiin luoda kuvaa maanläheisemmistä poliitikoista.²⁴⁴

Vaalikamppailussa 1996-97 media, popväki, kuninkaalliset ja viihde-ihmiset olivat kuin sulaa vahaa Blairin ja New Labourin edessä. Blair kutsui esimerkiksi rock-bändi Oasiksen juhliinsa heti vaalivoiton jälkeen kesällä 1997, sillä juuri britpop-vetoinen optimismi vei labourin historialliseen voittoon. Blair näytteli tärkeää osaa prinsessa Dianan kuolemaa seuranneen massahysterian aikana. Hetken jopa näytti siltä, että Blairilla olisi ollut mahdollisuus lähteä ajamaan Britanniaa tasavallaksi. Tästä tilanteesta ohjaaja Stephen Frears teki kiitetyn elokuvansa ”*The Queen*”, joka toi Oscar-palkinnon kuningatarta näyttelevälle Helen Mirrenille vuonna 2007²⁴⁵.

Tony Blairissa oli kuitenkin niin paljon perinteikästä monarkistia labour-taustastaan huolimatta, että hän tuntui ottaneen tehtäväkseen pelastaa uppoavan ja skandaaleissa ryvettyneen monarkian, jolle Dianan kuolema olisi voinut olla viimeinen niitti. Pääministeri rauhoitteli kansaa ja puhui kauniisti Dianasta ja kuningattaresta. Kuningattaren ja Blairin yhteistyö jatkui saman vuoden marraskuussa, jolloin pääministeri piti liikuttavan puheen kuningattaren kultahääpäivänä.²⁴⁶

Tony Blair ja hänen poliittiset neuvonantajansa onnistuivat yhdistämään sosialistisen reformilinjan kristilliseen kommunitarismiin ja empaattisuuteen – Blairin hengellinen retoriikka tuli onnistuneesti esiin jo vaalivoiton jälkeisenä syksynä, jolloin hän otti aktiivisen roolin Dianan kuoleman aiheuttamien reaktioiden kanavoimisessa osaksi uutta emotionaalista yhteisöllisyyttä. Viktoriaaninen evankelisuus kohtasi kansallisen yhteisöllisyyden tunnussävelmäänään Elton Johnin

²⁴² Majesty 18/9, 1997.

²⁴³ Engl. ”*lad*” merkitsee nuorta miestä, sälliä, jätkää, ja siihen liitetään positiivisia mielikuvia ja ”pojat on poikia”-ajattelua.

²⁴⁴ Kallioniemi 2006, 207.

²⁴⁵ Aamulehti 2.3.2007

²⁴⁶ Bond 2003, 146.

hautajaisissa esittämä ”*Candle in the Wind*”.²⁴⁷

Thatcherismia myötäilevä tiukempi ote tuli esiin Labourin poliittisessa manifestissa. Perhe-elämää piti vahvistettaman, huumeisiin ja rikollisuuteen reagoitavan nopeammin ja kovalla kädellä. Puheissa yhdisteltiin henkilökohtaisia tunteita ja perinteistä politiikan virallista ja julkista kieltä. Modernisaatio, kansakunta, uutuus ja ankaruus olivat usein Blairin puheissa toistuneita iskusanoja. Uudesta ohjelmasta oli hiottu pois vanhoja sosialismin särmiä. Blairin taktiikka yhdisti empaattisen dianamaisen myötäelämisen ja thatcherismia muistuttavan tiukkuuden. Ei enää ideologia ja talous, vaan elämäntapa ja tunteet. Kaiken mentyä Britannian katsottiin olevan yhtä kuin brittiläinen kulttuuri.²⁴⁸

Benedict Anderson puhuu ”kuvitelluista yhteisöistä” (*imagined communities*). Kuvitellut yhteisöt tarkoittavat ajatusta kansallisuuksista, joita luovat ja ylläpitävät erilaiset instituutiot lehdistöstä koululaitokseen ja esimerkiksi monarkiaan. Ajatus median avulla tapahtuvasta ihmisten tunteiden ohjailusta ja uudentyypisten kansallisen kuvittelun muotojen luomisesta oli oleellinen osa blairismin mediajulkisuutta. Kuviteltu kansallisuus voidaan nyt rakentaa asioiden välille, jotka olivat ennen tiukasti erillään.²⁴⁹

10.4. Prinsessa Dianan kuolema muuttaa monarkiaa

Prinsessa Dianan kuolema auto-onnettomuudessa Pariisissa 31.8.1997 oli vakava isku monarkialle, prinssi Charlesin avioliittosuunnitelmille ja koko kansalle. Se oli myös testi uudelle työväenhallitukselle. Miljoonat ihmiset kokoontuivat seuraamaan Dianan hautajaisia. Siunaustilaisuus pidettiin Westminster Abbeyssa ja Buckinghamin palatsin lippu laskettiin poikkeuksellisesti puolitankoon: näin tapahtuu ainoastaan silloin, kun valtion päämies on kuollut. Diana oli kuitenkin monien mielestä ”sydänten kuningatar”.²⁵⁰ Rakastetun prinsessan kuolema aiheutti vihan aallon kuningasperhettä kohtaan. Monet kansalaiset epäilivät – ja epäilevät edelleen julkisesti, murhattiko kuningasperhe Dianan.²⁵¹

²⁴⁷ Kallioniemi 2001,

²⁴⁸ Kallioniemi 2001,

²⁴⁹ Kallioniemi 2001,

²⁵⁰ Owen 1997, 102.

Royalty Monthly kirjoitti erikoisnumerossaan Dianan, kuningashuoneen ja median välisistä suhteista. Diana Spencer astui näyttämölle vuonna 1981. Kahdeksankymmentäluvusta tuli muutoksen vuosikymmen brittiyhteiskunnalle ja kuningasperheelle. Tabloid-lehdistön kehittyminen vaikutti ehkä vallankumouksellisimmin kaikkeen. Alkuvuosina sitä pidettiin riesana, sittemmin todellisena uhkana monarkialle. Tosin kuninkaalliset ja etenkin Diana itse oppivat käyttämään tabloideja omien tarkoitusperiensä ajamiseen, jolloin he samalla vauhdittivat tuhoaan ja kaivoivat maata toisen maailmansodan muistojen varassa seisovan monarkian alta. Heidän oma käytöksensä antoi myös runsaasti kirjoittelemisen aihetta: rakkaussekoilut ja ylivelkaantuminen kiinnostivat ja ärsyttivät kansaa – ja myivät lehtiä.²⁵²

Majesty-lehti muisteli Dianaa läheisemmällä tasolla, sillä lehden päätoimittaja Ingrid Seward ja hänen miehensä, kirjailija Ross Benson tunsivat prinsessan henkilökohtaisesti. Seward kirjoitti tavanneensa Dianan vain pari viikkoa ennen tämän kuolemaa; Diana oli suorastaan säteilyt. Benson muisteli Dianan valtavaa karismaa ja sähköistävää läsnäoloa. Molempien mukaan Diana osasi olla myös häijy ja ilkikurinen; mutta hänen lumousvoimansa oli aitoa. Sen tunsivat nekin miljoonat ihmiset, jotka näkivät Dianan vain valokuvissa tai televisiossa. Seward ja Benson surivat prinsessan kuolemaa ja pohtivat monarkian kohtaloa. Diana oli sen kirkkain tähti, vaikkei enää ollutkaan prinssi Charlesin vaimo ja tuleva kuningatar. Kirjoittajat toteavat kyynisesti, että nythän Charles on todellakin vapaa menemään uusiin naimisiin, kun kiusallinen ex-vaimo on kuollutkin.²⁵³

Ansioitunut kuninkaallisten elämäkertojen kirjoittaja Sarah Bradford pohtii Diana-kirjansa esipuheessa prinsessan arvoitusta seuraavasti.

”Miten on mahdollista, että nuori yksinkertainen tyttö saattoi järjestyttää brittiläistä monarkiaa sen perustuksia myöten 16 vuoden ajan, satuavioliitostaan Britannian kruununperillisen kanssa aina väkivaltaiseen kuolemaansa pariisilaisessa alikulkutunnelissa, ja nousta samalla maailmanlaajuiseksi merkkihenkilöksi? Diana Spencer oli avioituessaan vain kahdenkymmenen, ja 21-vuotias synnyttäessään tulevan kruununperillisen, ja kansainvälinen kuuluisuus, kun hän sai dramaattisesti surmansa auto-onnettomuudessa vain 36-vuotiaana. Vuonna 1981, kun hän avioitui prinssi Charlesin kanssa miljoonien televisiokatsojien todistaessa kaikkialla maailmassa, hän oli aivan tavallinen englantilaiskaunotar, tyypillinen lontoolainen yläluokan tyttö. Kuollessaan elokuussa 1997 hänestä oli ehtinyt kehkeytyä miljoonien esikuva ja kuningashuoneen kapinallinen,

²⁵¹ Internet-haku 10.4. 2009. www.google.com: Princess Diana murder conspiracy

²⁵² RM Special Edition: Diana Forever In Our Hearts, 1997.

²⁵³ Majesty 18/10, 1997.

glamour-hahmo, jota sekä palvottiin että inhottiin.

Hänen kuolemaansa seuranneina päivinä koko Britannian kuninkaallinen perhe kuningatarta myöten joutui valtavan arvosteluryöpyn kohteeksi. Kukaan tuohon aikaan Lontoossa asunut tai hautajaisvalmisteluja televisiosta seurannut ei unohda niitä irrationaalisia, suorastaan vaarallisia tunteita, joita Dianan kuolema briteissä nostatti. Kuninkaallisen perheen lähihistoria voidaankin jakaa Dianaa edeltävään ja Dianan jälkeiseen aikaan, sillä niin suuri oli tämän nuoren naisen vaikutus tuohon ikivanhaan instituutioon ja kansan näkemyksiin siitä.

Dianan lumoava karisma ja hänen eittämätön kykynsä eläytyä kärsivien osaan asettivat ikävään valoon monarkkiperheen, joka vaikutti hänen rinnallaan pönäkältä ja etäiseltä. Koska maailman huomio kiinnittyi Dianan imagoon, kauneuteen ja kuvauksellisuuteen, hän kohosi tavallisesta brittiteinistä samaan kastiin²⁵⁴ kuin Marilyn Monroe ja Jacqueline Kennedy. Hän ymmärsi vaistomaisesti julkisuuden henkilön aseman nykymaailmassa. Loppujen lopuksi juuri julkisuus tappoi hänet, ja voidaan sanoa, että hän myötävaikutti omaan kuolemaansa houkuttelemalla viimeisinä elinpäivinänsä tietoisesti paparazzeja puoleensa. ”²⁵⁵

Kuningatar Elizabeth II piti ennen Dianan hautajaisia historiallisen tv-puheen. Siinä hän kertoi surevansa Dianaa henkilökohtaisesti. Hän lisäsi, että prinsessan elämässä ja kuolemassa oli opetus, jota kuningasperhe ei jättäisi huomioimatta.²⁵⁶ Uudella pääministeri Tony Blairilla oli osansa televisiopuheen suunnittelussa. Työväenhallituksen neuvomina kuninkaalliset ryhtyivätkin välittömästi sopiviksi katsomiinsa toimiin. Monarkia piti saada lähemmäs kansaa, ja samalla sen piti pysyä kunnioituksen arvoisena kansallisena instituutiona. Koska juuri monarkia oli osa brittiläisyyttä ja sen tuhatvuotista perinnemaisemaa. Samalla monarkia oli osa aina trendikästä populaarikulttuuria – kuningatarkin oli ”hip” ja ”cool” kuten Stella McCartney, Kate Moss ja David Beckham²⁵⁷.

Monarkian kuluja leikattiin ja monarkian suosioista tehtiin kansalaisille suuri kyselytutkimus.²⁵⁸ Prinssi Edward meni naimisiin pitkäaikaisen tyttöystävänsä kanssa kuninkaallisen mittapuun

²⁵⁴ Eräänlaisena mittapuuna voidaan pitää sitäkin, että Diana pääsi kolmasti brittiläisen muotilehti Vogueen kanteen (1981, 1994 ja 1997). Yleensä siinä poseeraavat vain huippumallit. Ks. esim. Vogue 10/1997.

²⁵⁵ Bradford 2007, prologi.

²⁵⁶ Morton 1997, 307.

²⁵⁷ Kate Moss on huippumalli, Stella McCartney on muotisuunnittelija sekä Beatles-Paulin tytär, ja David Beckham on jalkapalloilija. David Beckham on naimisissa 1990-luvun lopulla kuuluisuutta saavuttaneen brittiläisen Spice Girls-tyttöyhtyeen laulajan kanssa. Victoria Beckham on kuuluisa muoti-ikoni.

²⁵⁸ Majesty 20/18, 1999.

mukaan vaatimattomasti. Elizabeth avasi Englannin jalkapallon valioliigan ja signeerasi jalkapallonkin. Hän maistoi tavallisessa pubissa olutta. Hän tapasi koko joukon brittikuuluisuuksia ja antoi jalkapalloilija David Beckhamille arvostetun kunniamerkin. Hän tapasi tavallisia kansalaisia heidän kodeissaan – tässä kaikki huomasivat kuningattaren sietokyvyn olevan jo koetuksella. Hän joi kohteliaasti iltapäiväteetä halkeilleista posliinikupeista, mutta tarjolla olleisiin kekseihin hän ei koskenut. ”Hänen Majesteettinsa oli erittäin vaivautunut. Vierailu kesti kymmenisen minuuttia, juuri sen aikaa, että valokuvaajat saivat propagandakuvansa.”

Prinssi Charles antoi haastattelun 50-vuotispäivänsä kunniaksi vuonna 1998. Hän piti käynnissä olevaa monarkiakeskustelua kaikin puolin tarpeellisena. Prinssin mukaan raskaan instituution olikin syytä muuttua. ”Kansalaisten kiinnostus monarkiaa kohtaan on hyvä asia. Silloin olisi syytä huoleen, jos ketään ei kiinnostaisi”, hän sanoi. Lisäksi hän puhui arvostavasti pojistaan ja toivoi kasvattavansa heitä prinsessa Dianan toiveiden mukaan hyväsydämisiksi ihmisiksi. Camilla Parker Bowlesista hän ei sanonut mitään.²⁵⁹

11. MONARKIAN INSTITUTIONAALINEN ROOLI KOROSTUU (2000-)

11.1. Kuningataräiti pelastaa monarkian uudestaan

Kuningataräiti Elizabethin satavuotispäivät elokuussa 2000 ja kuolema 101 vuoden iässä keuhkotautilla 2002 saivat elämäkerturit päivittämään tietojiaan tämän merkittävän (*remarkable*) naisen elämästä. Kuningattaren sotamoraalia kohottava vaikutus muistetaan Britanniassa edelleen, varsinkin kun toinen maailmansota on populaari- ja sotahistorian suosituimpia teemoja television historiakanavilla ja alan lehdissä.

Forbesin mukaan Elizabethin suosio perustui hänen ystävälliseen ja arvokkaaseen käytökseensä toisen maailmansodan myrskyissä. Hän osoitti välittämistä (*caring*) ja myötätuntoa (*compassion*) kansakunnan kohtalonhetkellä. Hänen pukeutumistyyliinsä oli romanttinen; vaaleita pastellivärejä, sulkahattuja, helmikaulanauhoja. Hän oli pyöreä ja äidillinen edustaessaan kotia, uskontoa ja isänmaata. Elizabethin tyylijajalle saatettiin naureskella muotialongeissa, mutta se vetosi kansan

²⁵⁹ Majesty 19/11, 1998.

syviin riveihin.²⁶⁰ Sota-aikana kuningasperheestä ja etenkin lempeästi hymyilevästä kuningattaresta tuli ”vapaa maailman keulakuva” Englannissa, Pohjois-Amerikassa ja miehityssä länsi-Euroopassa. Kuninkaallisten kuvat toivat kansalaisille uskoa ja luottamusta parempaan huomiseen ja pilkahduksen luksusta ankeaan arkeen. Esimerkiksi Amsterdamissa natseja piileskelleen Anne Frankin huoneen seinältä löydettiin kuvat Englannin kuningasparin lapsista, prinsessa Elizabethista ja prinsessa Margaretista. Anne Frank kuoli keskitysleirillä keväällä 1945.²⁶¹

Kuningataräidin elämänvaiheita ja pukeutumista muisteltiin lehdissä tarkoin. Jopa hänen tyttärensä Elizabeth II:n tiedettiin ällistelevän äitinsä asuvalintoja. ”Mihin hän niitä enää tarvitsee, kun ne ovat kaikki samanlaisia?” Kuningataräidin tyyli oli ollut ennalta-arvattava viimeiset viisikymmentä vuotta. Vaatteiden hinnoista ei koskaan sopinut keskustella. Raha ei kuulunut hienon naisen puheenaiheisiin. (Kuningattaren miniät Diana ja Sarah puhuivat aina rahasta kovaan ääneen.) Vuonna 1960 hatuntekijä katsoi aiheelliseksi kertoa kuinka kalliita prinsessa Margaretin häihin tilatun hatun tarveaineet olivat. Sulat yksin maksoivat sata puntaa – työmiehen kolmen kuukauden palkan verran. Elizabeth katseli hökötystä ja ihaili itseään peilistä. Sitten – melko pitkän hiljaisuuden jälkeen – hän sanoi: ”Kyllä. Ja taidan ottaa samanlaisen valkoisenakin.”²⁶²

Grania Forbes kirjoitti kuningataräidistä ylistävän muistokirjan vuonna 2002. Kirjasta ei löydy yhtään negatiivista merkintää Elizabethista. Kaikki kielteiset asiat esitetään niin, että hänen käytökselleen löytyy järkevä syy, ja vika on aina toisissa. Esimerkiksi Edward VIII:n vaimo Wallis Simpson käyttäytyi niin huonosti häntä kohtaan 1930-luvulla²⁶³, että sellaista kuningatar ei voinut unohtaa, ja niinpä verikosto jatkui 1980-luvulle – herttuattaren kuolemaan asti. Kirja ei mainitse ollenkaan herttuaparin kuolemia 1972 ja 1986, vaikka näiden ihmisten ansiosta Yorkin herttuatar Elizabethista tuli kuningatar. Vuonna 1979 tapahtuneeseen lordi Louis Mountbattenin²⁶⁴ murhaankin Forbes suhtautuu helpottuneesti: kuningataräiti ei pitänyt Mountbattenista, koska tämä oli ollut Windsorin herttuaparin kanssa tekemisissä²⁶⁵. Muu kuningasperhe, esimerkiksi nykyinen kuningatar²⁶⁶ ja edesmennyt prinsessa Diana²⁶⁷ saavat myös osansa kritiikistä. Seuraavassa

²⁶⁰ Forbes 2002, 83-91.

²⁶¹ Kelley 1997, 49.

²⁶² Majesty 20/8, 1999.

²⁶³ Kirjan mukaan Wallis pilkkasi ja matki Elizabethin sievistelevää käytöstä ja arvosteli tämän pukeutumista ja tukevaa vartaloa. Wallisin amerikkalaiset nousukasystävät nauroivat katketakseen. Kerran Elizabeth sattui tulemaan huoneeseen juuri kesken tällaisen stand-up shown. Forbes 2002, 67.

²⁶⁴ Lordi Mountbatten (1900-79) oli toisen maailmansodan laivastosankari, Intian varakuningas, prinssi Philipin eno ja Windsorin herttuan ja George VI:n pikkuserkku. Irlannin tasavaltalaisarmeija IRA murhasi hänet vuonna 1979.

²⁶⁵ Forbes 2002, 122.

²⁶⁶ Kirjassa on mm. samalla sivulla kaksi kuvaa: toisessa kuningatar-isoäiti halaa sydämellisesti pikkuprinssi Charlesia. Toisessa hänen tyttärensä kuningatar Elizabeth II taputtaa poikaansa ohimennen olalle oltuaan puoli vuotta maailmanympärysmatkalla. Forbes 2002, 111.

²⁶⁷ Forbes 2002, 134-135. ”Diana oli ehkäpä hieman yliherkkä ja piti kuningataräitiä vihollisenaan, mutta kyllä vanha

lauseessa kiteytyy ehkä parhaiten kirjan ydinajatus: ”Elizabeth – that simple unspoiled girl, she had found true happiness in her home and her own family circle...”²⁶⁸

Forbes korostaa siis, että tuleva kuningataräiti oli ”mutkaton ja raikas tyttö, joka oli löytänyt onnensa kodista ja omasta perhepiiristään.” Hän ei olisi voinut paremmin edustaa brittiläistä konservatiivista nais-, vaimo- ja äitiyshannetta. Forbesin mukaan hän inhosi suihkuseurapiirien uusrikkaita nousukkaita, joiden moraalissa saattoi olla toivomisen varaa. Elizabeth inhosi jopa oman veljensä vaimoa, koska tämä ”poltti tupakkaa ja joi cocktaileja”. Elizabeth lomaili kaikista mieluiten kotoisessa Skotlannissa ja hoiti samalla kuninkaallisia velvollisuuksia. Edward VIII ja Wallis Simpson mieluiten luksuristeilivät Välimerellä ja shoppailivat Pariisissa.²⁶⁹ Kuningataräiti Elizabeth oli siis brittimonarkian kivijalka, sillä hänessä kiteytyivät kaikki kuninkaallisten hyveet.

11.2. Kuningasperheen nykyinen tilanne

Kuningataräidin kuoleman jälkeen kuningasperhe on ottanut mallia sekä hänen velvollisuudentunteestaan että velvollisuuksistaankin. Prinssi Charles sisaruksineen ei ole enää antanut aihetta skandaaleille. Heitä on kuvattu lähinnä työtehtävissä. Charles on kunnostautunut ekologisiin arvoihin nojaavana luomuviljelijänä. Ja kun hän vihdoinkin kosi Camilla Parker Bowlesia talvella 2005, hänellä oli siihen pääministeri Tony Blairin ja perheensä suostumus. Kansalaistenkin mielestä Charles vihdoinkin toimi kunniallisesti – 35 vuoden seurustelun²⁷⁰ jälkeen oli jo aikakin.

Camilla Parker Bowlesista tuli prinssin toinen vaimo ja HKK Cornwallin herttuatar huhtikuussa 2005. Periaatteessa Camillalla olisi ollut Walesin prinssi Charlesin vaimona oikeus Walesin prinsessan ja tulevan kuningattaren arvonimeen. Charleshan oli virallisen avioeron läpikäynyt ja kaiken lisäksi vielä leskimies. Valtakunnassa ei ollut Dianan kuoleman jälkeen toista Walesin prinsessaa. Hovi päätyi kuitenkin Charlesin uutta avioliittoa vastustavien, prinsessa Dianan muistoa vaalivien kansalaisten vuoksi kompromissiratkaisuun. Camilla sai kuninkaalliseen kohteluun

kuningatar oli häntä kohtaan sympaattinen...” Kuitenkin ks. Bradford 2007, johdanto: Kuningataräiti oli Dianan vihollinen.

²⁶⁸ Forbes 2002, 81.

²⁶⁹ Forbes 2002, 66.

²⁷⁰ Charles ja Camilla alkoivat seurustella 1970-luvun alussa. Charles ei kuitenkaan tohtinut kosia, ja Camilla avioitui toisen miehen kanssa. Heidän suhteensa kuitenkin jatkui ja Camillasta tuli taas Charlesin rakastajatar. Suhteessa oli tietävästi muutaman vuoden tauko Charlesin avioiduttua Dianan kanssa. 1980-luvun puolivälissä he palasivat kuitenkin lopullisesti yhteen. Camilla erosi miehestään 1995 ja Charles Dianasta 1996. Diana kuoli 1997, ja Charles ja Camilla avioituivat vuonna 2005. Ks. esim. Herman 2007.

oikeuttavan ”Hänen Kuninkaallinen Korkeutensa”-arvonimen, mutta hänelle valittiin vähäisempi herttuattaren titteli. Hänestä ei myöskään tule koskaan kuningatarta, vaan ”HKK Prinsessapuoliso” (The Princess Consort).

Hovi toimi Camillan kohdalla toisin kuin Wallis Simpsonin aikaan 1930-luvulla. Wallis Simpsonille ei myönnetty HKK-arvonimeä, ja Edwardin piti luopua kruunusta hänen vuokseen. Nyt Charles saa sekä kruunun että Camillan. Mutta eräällä tavalla myös Charlesin ja Camillan avioliitto on morganaattinen ja epäoikeudenmukainen Camillaa kohtaan. Vaimon pitäisi saada miehensä asema kokonaisuudessaan, huolimatta siitä, onko vaimo menneisyydessä ollut aviorikoksen toinen osapuoli vai ei. Toisaalta kompromissikin on parempi kuin paluu 1930-luvun maailmaan. Lisäksi prinsessa Dianan tapaus oli niin erityinen ja monarkian rakenteita järjestyttävä, että mitään riskejä ei haluttu ottaa.

Charles ja Camilla vihittiin ensin maistraatissa, jonka jälkeen he siirtyivät Windsorin linnan kappeliin saamaan liitolleen vielä kirkollisen siunauksen. Vaikka Englannin kirkko on vuodesta 2002 lähtien suostunut vihkimään eronneita²⁷¹, Charles ja Camilla päätyivät asiassa kompromissiin. He eivät halunneet ärsyttää traditionalisteja tai prinsessa Dianan muistoa vaalivia kansalaisia. Heille toivotettiin kohteliaasti onnea; avioliitto oli suuren yleisön mukaan paikallaan 35 vuoden romanssin jälkeen. Brittimonarkia onkin Dianan kuoleman jälkeen elänyt verrattaista hiljaiseloa. Huomio on siirtynyt paljolti monarkian perinteikkäisiin tehtäviin ja prinssi Charlesin ja Dianan poikiin Williamiin (synt.1982) ja Harryyn (synt. 1984). Nuoret prinsit ovat luoneet uraa armeijassa. Heidän tyttöystäviään on kuvattu lehtiin ja romanssien vaiheista on raportoitu, mutta mediaa aiemmin vaivannut hysteria on poissa.

Aikakauslehti Majesty pohti erikoisnumerossaan kuninkaallisten ja kuninkaallislehtien suhteita 1980-luvulta 2000-luvun alkuun²⁷². Yli kolmessakymmenessä maassa ilmestyvä Majesty on pyrkinyt esittämään monarkian hyvässä valossa, olematta kuitenkaan liian imarteleva, konservatiivinen tai yläluokkainen. Lehteen haastatteluja antanut prinssi Charles oli kysyttäessä sitä mieltä, että Majesty kuvasi hyvin monarkiaa itseään – sekin on traditionaalinen, positiivinen ja moderni. Myös kuningatar Elizabeth kertoi käyttävänsä Majestyä tiedonlähteenä perheensä tekemisistä. Dianan kuolema muutti lehden ulkoasua ja puheenaiheita. Sen jälkeen on tutkittu monarkian olemusta ja funktiota yleisemmällä tasolla. Myös Euroopan nuoret kuninkaalliset

²⁷¹ Herman 2007, 297-298.

²⁷² Majesty 21/5, 2000.

kiinnostavat lukijoita. Erilaiset juhlapäivät lisäävät aina lehden myyntiä – ja monarkian suosiota.²⁷³

Yhtiökonservatiivisuus koitui kilpailevan ”virallisen” kuninkaallislehti *Royalty Monthly* kohtaloksi. Phillip Hall mainitsi monarkiakriittisessä teoksessaan *Royaltyn* yhdeksi monarkian pölyttyneistä tukipylväistä²⁷⁴. Lehti yritti viimeiseen asti kieltää esimerkiksi Walesin prinssiparin avioerohuhut. Monarkiainnostuksen laantuessa²⁷⁵ ja Dianan kuoltua lehti yritti takertua nostalgiaan myymällä varastoihin jääneitä 1980-luvun numeroitaan moninkertaiseen ylihintaan²⁷⁶. Se yritti hankkia itselleen uusia lukijoita Itä-Euroopan maista; se julkaisi pitkiä kertomuksia näiden entisten kuningashuoneiden vaiheista ja kruununtavoittelijoiden arjesta. Nähtävästi se yritti herätellä monarkistisia haaveita myös Venäjällä (tai Britanniassa elävien venäläisemigranttien keskuudessa) tekemällä laajoja reportaaseja viimeisen tsaariperheen elämästä ja haastatteleamalla keisariperheen sukulaisia. Lehti marginalisoitui ja alkoi kirjoittaa myös Hollywoodin tähdistä ja brittijulkiksista.
277

Vuonna 2002 kuningatar oli hallinnut 50 vuotta. Kansakunta muisteli tätä luonnollisesti kunnianosoituksin ja juhlaillallisin. Kuningattaren reippautta ylistettiin; hän oli juuri menettänyt äitinsä ja Margaret-sisarensa. Hän oli ehdottomasti monarkian suosituin henkilö. ”Ministerit ja miniät ovat tulleet ja menneet, mutta on vain yksi ja ainoa EIIR – Elizabeth II Regina!”²⁷⁸ Samana vuonna kuningatar jaksoi lähes 80 vuoden iästään huolimatta vetää läpi täyden valtiovierailuohjelman Brittiläiseen Kansainyhteisöön kuuluvalla Jamaikan saarella. Tosin vierailu herätti jälleen kiusallisia kysymyksiä. ”Ovatko nämä vierailut lopultakin vain kuningattaren yksityisiä aurinkolomia? Miksi hän aina niin kovasti haluaa matkustaa jollekin pikkusaarelle? Kuninkaalliset käyvät mielellään köyhissä maissa, joissa heitä vielä ihailaan ja palvotaan valkoisina johtajina.”²⁷⁹

Majesty-lehti pohtii myös Jamaikan epävakaa yhteiskunnallista tilaa, suuria elintasoeroja ja huolettomia turisteja. Samalla se tuikkaa kuningasperheen jäseniä. ”Jamaika saattoi merkitä aurinkoa, hiekkaa ja seksiä prinsessa Margaretille; hänen vastuullisemmalle isosiskolleen se tarkoittaa tänään köyhyyttä, huumeita ja likaisuutta.” Myös Jamaikan paahtava helle kirvoitti reporttereilta uupuneita kommentteja – mitä briteillä oli tämmöisessä paikassa tekemistä. Samalla

²⁷³ Majesty 21/5, 2000.

²⁷⁴ Hall 1992,

²⁷⁵ Lehden kuukausilevikki oli 54,319 kappaletta vuonna 1987 – myöhempiä lukuja ei ilmoitettu. RM 7/9, 1987.

²⁷⁶ Esimerkiksi kuusi vanhaa numeroa käsittänyt paketti maksoi 80 euroa, jolloin yhden lehden hinnaksi tuli 13 euroa. RM 19/3, 2004. Nettihuutokauppa eBaysta vastaavia pystyy hankkimaan jopa 1 euron kappalehintaan.

²⁷⁷ ks.esim. RM 19/11,2005.

²⁷⁸ Majesty 23/3, 23/6, 2002.

²⁷⁹ Majesty 23/4, 2002.

lehti toteaa Elizabethin käyttäytyneen moitteettomasti tukalissa sääoloissa. ”Kuningatar ei näyttänyt huomaavan hellettä.”²⁸⁰

Vuosituhanen vaihteessa kerrottiin, että brittien vapaa-ajanviettotavoissa oli tapahtunut merkittävä muutos tultaessa 1970-luvulta 1990-luvulle. Britit viettivät yhä enemmän vapaa-aikaansa tutustumalla maan historiallisiin kohteisiin. He myös kuluttivat tämäntyyppiseen historialliseen kotimaan turismiin yhä enemmän rahaa. Mitä se kertoo brittien nykyhetkestä – surevatko he menetettyä suuravalta-asemaa? Onko tämä uudentyypinen uskonnollisuuden ilmaus, joka toteutuu kaupallistuneen historiakulttuurin kautta? Ennen britit menivät jumalanpalvelukseen – nyt maaseutukartanoon tai viikinkikeskukseen.²⁸¹ Historiakiinnostuksen ja -tutkimuksen sanotaan olevan uutta rokkia tai puutarhanhoitoa. Britithän tunnetaan uljaasta historiastaan, Beatlesista ja kiinnostuksestaan puutarhoihin. Ihmiset seuraavat innokkaasti BBC:n historiallisia tv-sarjoja.

Historioitsija Simon Schaman juontama tv-sarja ”*A History of Britain*” oheistuotteineen (esimerkiksi kirjat ja DVD-boksit) myötävaikutti siihen, että historiaa lukemaan pyrkivien opiskelijoiden määrä nousi 40 % 2000-luvun alussa. Schamasta tuli virallinen kommentaattori kuningatar Elizabeth II:n vallassaolon 50-vuotisjuhlille 2002, ja hänen huhuttiin tehneen omaisuuksia historian taitavalla popularisoinnilla. Britanniassa on erilaisia television historiakanavia, jotka keräävät runsaasti katselijoita. Historiakanavia on perustettu mm. yleiselle historialle, sotahistorialle ja elämäkertadokumenteille. Jopa kuningattaren nuorin poika prinssi Edward kokeili siipiään dokumenttien tv-tuottajana ja juontajana.²⁸²

Labour-puolueen maanvyöryvoitosta on tätä kirjoitettaessa kulunut kymmenisen vuotta. Labour on edelleen vallassa Britanniassa, mutta pääministeri vaihtui Gordon Browniksi 2007. Tony Blairin oli siirryttävä syrjään paljolti ulkopolitiikkansa ansiosta. Blair joutui vaikeuksiin USA:n käymän epäonnisen Irakin sodan vuoksi; Britannian joukkoja on edelleen Irakissa ja Afganistanissa. Blair uhraisi itsensä ja maineensa pitääkseen Britannian Yhdysvaltojen liittolaisena ja turvatakuiden saajana sekä NATO:n jäsenenä. Tämä raivostutti brittejä, ja mm. Lontoossa järjestettiin massiivisia Irakin sodan vastaisia mielenosoituksia.

Yhteiskuntana Britanniaa vaivaavat edelleen samat monikulttuurisuus-siirtolaisuus-luokkayhteiskuntaongelmat kuin aikaisemminkin. Lisäksi monet Cool Britannia-hankkeet epäonnistuivat. Blairin mediakäsikirjoituksen toteutus koki takaiskuja. Erityisen merkittävää on

²⁸⁰ Majesty 23/4, 2002.

²⁸¹ Kallioniemi 2006, 9.

myös se, että maan radikaalilehdistö on aina vastustanut manipulaatiota ja poliittista propagandaa, vaikka se tulisikin ”omalta” (eli tässä labourin) puolelta.²⁸³ Blairin sosiaalireformistinen projekti on kuitenkin onnistunut Britanniassa mm. matalapalkkalakien ja nuorten syrjäytyneiden asioiden hoidossa. Mediaa ei kuitenkaan kiinnostanut siitä uutisoiminen, koska se ei ole aiheena yhtä ”seksikäs” kuin Irakin sota tai nuorten prinssien sotaan osallistuminen.²⁸⁴

LOPPULUKU

Kuningasperheen imago on ollut aina tarkkailun alla, ja kuninkaalliset ovat itsekin olleet siitä erittäin huolissaan. Tutkimuksestani ilmenee, että parasta tai pahinta imagonrakennusta ovat kansalliset katastrofitilanteet, kuten toinen maailmansota tai prinsessa Dianan kuolema. Katastrofin sattua kuningasperheen tehtävä on nousta puolustamaan, tukemaan ja lohduttamaan kansalaisia. Jos he onnistuvat tässä, heidän kannatuksensa lisääntyy ja tasavaltalaispuheet vähentyvät. Imago kohenee myös kihlausten, häiden, vauvojen, syntymä- ja muiden juhlapäivien myötä. Prinsessa Dianan ja prinssi Charlesin häät vuonna 1981 tekivät monarkiasta supersuosittun ja kuninkaalliskiinnostus lisääntyi myös Suomessa²⁸⁵. Spontaanit perhetapahtumat ilahduttavat ja kiinnostavat kansalaisia. Perhetapahtumat voivat kuitenkin myös pilata monarkian imagon. Kuninkaallisten 1990-luvun perhekriisit ja erittäin julkiset avioerot vahingoittivat monarkiaa. Avioero on sinänsä inhimillinen tapahtuma, mutta kuningasperheen jäsenten huikentelevainen ja huono käytös niiden yhteydessä suututti kansalaisia.

Kysymys avioerosta on noussut voimakkaasti esiin tutkimuksessani. Kuningasperheen sisäinen muuttuminen yhtä aikaa Isossa-Britanniassa koetun yhteiskunnallisen muutoksen kanssa on selvästi nähtävissä. Kuningas Edward VIII on tämän muutoksen alku ja juuri. Hän oli oman aikansa vallankumouksellinen päättäessään luopua ennemmin kruunustaan kuin rakastajattarestaan Wallis Simpsonista. Vuonna 1936 ajateltiin lähestulkoon yksimielisesti, ettei kahdesti eronnut nainen sopinut kuningattareksi. Edward teki ehkä elämänsä ainoan miehekkään teon halutessaan juurikin avioitua Wallisin kanssa, vaikka olisi aivan hyvin voinut jatkaa perinteitä ja pitää hänet rakastajattarenaan. Tätä ei kuitenkaan arvostettu Britanniassa, jossa kulissien säilyttäminen oli

²⁸² Kallioniemi 2006, 10.

²⁸³ Kallioniemi 2006, 214.

²⁸⁴ Kallioniemi 2006, 217.

²⁸⁵ ks. esim. Jaana 32/1981: ”Täydelliset häät. 16 sivun erikoisraportti. Toimittajamme Lontoossa!” Anna 32/1981: ”Dianan ja Charlesin Satuhäät”

tärkeämpää kuin kaksinaismoraalin vastustaminen. Parikymmentä vuotta myöhemmin nuorta prinsessa Margaretia jo sääliteltiin - mutta ymmärrettiin, kun hän luopui eronneesta lentäjäsankari-miesystävästään. Avioeroa pidettiin edelleen skandaalina. 1950- ja 60-luvuilla brittiläinen optimisismi, vauraus ja konservatiivien valtakausi olivat voimallisimmillaan. Avioeroon sotkeutunut kuningasperheen jäsen ei sopinut tähän kuvaan.

Nuorisokulttuurin esiinmarssi, brittiläisen rockin maailmanvalloitus ja svengaava Lontoo toivat kuningasperheenkin uuteen valoon. Heidät alettiin nähdä vanhanaikaisina ja tymeinä. Yhteiskunnallisten asenteiden lieventyessä prinsessa Margaretin oli mahdollista hakea itse avioeroa boheemista valokuvaajamiehestään vuonna 1976. Mutta tämä vahingoitti kuitenkin perheen mainetta. Esiinnouseva uusoiikeisto piti työväenpuolueen tavoin kuninkaallisia huonona esimerkkinä kansalle. Tuhlaavaiset, laiskottelevat, juopottelevat ja yksityiselämässään epäonnistuneet kuninkaalliset vaikuttivat lähestulkoon vastenmielisiltä. Mutta kuningatar Elizabeth II:sta itseään kohtaan tunnettiin yllättävää kiintymystä. Vuoden 1977 Silver Jubilee mainitaan kaikissa asioissa koskevilla lähteissani onnistuneena tapahtumana. Kansalaiset yli yhteiskuntarajojen tuntuivat arvostavan kuningatarta. Soraäänit ovat jääneet paitsioon – onko se tutkimusmateriaalin valikoituneisuuden syytä, vai sen tulkitsijan syytä? Vai onko totta, että laajat kansakerrokset arvostivat - ja edelleen arvostavat kuningatarta?

Avioerokysymys jäi hieman paitsioon 1980-luvun alussa, kun kuningasperhe tuntui itse keksineen lääkkeen huonontuneelle maineelleen. Prinssi Charles avioliitto kauniin Dianan kanssa sopi täydellisesti sekä monarkian että konservatiivipuolueen ohjelmaan. Mutta sopiva ei sopinutkaan prinssille. Hän hylkäsi järjestetyn avioliittonsa 1990-luvulla ja valitsi Edward VIII:n tavoin rakkauden epäsopivaan rouva Parker Bowlesiin. Brittiyhteiskunta järkyttyi ensin, mutta leppyi myöhemmin. Tässä heitä auttoi valtaapitävä työväenpuolue, joka sekä halusi tukea monarkiaa että luopua monista menneisyyden konventioista. Todellisen rakkausavioliiton solmiminen on nykyään kunnioitettavampaa ja hyväksyttävämpää kuin koskaan aiemmin. Avioeroasioissa tuntuu korostuvan se, että asiat hoidetaan kunniallisesti ja kaikki ovat lopulta onnellisia. Dianan ja Charlesin julkinen mediasota koettiin rasittavana ja se pilasi kuningashuoneen mainetta entisestään. Prinsessa Dianan viimeisenä elinvuotena oli kuitenkin nähtävissä uuden sovinnon aika: Diana löysi miesystävän, Charles ja Camilla alkoivat esiintyä enemmän yhdessä ja kaikki olivat yksimielisiä nuorten prinssien kasvatuksesta. Dianan kuolema syöksi monarkian uuteen kurimukseen, mutta avioeroasiassa oltiin päästy jo uudelle tasolle.

Britanniassa kuninkaallisten suosioon vaikuttaa myös kaupunkien ja maaseudun välinen hankala

suhde. Maaseudun rauha on teollistumisen alkuaajoista lähtien asetettu vastakkain kaupunkien levottomuuden kanssa. Kuninkaallisten suosio on saattanut riippua siitä, kummalle puolelle he ovat asettuneet. Tämä näkyi myös Charlesin ja Dianan ankarassa mediasodassa. 1990-luvulla prinssi Charles yritti parantaa mainettaan keskittymällä luomuviljelemiseen maalaiskartanonsa mailla. Hänen ex-vaimonsa Diana tunnetusti viihtyi Lontoon vilinässä, sijoittaen varojaan muotisuunnittelijoiden luomuksiin. Prinssin tukijat yrittivät saada prinsessan toiminnan näyttämään kevytmieliseltä hurjastelulta. Prinssin toiminta puolestaan tuki maaseudun kehitystä, paransi alueen tuottavuutta ja tuki pysyviä arvoja. Asia epäilemättä olikin näin, mutta se vähätteli prinsessan työtä ja arvosteli samalla kaupungeissa asuvia kansalaisia.

Kuningas Edward VIII rakasti yökerhoja, nopeita autoja ja – kuten jotkut sanoivat – myöskin nopeita naisia. Hänen veljensä George VI viihtyi maaseudulla säädyllisen vaimonsa kanssa. Hallussani on esimerkiksi vuonna 1936 julkaistu valokuvateos silloisen Yorkin herttuaparin lapsista ja heidän koiristaan. *”Our Princesses and Their Dogs”* on viaton ja sokerinen kuvakirja pikkulapsille. Mutta sen poliittinen viesti osui kansalaisia suoraan sydämeen: Kuningasperheen maalaissiipi kannatti konservatiivisia ydinperheen perusarvoja. Kirja oli suunniteltu salaiseksi vastalauseeksi silloin vielä kuninkaana olleelle Edward VIII:lle. Edward oli naimaton, lapseton ja huoleton. Hän viihtyi seurapiirien huvituksissa ja rakasti naimisissa olevaa pahamaineista rouva Simpsonia. Toisen maailmansodan aikana palattiin turvallisiin maaseudun arvoihin, joskaan tietyt piirit eivät olleet niistä koskaan luopuneetkaan. Edward VIII peilautui tässä miljöössä epäluotettavaksi ja huikentelevaiseksi.

Maaseudun ja kaupunkien, ahkeran työnteon ja tyhjänpäiväisen kaupunkilaiselämän vastakkainasettelu näkyy myös Edward-elämäkerrassa vuodelta 1991. Philip Zieglerin Edward-kritiikistä pystyy lukemaan jotakin myös kirjoitusajankohdan eli 1980- ja 90-lukujen taitteen tunnelmista kuninkaallisia kohtaan yleensä. Kirjassa korostuvat usein velvollisuuden täyttäminen, maine ja kunnia. Edward ja hänen vaimonsa tuomitaan, koska he viettivät ylellistä luksuselämää epämääräisten ystäviensä kanssa. Samaan aikaan lehdet kirjoittivat tuomitsevaan sävyyn paljon Yorkin herttuatar Sarahin vähistä edustustehtävistä ja monista hiihto- ja aurinkolomista²⁸⁶. Englannissa vallitseva thatcherilainen, työntekoa korostava ilmapiiri yhdistyi kasinotalouden ylikuumentumiseen ja vähäosaisemman väestönosan kiihtyvään köyhtymiseen. Laiskotteleva ja tuhlaavainen herttuatar koettiin epäkohdaksi kaikissa yhteiskuntaluokissa. Sarah-keskustelu peilautui Edward VIII:n elämäkertaan, ja Edwardin vastaavat piirteet tulivat hyvin esille.

Vaatteet ovat tärkeä osa tätä tutkimusta ja kuninkaallisten elämää ylipäänsä. Vaatteet ovat paitsi välttämättömyys, myöskin populaarikulttuurinen ilmiö. Britit ovat aina seuranneet mielenkiinnolla kuninkaallisten ja julkkisten pukeutumista. Vaatteet liittyvät myös rahaan, jolla on tässä työssä tärkeä rooli. Kautta aikojen Britanniassa on pohdittu, ovatko kuninkaalliset heihin uhrattujen verorahojen arvoisia²⁸⁷. Prinsessojen pukeutuminen on kaksiteräinen miekka. Toisaalta heidän odotetaan pukeutuvan loistokkaasti, koska se tukee monarkian kunniaa. Toisaalta kaikki tämä maksaa, ja kansalaiset maksavat kaiken. Raja yltiöpäisen tuhlaavaisen ”Marie Antoinette -tyylisen” muotiorjuuden ja aistikkaan pukeutumisen välillä on häilyvä²⁸⁸.

Prinsessa Dianaa vuoroin ylistettiin Britannian parhaiten pukeutuvaksi ja kauneimmaksi naiseksi, vuoroin syytettiin valtion ajamisesta kassakriisiin designer-luomusten ostelemisesta²⁸⁹. Diana hankki vaatteensa pääosin edustustilaisuuksiin ja kanssaihmissen iloksi. Diana oli hyvin tietoinen siitä, että ihmiset halusivat nähdä oikean prinsessan ja ihailia tämän vaatteita. Hän puketui aina parhaimpiinsa, koska se kuului hänen työhönsä. Hän tiesi, että oikean prinsessan tapaaminen saattoi olla monen ihmisen elämän kohokohta.²⁹⁰ Jo kuningataräiti Elizabeth (1900-2002, nykyisen kuningattaren äiti) tiesi tämän 1940-luvulla. Häntä arvosteltiin kauniiden vaatteiden ja timanttikorujen käyttämisestä sodan aikana. Hän sanoi: ”Ihmiset pukeutuvat parhaimpiinsa tavatessaan minut. Miksen minä tekisi samoin?”²⁹¹

Prinsessa Diana (1961-1997) oli itsekkin tavallaan populaarikulttuurin luomus. Hänen elämänsä alkutaival oli kuin prinsessasadusta, jollaisia ihmiset mielellään lukevat. Nuori, kaunis ja ujo naapurintyttö sai prinssin omakseen... ja he elivät elämänsä onnellisina loppuun asti. Tässä kohden Dianan tarina alkaakin muistuttaa Grimmin veljesten kauhutarinoita tai modernien ikonien, kuten Marilyn Monroen elämää. Seuraava tarina on tuttu useista Diana-elämäkertoista, joita on julkaistu tiheään tahtiin jo hänen eläessään, mutta etenkin vuonna 1997 tapahtuneen kuolemansa jälkeen²⁹².

Elämäkertojen tutkimustulos tuntuu säännönmukaisesti olevan se, ettei prinsessatarina siis saanutkaan onnellista loppua. Prinssi muuttuikin sammakoksi, kaunotar ajautui umpikujaan, hänestä tuli asemansa vanki, ja lopulta hän kuoli dramaattisesti autokolarissa. Mutta elinaikanaan Diana oppi itsekkin käyttämään populaarikulttuuria hyväkseen. Hän valloitti kansanjoukot kauneudellaan ja

²⁸⁶ RM 8/6, 1989: ”Sarah – Sitting Pretty?”, RM 9/3, 1989: ”Sarah – When Skiing Had To Stop”.

²⁸⁷ ks.esim. RM 2/1, 1981 ja RM 9/12, 1990.

²⁸⁸ RM 7/1, 1987.

²⁸⁹ Burchill 1998, 50.

²⁹⁰ Howell 1998, 90.

²⁹¹ Cooligan 1986, 40.

²⁹² ks.esim. Donnelly 1997, Herman 2007, Morton 1992 ja 1997, Howell 1998.

ystävällisyydellään. Hän oli helposti lähestyttävän kansantajuinen. Hän ei pitänyt puheita arkkitehtuurista kuten aviomiehensä, vaan halaamisen tärkeydestä, pahoinpidellyistä vaimoista ja lapsista tai syömishäiriöistä. Dianan ymmärtämiseen ei tarvittu sanakirjaa, ja juuri siihen hän tähtäsikin. Dianan toiminta oli populaarikulttuuriin väheksyvästi suhtautuvien henkilöiden mielestä populistista ja liian helppotajuista. He leimasivat Dianan ja häntä palvovat kansanjoukot vähä-älyisiksi. Tällöin kansalaiset ryhmittivät entistä vankemmin Dianan taakse. Diana onnistui avioerokriisin tuoksina leimaamaan yliopistossa opiskelleen aviomiehensä tunkkaiseksi ja ylimieliseksi älyköksi. Prinssi Charlesin todelliset saavutukset, kuten vuosikymmenten työkokemus brittiläisen teollisuuden, arkkitehtuurin ja historian puhemiehenä jäivät varjoon, koska hän ei rakastanut prinsessaa tai ollut kiinnostunut tämän henkisen hyvinvoinnin edistämisestä.

Brittien suhtautuminen eurooppalaisiin ja Eurooppaan, amerikkalaisiin ja Amerikkaan ja muuhun maailmaan on materiaalini perusteella negatiivista. Mielenkiintoista kyllä, kaikkiin tässä tutkimuksessa käsiteltyihin monarkian kriiseihin liittyy jollain lailla jokin ei-brittiläinen henkilö tai valtio. Sen sijaan monarkian suosion huippukohtiin (esimerkiksi kuningatar Elizabethin kruunajaiset, prinsessa Dianan häät, kuningataräiti Elizabethin suosio) ei liity ulkomaalaistaustaisia henkilöitä.

Kuningas Edward VIII luopui kruunusta amerikkalaisen naisen takia ja asui tämän kanssa Ranskassa loppuelämänsä. Tämä ei ollut hänen maineensa kannalta ollenkaan hyvä asia, sillä ensinnäkin amerikkalaisia pidettiin Englannissa räikeinä, nousukasmaisina ja äänekkäinä. Wallis Simpson täytti nämä tunnusmerkit ainakin englantilaisen mittapuun mukaan. Toisekseen Ranskaa kohtaan briteillä oli jo Napoleonin aikaisia kaunoja. Lisäksi britit joutuivat auttamaan Ranskaa molemmissa maailmansodissa. Ranskan pääkaupunki Pariisi oli viihteen, muodin ja tyylikkyyden keskus; ja juuri sinne Wallis ja Edward muuttivat ja asuivat siellä kuolemaansa saakka. Britit ovat tunteneet tiettyä alemmuutta ranskalaista tyylikkyyttä kohtaan. 1980-luvulla he saivat ylpeillä sillä, että prinsessa Diana ei suostunut pukeutumaan pariisilaisten muodinluojien vaatteisiin, vaan käytti pelkästään kotimaisia vaatteita. Niin hänen brittiläisenä vienninedistäjänä kuuluikin tehdä, mutta periaatteessa hän olisi voinut Wallis Simpsonin tavoin pukeutua Chaneliin päästä varpaisiin.

Prinsessa Margaret joutui vuonna 1955 päättämään, avioituisiko lentäjäsankari Townsendin kanssa ja muuttaisi tämän työn perässä koti-Englannista esimerkiksi Belgiaan tai johonkin itsenäistyvään entiseen siirtomaahan. Margaret ahdistui näistä vaihtoehdoista, ja konservatiivien hurratessa hän luopui lentäjästä ja valitsi Englannin. Myöhemmin Margaret tosin valitsi asemalleen sopimattomia rantalomia Karibianmeren saaristossa. Kuvissa näkyy keski-ikäinen, kevyesti päihtynyt prinsessa

pitämässä hauskaa ruskettuneiden tyhjäntoimittajaystäviensä kanssa. Nämä kuvat hermostuttivat britit, eikä 1970-luvun punk-henkinen, työttömyyden kurimuksessa kituva kansakunta ollut suosiollinen monarkialle.

Kuningasperheen entistä miniää, Yorkin herttuatar Sarahia paheksuttiin erityisesti hänen lukuisten ulkomaanmatkojensa vuoksi. Sarah piti sekä hiihto-, ranta- että ostoslomista. Hän hiihti Sveitsissä, ruskettui Tunisiassa ja teki ostoksia New Yorkissa. Brittilehdistö saikin varsinaisen jättipotin vuonna 1992, kun herttuatar kuvattiin yläosattomissa eteläranskalaisen huvilan terassilla intiimissä kanssakäymisessä kaljupäisen amerikkalaisen rakastajansa kanssa²⁹³. Tämä oli pahinta tai parasta, mitä ulkomaalais- ja kuninkaallisvastainen lehdistön edustaja saattoi odottaa. Sarah oli pettänyt tylsän, mutta perienglantilaisen prinssiaviomiehensä. Hän oli lentänyt ensimmäisessä luokassa veronmaksajien rahoilla Rivieralle. Hän esiintyi puolialastomana kuin jokin julkkis. Ja hän oli kuninkaallinen korkeus ja herttuatar. Kaikki tämä tapahtui 1990-luvun alussa, jolloin yhä harvemmalla englantilaisella oli varaa matkustaa minnekään tai lomailla.

Prinsessa Diana seurusteli avioeronsa jälkeen egyptiläissyntyisen Dodi Al-Fayedin kanssa. Dodin isä Mohammed Al-Fayed omistaa brittien kiusaksi perinteikkään Harrod'sin tavaratalon Lontoossa. Al-Fayed leimattiin brittilehdistössä heti rikkaaksi tyhjäntoimittajaksi, vastuuttomaksi playboyksi, joka oli kaiken lisäksi egyptiläinen ja muslimi. Islaminuskoista, lyhyenlääntää ja melko tummaihoista Dodia ei pidetty soveliaana aviomieskandidaattina perienglantilaiselle prinsessalle²⁹⁴. Pariskunnan dramaattinen kuolema tapahtui kaiken lisäksi Pariisissa. He olivat ensin lomailleet luksusjhdilla Välimerellä, josta majoittuivat Dodin isän omistamaan Ritz-hotelliin. Humalassa ollut autonkuljettajakin oli hotellin oma. Brittilehdistön syyttävä sormi alkoikin osoittaa kohti Al-Fayedin perhettä. Poikansa menettänyt Mohammed Al-Fayed ryhtyi pontevasti syyttämään kuningasperhettä pariskunnan kuolemasta – kyseessä oli selvä ulkomaalaisvastainen salaliitto – kuningasperhe ei halunnut prinssi Williamille islaminuskoista isäpuolta.

Tarkasteltavana oleva ajanjakso on ollut maailmalla ja Britanniassa angloamerikkalaisen kulttuurin kulta-aikaa. Sodan aikana luotu poliittinen erityissuhde edisti Britannian amerikanisoitumista. Aiemmin Britannia tuotti terästä ja valkoisen miehen lakia maailmalle, toisen maailmansodan jälkeen se tuotteisti hajoavan imperiumin ja luokkayhteiskunnan jännitteet pop- ja nuorisokulttuurien muotoon. Tutkija Simon Frith on sanonut, että oli aika ennen anglo-

²⁹³ Kelley 1997, 502-503.

²⁹⁴ Burchill 1998, 80.

amerikkalaisen kulttuurin maihinnousua ja on aika sen jälkeen. Tämä näkyy hyvin kuningasperheen kaksijakoisessa, jopa vaivaantuneessa suhtautumisessa Yhdysvaltoihin. Kuningasperhe on joutunut aina joskin vastentahtoisesti valokeilaan, kun Britannian on täytynyt vahvistaa suhteitaan Yhdysvaltoihin ja pyytää siltä apua tai kiittää saadusta avusta. Tästä kertovat esimerkiksi presidentti Reaganin valtiovierailu Englantiin vuonna 1982, Dianan ja Charlesin Amerikan-matka vuonna 1985 ja kuningatar Elizabethin vastaava vierailu vuonna 1991. Tutkimusaineistoni on toisaalta innoissaan amerikkalaisten innosta kuninkaallisia kohtaan, toisaalta vaivautunut meluisista jenkeistä. Asiaa ei myöskään paranna kuningasperheen jäsenten selkeä mieltymys kaikkea amerikkalaista kohtaan. Edward VIII:n amerikkalainen vaimo ja Sarah Fergusonin avioeron jälkeinen ammatti Yhdysvaltojen Painonvartijoiden mannekiinina herättävät myötähäpeän tunnetta kuninkaallisia kohtaan.

Brittien suhde amerikkalaisiin kuvastuu hyvin sota-aikaisessa ilmauksessa. ”The yankees are over-paid, over-sexed and over here.”²⁹⁵ Amerikkalainen popkulttuuri on toki rantautunut pysyvästi Britanniaan, mutta maiden väliset poliittiset suhteet ovat 2000-luvulla heikentyneet USA:n johtaman epäonnisen Irakin sodan takia. Suhtautuminen tämän ajan kulttuuriseen perintöön on Britanniassa siis hyvin kaksijakoista. Vaikka Britannia on amerikanisoitunut ja toisaalta imenyt kulttuuriinsa taitavasti vaikutteita myös Euroopasta (mannermaalta, ”*from the continent*”, kuten Britanniassa sanotaan), on kansallinen kulttuuri ollut usein ylpeän patrioottista ja mahtipontisen antiamerikkalaista.²⁹⁶

Euroopan yhdentymiskehityksen vauhdittuminen 1980- ja 90-lukujen taitteessa näkyy aineistossani enimmäkseen kielteisesti ja mahtipontisen nationalistisesti. *Royalty Monthly*, konservatiivinen kuninkaallisiin keskittyvä aikakauslehti pohti useissa 1980- ja 1990-lukujen taitteen numeroissaan, kuinka brittikuninkaalliset alkaisivat integraation myötä hallita koko Eurooppaa, ja kuinka raskaaksi tällainen velvoite heille kävisi. Varsinkin itäeurooppalaisten kuviteltiin elävän niin kaoottisissa oloissa, että he valitsisivat luonnollisesti monarkian uudeksi hallitusmuodokseen. Kaikkien eurooppalaisten kuviteltiin katsovan Britanniaa ylöspäin. Lehti arveli eurooppalaisten pitävän prinssi Charlesia suurena ajattelijana, prinsessa Dianaa maailman kauneimpana naisena ja kuningatar Elizabethia koko Euroopan kuningattarena.²⁹⁷

Britit ovat joutuneet pohtimaan uusiksi suhdettaan Euroopan unioniin. Unioni ei vienytkään heiltä

²⁹⁵ Ziegler 1986, 67.

²⁹⁶ Kallioniemi 2006, 13.

²⁹⁷ RM 8/12, 1989, 9/9, 1990, 9/10, 1990.

kuningashuonetta tai itsenäisyyttä. Eurooppalaiset jättivät heidän kuningashuoneensa täysin rauhaan. Sittemmät 1990-luvun brittimonarkian skandaalit ovat nostaneet häpeän punan näiden kirjoittajien kasvoille. Samaan aikaan euromonarkioilla menee paremmin kuin koskaan, koska heidän kuninkaallisensa ovat käyttäytyneet hyvin, menneet naimisiin ja saaneet lapsia. He ovat osanneet yhdistää sopivassa mittakaavassa monarkian loistokkuuden ja tavallisen elämän. Fokus onkin siirtynyt Englannin monarkiasta mannermaalle. Viime vuosien seuratuimmat kuninkaalliset löytyvät Ruotsista, Tanskasta, Norjasta ja Hollannista. Esimerkiksi Norjan kruununprinssi Hakonin jännittävä ratkaisu avioitua yksinhuoltajaäiti Mette-Marit Tjessem Hoibyn kanssa vuonna 2001 kohahdutti koko Eurooppaa.²⁹⁸

Kylmän sodan loppu toi tarpeen määritellä englantilaisuutta uusiksi myös entisistä alusmaista käsin. Kun Britannia siirtyi suurvalta-asemasta eräänlaiseen eurooppalaiseen marginaaliin, sen kulttuuri ja historia alkoivat näyttäytyä yhä sirpaleisempana ja riisutumpana. Postkoloniaalinen katse englantilaisuuteen on tarkentunut erityisesti Tyynen valtameren ja Aasian alueilla sekä saaren siirtolaisväestön keskuudessa.²⁹⁹ Varsinkin Australia kulkee voimakkaasti omaa tietään, ja tasavaltalaisuuskeskustelu käy kuumana. Tähän keskusteluun liitetään usein kuningashuone. Elizabeth II on sinnikkäästi kierrellyt brittien entisiä alusmaita³⁰⁰ – varsinkin Australiaa - vaikkei kukaan oikein ymmärrä eikä muista, miksi se olisi tarpeellista. Veronmaksajien rahoilla tehdyt kiertueet väitetyesti vahvistavat ”emämaan” ja mertentakaisen alueiden yhteenkuuluvaisuudentunnetta. Brittiläinen kansainyhteisö (*the Commonwealth*) on kuningattarelle tärkeä, mahdollisesti nostalgisista syistä. Hänen nuoruudessaan Kansainyhteisöllä oli vielä vaikutusvaltaa³⁰¹. Nyt sen jäsenvaltioita tuntuu yhdistävän vain kriketti.

Monarkiatutkimuksessani on nivoutunut yhteen kuningasperheen suosio, taloudelliset nousu- ja laskukaudet ja populaarikulttuurin vaikutus sekä kuningasperheeseen että talouselämään. Pääosin näyttäisi siltä, että kuningasperhe, etenkin kuningatar Elizabeth II, on henkilökohtaisella tasolla erittäin suosittu, mutta heidän institutionaalinen, etuoikeutettu asemansa tuottaa aika ajoin vaikeuksia. Toisaalta taas britit voivat aina luottaa instituution pysyvyyteen, jos kuningasperheen yksityishenkilöillä menee huonosti.

Tässä työssä läpikäytyt vaikeudet eivät kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö monarkia olisi suorastaan rakastettu Britanniassa. Viime vuosina on keskitytty monarkian institutionaaliseen merkitykseen;

²⁹⁸ Hurtig 2007: Todelliset prinsessat. Anna 51-52/2005.

²⁹⁹ Kallioniemi 2006, 16.

³⁰⁰ Bond 2003, 82.

³⁰¹ Bradford 1989 ja 1997.

monarkia on haluttu tuoda esiin mm. vanhojen, hienojen traditioiden ja tapahtumien ylläpitäjänä. Tällaisia perinteikkään peribrittiläisiä tapahtumia ovat mm. Trooping the Colour -juhlaparaati, Order of the Garter- seremonia, kuningattaren puutarhajuhlat ja tietenkin parlamentin avajaiset. Nämä halutaan säilyttää, ja brittien historiainnostus auttaa monarkian perinteiden jatkamista.

Turismi on jo Britannian tuottoisin teollisuudenhaara. Perinteisten kartanokierrosten, Churchillin sotakabinetin ja Wiganin teollisuusmuseon rinnalle on luotu esimerkiksi Dianan muistokierros Lontooseen. Tähän liittyy myös populaarikulttuurin menneisyyden musealisoiminen. English Heritage -säätiö asettaa muistolaattoja rakennusten seiniin myös rock-tähdille. Samalla kun perinteinen poliittinen yhteisöllisyys on kriisissä, populaarikulttuuri tarjoaa maagista ja imaginaarista uutta yhteisöllisyyttä.³⁰² Myös kuningashuone voidaan lukea näiden taianomaista yhteisöllisyyttä luovien instituutioiden joukkoon. Monarkia on taitava yhdistelmä traditioita ja nykyaikaa. Sen toiminnassa on kaikki populaarin saippuasarjan ainekset, ja kuitenkin se on tuhannella ikävuodellaan arvokas instituutio.

³⁰² Kallioniemi 2006, 213.

LÄHDELUETTELO

1) LÄHTEET

AIKAKAUSLEHDET

ROYALTY MONTHLY (RM)

Lehdet on luetteloitu seuraavassa järjestyksessä: vuosikerta (volume, johon sisältyy 12 numeroa), numero (number), vuosi.

1 / 2, 1981

5/1, 1985

5/4, 1985

5/5, 1985

5/6, 1986

5/8, 1986

5/9, 1986

5/10, 1986

5/11, 1986

7/1, 1987

7/5, 1988

7/8, 1987

7/9, 1987

7/10, 1987

8/2, 1988

8/6, 1989

8/8, 1989

8/10, 1989

8/12, 1989

9/1, 1989

9/3, 1989
9/9, 1990
9/10, 1990
9/11, 1990
9/12, 1990
10/1, 1990
10/2, 1990
10/4, 1991
10/10, 1991
11/2, 1992
11/5, 1992
11/7, 1992
11/8, 1992
11/9, 1992
11/12, 1992
12/1, 1993
12/2, 1993
12/3, 1993
12/6, 1993
12/7, 1993
12/8, 1993
13/1, 1994
13/3, 1994
14/6, 1996
14/9, 1997
14/11, 1997
14/12, 1997
19/3, 2004
19/11, 2005

ROYALTY MONTHLY COLLECTORS' EDITIONS

A Year of Royalty, 1982.

The Decade of Diana, 1990.

Sarah the Duchess of York, 1991.

Elizabeth II – Forty Years of the Second Elizabethan Era, 1992.

Diana Forever In Our Hearts, 1997.

MAJESTY MAGAZINE

14/4, 1991

16/10, 1995

18/6, 1997

18/9, 1997

18/10, 1997

19/9, 1998

19/10, 1998

19/11, 1998

20/1, 1999

20/3, 1999

20/8, 1999

20/10, 1999

20/12, 1999

21/5, 2000

21/8, 2000

23/2, 2002

23/3, 2002

23/4, 2002

23/6, 2002

24/6, 2003

MUUT ERIKOISJULKAISUT

The Prince and Princess of Wales's Wedding Day. Pitkin Pictorials 1981.

The Royal Wedding 23rd July 1986. The Duke and Duchess of York. Jarrold Colour Publication 1986.

MUUT AIKAKAUSLEHDET

Anna 32/1981, 26-28/1982, 32/1982, 2/1986, 51-52/ 2005
Apu 32/1981, 28/1982, 18/2006
Cosmopolitan lokakuu 2002, suomalainen painos
Eeva 6/1953
Hello! nr.673, 31.7.2001
Jaana 32/1981, 32/1982
Me Naiset 39/1982, 19.6.2003
Newsweek 4.12.1995
Pikajuna nr.1, 31.7.1981
Suomen Kuvalehti 22/1953
Svensk Damtidning 39/2001, 21/2002, 44/2008
Time helmikuu 1952
Vanity Fair syyskuu 2003
Vogue lokakuu 1997, Ison-Britannian painos, nk. "British Vogue"

SANOMALEHDET

Aamulehti 30.7.1981, 21.12.2006, 2.3.2007, 11.2.2009
Helsingin Sanomat kuukausiliite nro 14, 11.7.1992

MUISTELMAT

Bloch, Michael (toim.): *Wallis and Edward. Letters 1931-1937*. Penguin Books, New York 1986.
Bradford, Sarah: *George VI*. Fontana 1989.
Bradford, Sarah: *Kuningatar Elisabet*. WSOY Porvoo 1997.
Bradford, Sarah: *Diana – tuntematon prinsessa*. Otava Keuruu 2007.
Donaldson, Frances: *Edward VIII*. Weidenfeld & Nicolson, London 1974.
Morton, Andrew: *Diana – hänen tarinansa*. WSOY Juva 1992.
Morton, Andrew: *Diana 1961-1997. Hänen tarinansa – hänen elämänsä*. WSOY Juva 1997.
Rose, Kenneth: *King George V*. Weidenfeld & Nicolson 1983.
Windsor, Edward: *Windsorin herttuan muistelmat*. WSOY Porvoo 1951.

Ziegler, Philip: *King Edward VIII*. Alfred A. Knopf, New York 1991.

INTERNET-LÄHTEET

Internet-lähteet on tarkistettu 14.4.2009.

www.royal.gov.uk

www.wikipedia.com.

www.google.com

2) KIRJALLISUUS

Benemy, F.W.G.: *The Queen Reigns: She Does Not Rule*. George G. Harrap, London 1963.

Bloch, Michael: *The Duchess of Windsor*. 1996

Bogdanor, Vernon: *The Monarchy and The Constitution*. Oxford University Press, Oxford 1995.

Bond, Jennie: *Elizabeth. Fifty Glorious Years*. Carlton Books 2003.

Burnet, Alastair (toim.): *In Person – The Prince and Princess of Wales*. Michael O'Mara Books 1985.

Burnet, Alastair (toim.): *In Private, In Public – The Prince and Princess of Wales*. Michael O'Mara Books 1986.

Burchill, Julie: *Diana*. Carlton Books 1998.

Carlton, Charles: *Royal Childhoods*. Routledge, London 1986

Chance, Michael (toim.): *Our Princesses and Their Dogs*. John Murray, London 1936

Chronicle of the Queen Mother. Dorling Kindersley, London 1995.

Cooligan, Don: *Tribute to Her Majesty*. Windward Scott Publishing, London 1986.

Country Life Picture Book of Princess Margaret's Wedding. Country Life 1960 .

Donnelly, Peter (toim.): *Diana – Kunnianosoitus sydänten kuningattarelle*.

Fincher, Jayne: *Debrett's Illustrated Fashion Guide – The Princess of Wales*. Webb and Bower 1989.

Forbes, Grania: *Elizabeth The Queen Mother*. Pavillion Books, London 2002.

Fraser, Antonia: *The Six Wives of Henry VIII*. Phoenix 2003.

Gottlieb, Julie V.: *Feminine Fascism. Women in Britain's Fascist Movement, 1923-1945*. IB Tauris 2003.

Hall, Phillip: *Royal Fortune. Tax, Money and the Monarchy*. Bloomsbury 1992.

Herman, Eleanor: *Kuninkaiden rakastajattaret. 500 vuotta valtaa, valheita ja viettelyksiä*. Gummerus Jyväskylä 2007.

Higham, Charles: *The Secret Life of the Duchess of Windsor*. Fontana 1988.

Howell, Georgina: *Diana – Her Life in Fashion*. Pavilion Books 1998.

Hurtig, Catarina: *Todelliset prinsessat*. Otava 2007.

Kallioniemi, Kari: ”Politiikka vaihtoi vapaalle” – Historia ja populaarikulttuuri blairismin mediajulkisuudessa. Teoksessa Kalela, Jorma ja Ilari Lindroos (toim.): *Jokapäiväinen historia*. SKS, Helsinki 2001.

Kallioniemi, Kari: *Blitzistä blairismiin. Englantilainen populaarikulttuuri ja yhteiskunta toisen maailmansodan jälkeen*. Gummerus Jyväskylä 2006.

Kare, Kauko (toim.): *Sydän ja kruunu. Prinsessa Margaret ja Peter Townsend*. Kustannusosakeyhtiö Kivi, Forssa 1955.

Kelley, Kitty: *Kuningasperhe*. Otava Keuruu 1997.

Lacey, Robert: *Diana*. Colour Library Books 1982.

Leinonen, Hannu: *Iso-Britannia. Imperiumista Euroopan reunalle*. Painatuskeskus, Helsinki 1993.

Marwick, Arthur: *A History of the Modern British Isles 1914 – 1999: Circumstances, Events and Outcomes*. Oxford: Blackwell 2000.

McDowell, Colin: *Dianastyle*. Aurum Press 2007.

McLeod, Kirsty: *Battle Royal*. Constable & Robinson, London 2000.

Menkes, Suzy: *The Royal Jewels*. Guild Publishing, London 1986.

Morton, Andrew: *Diana's Diary*. Michael O'Mara Books, London 1990.

Owen, Nicholas (toim.): *Diana The People's Princess*. Carlton 1997.

Palmen, Aili ja Kirsti Korpi (toim.): *Kuninkaallisia ja romantiikkaa*. Otava, Helsinki 1961.

Sampson, Anthony: *The Changing Anatomy of Britain*. Hodder & Stoughton, London 1981.

Savage, Jon: *Time. Travel: From the Sex Pistols to Nirvana. Pop, Media and Sexuality, 1977-96*. Chatto and Windus, London 1996.

Savage, Jon: *England's Dreaming. Anarchy, Sex Pistols, Punk Rock, and Beyond*. St. Martin's Griffin, New York 2001.

Seward, Ingrid: *The Royal Style*. Pavilion, London 1988.

Shaw, Martina (toim.): *Princess – Leader of Fashion*. Colour Library Books 1982.

Storey, Harriet: *Diana The Children's Princess*. Michael Joseph, London 1984.

Strong, Roy (toim.): *Cecil Beaton – The Royal Portraits*. Thames and Hudson, London 1988.

Thackeray, William Makepeace: *Turhuuden turulla. Romaani ilman sankaria*. Otava, Helsinki 1961.

The Queen Elizabeth Coronation Souvenir. LTA Robinson, London 1953.

Ziegler, Philip: *Elizabeth's Britain 1926 to 1986*. Country Life Books, London 1986

